

คู่มือ

การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน
ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

โดย

ส่วนคุ้มครองที่ดินของรัฐ
สำนักจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน
กระทรวงมหาดไทย

คำนำ

ตามที่สำนักจัดการที่ดินของรัฐได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อเป็นคู่มือในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทั้งภายในและภายนอกกรมที่ดิน ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยได้แจกจ่ายให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของกรมที่ดิน กรมการปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ไปแล้วนั้น โดยคู่มือการปฏิบัติงานดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปใช้ประกอบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากปัจจุบันคงเหลือเพียงเล็กน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงได้จัดพิมพ์คู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเพิ่มเติมให้เพียงพอต่อความต้องการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติต่อไป

ส่วนคุ้มครองที่ดินของรัฐ
สำนักจัดการที่ดินของรัฐ
กรมที่ดิน

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทที่ ๑	สาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน	๕
	- ที่รกร้างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือ ที่ทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน	๖
	- ที่สาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน	๙
	- ที่สาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินประเภทใช้ประโยชน์ ในราชการโดยเฉพาะ	๒๑
	- ผลของการเป็นสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน	๒๓
บทที่ ๒	การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสุขสมบัติ ของแผ่นดิน	๒๘
	- ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน	๒๘
	- การจัดทำทะเบียนที่สาธารณสุขประโยชน์	๓๐
	- การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๓๓
	- การดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับ ที่สาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน	๓๔
	- การดำเนินคดีเกี่ยวกับที่สาธารณสุขประโยชน์	๔๐
บทที่ ๓	นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และมาตรการในการช่วยเหลือผู้บุกรุก	๔๕
	- มาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ	๔๕
	- มาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ	๔๗
	- คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)	๔๗
	- หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราษฎร ในเขตที่ดินของรัฐ	๕๒
	- ขั้นตอนและวิธีการของคณะกรรมการอ่านภาพถ่าย ทางอากาศ	๕๓

เรื่อง	หน้า
- นโยบายแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖	๕๕
- แนวทางการสอบสวนในกรณีมีผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์	๕๗
- มาตรการในการช่วยเหลือแก่ผู้ครอบครองทำประโยชน์ ในที่ดินสาธารณประโยชน์	๖๑
บทที่ ๔	
การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๗
- กฎหมายและระเบียบคำสั่งที่เกี่ยวข้อง	๖๗
- การดำเนินการจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๗
- วัตถุประสงค์ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๙
- บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการออกหนังสือ สำคัญสำหรับที่หลวง	๗๐
- ขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๗๒
- การเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๘๐
ภาคผนวก	
- ประมวลกฎหมายที่ดิน ระเบียบ คำสั่ง กฎกระทรวง และหนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง	๘๓
- แบบตรวจสอบเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ หรือที่ราชพัสดุ	๑๔๗
- ตัวอย่างกรณีศึกษา บันทึกรายงานผลการสำรวจแนวเขต ที่ดินสาธารณประโยชน์ ทุ่งเขาพระ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์	๑๕๐

บทที่ ๑

สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ความหมายของสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

“ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน” ได้บัญญัติไว้ตามนัยมาตรา ๑๓๐๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(๑) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน

(๒) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

(๓) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงพยาบาล สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อารุชยุทธภัณฑ์”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่งของแผ่นดิน แต่ใช้ว่าทรัพย์สินของแผ่นดินจะเป็น สาธารณสมบัติไปเสียทั้งหมดทุกอย่างเพราะทรัพย์สินใดจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา ๑๓๐๔ หรือไม่ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์หรือลักษณะที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน คือ จะต้องเป็นทรัพย์สินของรัฐซึ่งทรัพย์สินนั้น อาจเป็นสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้

๒. ต้องใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งลักษณะอย่างไร จะถือว่าเป็นการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันควรพิจารณาตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

๒.๑ ทรัพย์สินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ มิได้หมายความว่า สาธารณชน จะเข้าอ้างสิทธิใช้สอยได้เสมอไป แต่สาธารณชนได้รับประโยชน์จากการที่มีผู้แทนของแผ่นดิน เป็นผู้ใช้ เช่น สถานข้าราชการ อารุชยุทธภัณฑ์ สนามบินของกองทัพอากาศ

๒.๒ ทรัพย์สินที่สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ซึ่งต่างกับการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ในแง่ที่ว่า ประโยชน์ร่วมกันนี้เป็นประโยชน์ของพลเมืองโดยตรง คือพลเมืองมีสิทธิเข้าเกี่ยวข้องซึ่งใช้สอยได้รับประโยชน์ด้วยตนเอง แต่จะใช้เสียคนเดียวมิได้ ต้องใช้ร่วมกัน

ทรัพย์สินของแผ่นดินมีความหมายกว้าง รวมทั้งทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ แต่ในเรื่องที่ดินของรัฐคงจะกล่าวถึงเฉพาะทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์คือที่ดินเท่านั้น โดยจะไม่กล่าวถึงไปถึงสังหาริมทรัพย์ด้วยแต่อย่างใด ดังนั้นที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมี ๒ ประเภท คือ

(๑) ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา ได้แก่ ที่ดินที่รัฐถือไว้อย่างเอกชน เช่น ที่ดินราชพัสดุซึ่งให้เอกชนเช่า

(๒) ที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ได้แก่

- ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

- ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

- ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

ส่วนที่ดินของรัฐนั้น ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ ข้อ ๔ ให้ความหมายว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สงวนหวงห้ามของรัฐ ที่สาธารณประโยชน์และที่ราชพัสดุ เป็นต้น

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

๑. ที่ดินรกร้างว่างเปล่า

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายถึง ที่ดินซึ่งเอกชนยังไม่เคยมีกรรมสิทธิ์ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน ถ้าเป็นที่ดินซึ่งเอกชนเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองมาก่อนแล้ว แม้จะทอดทิ้งปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าเพียงใดก็หาใช่ที่ดินรกร้างว่างเปล่าไม่ (ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ : คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สินปี ๒๕๑๕ หน้า ๙๐) โดยคณะทำงานพิจารณากำหนดแนวทางในการดูแลรักษา การคุ้มครองป้องกันและการขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๖๐๖/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗ ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ที่รกร้างว่างเปล่าและที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทั้งสิ้น ดังนั้น จึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) (๒) (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ จะต้องถูกใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันด้วย หากไม่มีลักษณะดังกล่าว ก็คงเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๘๕๖-๘๕๗/๒๕๐๘,

๒๙๒/๒๕๐๒, ๕๓๘๙/๒๕๓๔ และความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา คณะที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบด้วย จึงอาจแยกประเภทได้ ดังนี้

๑.๑ ที่รกร้างว่างเปล่าที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนหวงห้ามไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น ที่เขา ภูเขา ปริมณฑลเขา ภูเขา ๔๐ เมตร ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดบริเวณที่หวงห้ามตามมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ลงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๒๓ ที่ดินที่มีพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามไว้ ตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ ที่ดินที่จัดหาผลประโยชน์ ตามมาตรา ๑๐ หรือ ๑๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น

๑.๒ ที่รกร้างว่างเปล่าที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาสำหรับที่ดินรกร้างว่างเปล่า นอกจากนี้ ประชาชนอาจได้สิทธิมาตามกฎหมายที่ดิน ตามนัยมาตรา ๑๓๓๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปัจจุบันที่ดินรกร้างว่างเปล่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น

(๑) การนำที่ดินไปจัดให้ประชาชนที่ดินตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สามารถนำไปจัดให้ประชาชนได้ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๗ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ มาตรา ๖ พระราชบัญญัติการจ้ดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๔๓ และพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๒๖ ทั้งนี้ ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ (ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๑) (๓) (๕) (๖))

(๒) การนำที่ดินไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ มีอำนาจที่จะสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ ซึ่งมีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๔) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๒๙) ว่าด้วยการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ข้อ ๔ และข้อ ๖

(๓) การนำที่ดินให้ส่วนราชการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐของส่วนราชการต่างๆ นั้น นอกจากกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีสิทธิขอใช้ที่ราชพัสดุ ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้ว ก็ยังมีสิทธิขอใช้ที่ดินของรัฐในส่วนที่กรมที่ดินดูแลได้อีกด้วย โดยการขอขึ้นทะเบียนตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ ทวิ ได้อีกทางหนึ่ง

(๔) การนำที่ดินไปกำหนดเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สามารถนำไปกำหนดให้เป็น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตป่าไม้ถาวร ตามมติคณะรัฐมนตรีได้

(๕) การนำที่ดินไปจัดหาผลประโยชน์การจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินรกร้างว่างเปล่า อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่อยู่ในที่ดินนั้น เช่น การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ การระเบิด หรือย่อยหิน การขุดตัดดินลูกรัง ซึ่งในส่วนนี้จะป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่รับผิดชอบตามกฎหมายเฉพาะเรื่องนั้นๆ ซึ่งได้แก่ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กรมทรัพยากรธรณี กรมป่าไม้ กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย แล้วแต่กรณี ส่วนการจัดหาผลประโยชน์ในด้านอื่นๆ สามารถดำเนินการได้ตามประมวลกฎหมาย ที่ดิน มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒

๒. ที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนตามกฎหมายที่ดิน

คำว่า “เวนคืน” ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แตกต่างจากคำว่า “เวนคืน” ตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (พระราชบัญญัติว่า ด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐) เพราะที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนนี้ เป็นการเวนคืนโดยความ สมัครใจมิใช่เป็นการเวนคืนโดยบังคับซื้อ และเป็นกรณีที่เจ้าของที่ดินสามารถกระทำได้โดยปฏิบัติ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๕ ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดมีความประสงค์เวนคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐ ให้ยื่นคำขอเวนคืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๗๑” และตามคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๕/๒๕๑๐ ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

๓. ที่ดินที่มีผู้ทอดทิ้งตามกฎหมายที่ดิน

การทอดทิ้งที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินเป็นไปตามมาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า “นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ บุคคลใดมีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดินหรือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หากบุคคลนั้นทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

(๑) สำหรับที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน เกินสิบปีติดต่อกัน

(๒) สำหรับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์เกินห้าปีติดต่อกัน

ให้ถือว่าเจตนาสละสิทธิในที่ดินเฉพาะส่วนที่ทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือที่ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่ออธิบดีได้ยื่นคำร้องต่อศาล และศาลได้ส่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิ ในที่ดินดังกล่าว ให้ที่ดินนั้นตกเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ต่อไป”

ในการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินประเภทนี้ จะเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินที่ถูกทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ให้ตกเป็นของรัฐ พ.ศ. ๒๕๒๒

๔. ที่ดินซึ่งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

เกี่ยวกับที่ดินประเภทนี้ มีความเห็นแตกต่างกันเป็น ๒ แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกเห็นว่า ที่ดินดังกล่าวหมายถึงที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยการเวนคืน หรือบังคับซื้อ หรือจัดซื้อเพื่อสาธารณประโยชน์ ตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ แต่แนวทางที่สองเห็นว่า ที่ดินที่ได้มาเป็นของแผ่นดินตามนัยดังกล่าวจะต้องมีลักษณะเป็นที่รกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินที่มีการเวนคืนโดยสมัครใจหรือที่ดินที่มีผู้ทอดทิ้ง ซึ่งที่ดินตามแนวทางแรกจะไม่ใช่ที่ดินที่มีลักษณะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า เพราะการบังคับเวนคืนจะต้องมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นเท่านั้น ดังนั้นที่ดินที่ได้มาจากการเวนคืนจึงมิใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และที่ดินประเภทนี้หาตัวอย่างได้ยาก เนื่องจากการเป็นกรณีบัญญัติเพื่อไว้เท่านั้น

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือที่เรียกว่า “ที่สาธารณประโยชน์” นั้นเอง เช่น เติมประชาชนส่วนใหญ่ใช้วัว ควาย ทำการเกษตร จึงได้มีการกันพื้นที่ไว้สำหรับให้ประชาชนนำวัว ควาย ไปเลี้ยงหรือเดิมไม่มีเมรุ ก็จะกันพื้นที่ไว้เป็นที่ป่าสำหรับเผาหรือ ฝังศพหรือลำคลอง บึง ลำราง ทางสาธารณะ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นต้น

“ที่สาธารณประโยชน์” เป็นคำใช้เรียกชื่อสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยเดิมในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติว่า “ที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ คือ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดไว้สำหรับราษฎรไปรวมเลี้ยงสัตว์ด้วยกัน เป็นต้น ตลอดจนถนนหนทางและที่อย่างอื่นซึ่งเป็นของกลางให้ราษฎรใช้ได้ด้วยกัน เป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอจะต้องคอยตรวจตรารักษา อย่าให้ผู้อื่นใดแยกกันเอาไปเป็นอาณาประโยชน์แต่เฉพาะตัว” (กรรมการอำเภอได้เปลี่ยนเป็นนายอำเภอ ตามพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๖๒ วรรคสอง บรรดาอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับราชการของกรรมการอำเภอหรือนายอำเภอ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้กรรมการอำเภอและนายอำเภอมีอยู่ให้โอนเป็นอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ) ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๒๒ นายอำเภอมีหน้าที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นอันอยู่ในเขตอำเภอ

นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้ที่ดินตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดินและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

ในกรณีที่มีข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับที่ดินตามวรรคหนึ่ง นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมกันดำเนินการหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ดำเนินการ ก็ให้มีอำนาจกระทำได้ ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยจะวางระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์เป็นแนวปฏิบัติด้วยก็ได้

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสามให้จ่ายจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด”

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้น เกิดขึ้นหรือได้มาจาก ๔ กรณี ได้แก่ เกิดจากสภาพธรรมชาติ เกิดจากการใช้ร่วมกันของราษฎร ได้มาโดยทางนิติกรรม เช่น การซื้อขาย แลกเปลี่ยนให้ หรืออุทิศให้ เป็นต้น และได้มาโดยผลของกฎหมาย เช่น การสงวนหรือหวงห้ามและการได้มาโดยการเวนคืน ทั้งนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๒๙/๒๕๕๑

๑. การได้มาซึ่งเกิดจากสภาพธรรมชาติ

ที่ว่าเกิดจากสภาพธรรมชาติของทรัพย์สินนั้น หมายความว่า โดยสภาพของตัวทรัพย์สิน มีไว้สำหรับให้พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ก็ล้วนแต่เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นจากสภาพธรรมชาติของทรัพย์สินทั้งสิ้น ทั้งนี้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๑๐๓๕/๒๕๐๔ ซึ่งวินิจฉัยว่า “ที่สาธารณประโยชน์ ไม่จำเป็นที่ทางราชการต้องสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดยสภาพได้” และคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๙๕๒/๒๕๐๘ หนองสาธารณะจะเป็นสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ กฎหมาย มิได้บังคับว่าต้องขึ้นทะเบียนไว้ การที่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ ย่อมเป็นไปตามสภาพของที่ดินนั่นเอง ว่าเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ ที่พิพาทเป็นหนองที่ราษฎรใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ จับปลาใช้น้ำร่วมกัน จึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินผู้ใดจะถือสิทธิในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินหาได้ไม่

๒. การได้มาซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้ร่วมกันของราษฎร

สาธารณประโยชน์สำคัญของการเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) จะต้องมิใช่เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน หากไม่มีการสงวนหวงห้ามที่ดินไว้เป็นที่ดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน หรือการสงวนหวงห้ามเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นการสงวนหวงห้ามในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๙๗ โดยไม่ได้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาหวงห้าม ตามพระราชบัญญัติหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๔๗๘ การหวงห้ามนั้นจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีผลทำให้ที่ดินที่หวงห้ามกลายเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน แต่อย่างไรก็ดี แม้การหวงห้ามจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่ามีประชาชนเข้าไปใช้ในที่ดินที่หวงห้าม กล่าวคือ เป็นการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ ที่ดินนั้นก็อาจเป็นที่สาธารณประโยชน์สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันที่เกิดจากการใช้ของราษฎร หรือประชาชนได้ ซึ่งเรื่องทำนองนี้มีคำพิพากษากฎีกาอยู่หลายเรื่อง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๗๔/๒๔๙๘ วินิจฉัยว่า “ทางซึ่งราษฎรใช้เดินร่วมกันมา ๔๐-๕๐ ปี ไม่มีใครหวงห้าม จนเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นทางสาธารณะนั้น เป็นทางหลวง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๐/๒๕๑๕ วินิจฉัยว่า “ที่ดินซึ่งประชาชนในหมู่บ้านใช้ร่วมกันสำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะ โค กระบือ และเป็นป่าช้ามานาน ๘๐ ปีเศษแล้ว เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามสภาพของที่ดินและการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยไม่ต้องมีประกาศพระราชกฤษฎีกาสงวนไว้หรือขึ้นทะเบียนหรือมีเอกสารของทางราชการกำหนดไว้ให้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๘/๒๕๑๑ วินิจฉัยว่า “ลำคลองอันเป็นทางน้ำที่ประชาชนใช้สัญจรไปมาร่วมกัน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ แม้ลำคลองนั้นได้ตั้งขึ้นโดยธรรมชาติไม่มีสภาพเป็นลำคลองมาประมาณ ๓๐ ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่ยังไม่มีการออกพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพลำคลองนั้น จากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา ๘ วรรค ๒ และทางราชการยังถือเป็นที่หลวงหวงห้ามนั้น จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

๓. การได้มาโดยทางนิติกรรม

การได้มากรณีทางนิติกรรม เช่น โดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือมีผู้ยกให้

๓.๑ ได้มาโดยการซื้อที่ดินจากเอกชนเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินนั้นก็จะมิใช่สถานะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน

๓.๒ ได้มาโดยการแลกเปลี่ยน วิธีการแลกเปลี่ยนมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ตามมาตรา ๘ ประมวลกฎหมายที่ดิน และมาตรา ๑๓๐๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

๓.๓ ได้มาโดยมีการยกให้ การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐโดยวิธีการ “ยกให้” หรือ “อุทิศ” นั้น หมายถึง กรณีที่เอกชนเจ้าของที่ดินได้สละที่ดินของตนเองให้กับรัฐเพื่อใช้หรือสงวนไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ โดยเฉพาะ เช่น ยกให้เป็นทางสาธารณะ ยกให้เป็นที่สร้างโรงเรียน เป็นต้น การอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนี้เป็นกรณีที่รัฐได้มาซึ่งที่ดินโดยเสนหาที่เกิดจากความสมัครใจของเจ้าของที่ดินผู้ให้เอง กรณีจึงแตกต่างกับการที่เอกชนเวนคืนที่ดินให้แก่รัฐบาลตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๕ เพราะการเวนคืนตามมาตรา ๕ เป็นเรื่องที่เอกชนโอนที่ดินของตนให้แก่รัฐโดยความสมัครใจ โดยมีได้เจตนาที่จะให้รัฐนำไปใช้ประโยชน์ในกิจการใด ในการอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันมีกรณีเกิดขึ้นได้ ๒ กรณี คือ

- การอุทิศให้โดยตรง คือ การที่เอกชนเจ้าของที่ดินแสดงเจตนาที่จะอุทิศที่ดินของตนให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐนำไปใช้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันโดยแจ้งชัด เช่น นำโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. ๓) ไปยื่นคำขอจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โอนเป็นที่สาธารณประโยชน์ นอกจากนี้การแสดงเจตนาโดยแจ้งชัดอาจกระทำโดยส่งมอบโฉนดที่ดินหรือ น.ส. ๓ ให้แก่ทางราชการโดยทางราชการไปดำเนินการเอง หรือแสดงเจตนาโดยทำเป็นหนังสือยกให้ หรือให้ถ้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ได้

- การอุทิศที่ดินให้โดยปริยาย คือการที่เจ้าของที่ดินไม่ได้แสดงเจตนาออกมาให้ชัดแจ้งว่าจะยกที่ดินของตนให้เป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่ได้ปล่อยให้ประชาชนทั่วไปสัญจรไปมาบนที่ดินของตนโดยไม่สงวนสิทธิมาเป็นเวลานาน เช่น ที่ดินของเอกชนคนหนึ่ง ต่อมา มีราษฎรจำนวนมากอาศัยเดินผ่านไปมาออกสู่ทางสาธารณะ เจ้าของที่ดินก็ได้ว่ากล่าวหรือปิดกั้นอย่างไรเป็นเวลานานพอสมควร เป็นต้น ดังนี้ถือได้ว่า เป็นการอุทิศที่ดินให้เป็นที่สาธารณประโยชน์โดยปริยายแล้ว

การอุทิศที่ดินของตนให้แก่รัฐเพื่อให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจะทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือไม่ก็ได้ ถ้าทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจน แต่ถึงแม้การอุทิศที่ดินให้จะไม่ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็หาทำให้การอุทิศที่ดินให้แก่รัฐดังกล่าวเสียไปแต่อย่างใดไม่ เหตุที่เป็นเช่นนี้เห็นได้ว่า นอกจากจะไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องการอุทิศที่ดินให้ประชาชนใช้ร่วมกันว่าจะต้องทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนหรือไม่แล้วแต่เมื่อพิจารณาถึงเจตนาของผู้ที่ยกให้เจตนาที่สำคัญก็คือการให้ประชาชนใช้ร่วมกัน มิใช่เป็นการยกให้แก่ฝ่ายปกครอง หรือรัฐบาล หรือบุคคล

หนึ่งบุคคลใด ประโยชน์สาธารณะจึงต้องอยู่เหนือประโยชน์ส่วนบุคคล สัญญาที่ดินให้แก่รัฐ จึงมีผลทันที โดยไม่จำเป็นต้องมีพิธีการแต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๔๓/๒๕๒๓, ๓๒๕๒/๒๕๓๐, ๓๐๔๘/๒๕๓๗, ๕๑๑๒/๒๕๓๘, ๑๑๒/๒๕๓๙, ๒๐๐๔/๒๕๔๔, ๔๓๗๗/๒๕๔๙)

๔. การได้มาซึ่งที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

เป็นการได้มาโดยการสงวนหรือหวงห้าม โดยรัฐจะกั้นหรือการกำหนดเขตที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ ของทางราชการหรือเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น สงวนหวงห้ามไว้ใช้เป็นที่พักอาศัย เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ดังนั้น การสงวนหรือหวงห้ามจึงมีได้หลายวิธีแล้วแต่ยุคสมัยหรือช่วงเวลา ดังนี้

๔.๑ การสงวนหวงห้ามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙ เดิมก่อนที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่า การสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐไว้ใช้ประโยชน์ เช่น สงวนหวงห้ามไว้เป็นทุ่งหญ้าสาธารณะ หรือป่าช้าสาธารณะจะกระทำการโดยวิธีใดบ้าง ทั้งนี้ปรากฏจากคำพิพากษาของศาลฎีกา ที่ ๗๗๐/๒๕๑๖ ซึ่งวินิจฉัยว่า “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ตามธรรมนูญรัฐยอมจัดไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ วิธีการที่จะหวงห้ามนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามกาลสมัย พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๔๗๘ กำหนดให้หวงห้าม โดยออกเป็นพระราชกฤษฎีกาและประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา ก่อนหน้านั้นหาได้มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างใดไม่ สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการมณฑล จึงออกประกาศหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปลามีให้ผู้ใดเข้าปกั้นสร้างเหยียบย่ำจับจอง หรือถือกรรมสิทธิ์โดยพลการได้” ตามคำพิพากษานี้ทำให้ทราบได้ว่า สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการมณฑล มีอำนาจที่จะสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐได้โดยชอบด้วยกฎหมายได้

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ยังให้อำนาจกรมการอำเภอ (นายอำเภอ) มีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ แต่มิได้ให้อำนาจที่ประกาศให้ที่ดินแปลงหนึ่งแปลงใดเป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่าเมื่อนายอำเภอมีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ นายอำเภอจึงมีหน้าที่ออกประกาศสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันได้ เพื่อสงวนหวงห้ามไว้เป็นที่ดินของหน่วยราชการอื่นใดก็ได้ดัง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕/๒๕๑๒ วินิจฉัยว่า “ที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งนายอำเภอประกาศสงวนเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๔๗๘ สำหรับให้ดำเนินการเป็นทัศนสถานนิคมของกรมราชทัณฑ์นั้น ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๔๗๘ ขึ้นใช้บังคับ (วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙) นั้น ถือว่ามีผลทำให้ที่ดินแปลงนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน”

จากคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า ก่อนวันที่พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ นายอำเภอมีอำนาจออกประกาศสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐไว้ใช้ประโยชน์ในกิจการของรัฐได้ ส่วนประกาศที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ประกาศหวงห้ามจะมีผลเป็นการสงวนหวงห้ามหรือไม่นั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ด้วย ย่อมมีอำนาจที่จะประกาศสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐไว้สำหรับให้พลเมืองใช้ร่วมกันได้

ฉะนั้น การสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นก่อนมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ กล่าวคือการสงวนหวงห้ามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙ จะกระทำวิธีใดไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้แต่มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่า ประกาศสงวนหวงห้ามของพนักงานฝ่ายปกครองท้องที่ เช่น ประกาศของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือว่ามีผลตามกฎหมายทำให้ที่ดินที่ถูกสงวนหวงห้ามกลายเป็นที่สงวนไว้สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันได้

อย่างไรก็ตาม ในสมัยนั้นการหวงห้ามที่ออกเป็นกฎหมายโดยตรงก็มี เช่น ประกาศกระทรวงเกษตรราธิการห้ามมิให้จับจองที่ดินท้องทุ่งฝั่งตะวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลงวันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๓ หรือพระบรมราชโองการประกาศเขตพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน และห้ามไม่ให้ทำอันตรายสัตว์ ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๖๗ หรือประกาศพระบรมราชโองการให้ที่ตำบลโคโพนหักเป็นที่สำหรับเลี้ยงและผสมโค ลงวันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓

๔.๒ การสงวนหวงห้ามที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๙ ถึงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๗ อันเป็นช่วงที่พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับโดยการสงวนหวงห้ามจะต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกาโดยเหตุที่การหวงห้ามในอดีตมีหลากหลายวิธีและยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน รัฐบาลสมัยนั้นจึงเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวโดยมีเหตุผลหลายประการคือ การหวงห้ามโดยฝ่ายปกครองไม่มีหลัก ไม่มีเกณฑ์ และหวงห้ามเอาตามชอบใจ ไม่น่าจะเหมาะสมสำหรับการปกครองในระบบปัจจุบัน ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จึงเสนอให้การหวงห้ามต้องทำเป็นพระราชกฤษฎีกา กำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ วัตถุประสงค์ และวิธีถอนการหวงห้าม ซึ่งแต่เดิมไม่มีบัญญัติไว้ พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๙ หลักการสำคัญของกฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา ๔ “ถ้ารัฐบาลต้องการจะหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ให้ดำเนินการหวงห้ามตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ “การหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในพระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุ

- (๑) ความประสงค์ที่หวงห้าม
- (๒) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการหวงห้าม
- (๓) ที่ดินซึ่งกำหนดว่าต้องหวงห้าม

ให้มีแผนที่แสดงเขตที่ดินดังกล่าว และติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกา แผนที่ดังกล่าวนี้ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกา แต่ในกรณีหวงห้ามที่ดินริมทางหลวงนั้น จะกำหนดเขตที่ดินซึ่งหวงห้ามนับจากเส้นกลางทางหลวงออกไปในระยะทางดังจะได้ออกไว้ในพระราชกฤษฎีกาก็ได้”

มาตรา ๖ “เมื่อได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้เจ้าหน้าที่มอบสำเนาอันถูกต้องพร้อมทั้งแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตรวจดูได้ไว้ ณ

- ที่ทำการข้าหลวงประจำจังหวัด ซึ่งที่ดินที่หวงห้ามนั้นตั้งอยู่
- ที่ว่าการอำเภอ หรือหออทะเบียนที่ดิน ในท้องที่ซึ่งที่ดินที่หวงห้ามนั้นตั้งอยู่”

มาตรา ๗ “ถ้าการหวงห้ามนั้นมิได้กำหนดเวลาไว้ หรือจะถอนการหวงห้ามทั้งหมดหรือบางส่วน ก็ให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกานั้นจะระบุเงื่อนไขในการถอนไว้ก็ได้

การถอนการหวงห้ามแต่บางส่วน ให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา ๕ และมาตรา ๖ ว่าด้วยแผนที่มาใช้ต่อไป

การถอนการหวงห้ามที่ว่านี้ ให้รวมทั้งการถอนการหวงห้ามที่มีไว้ก่อนพระราชบัญญัติด้วย”

ดังนั้น นับแต่วันที่มีพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถ้าทางราชการจะสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จะกระทำได้โดยออกพระราชกฤษฎีกาการหวงห้าม และจะต้องทำการหวงห้ามตามหลักการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้เท่านั้น

หลักการสำคัญในการหวงห้ามตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีดังนี้

(๑) แก้ปัญหาเรื่องการสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือเพื่อการใดๆ ให้เป็นระเบียบ และมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนกว่าอย่างเก่า กล่าวคือ การสงวนหวงห้ามจะกระทำได้แต่เฉพาะออกเป็นพระราชกฤษฎีกาเท่านั้นและจะต้องมีรูปแผนที่ประกอบ พร้อมทั้งนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(๒) ที่ดินที่จะทำการหวงห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ไว้ ต้องเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๑) เท่านั้น ส่วนที่ดินสาธารณสมบัติ

ของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวงหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ป้อม โรงทหาร ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๒) และ (๓) นั้น ไม่ต้องมีการหวงห้ามอีกเพราะเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์โดยสภาพอยู่แล้ว

(๓) การขอสงวนหวงห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่จำกัดว่าจะเพื่อประโยชน์ทางด้านให้ประชาชนใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ได้

(๔) เมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้ออกใช้บังคับ ไม่ลบล้างหรือกระทบกระเทือนการหวงห้ามที่มีอยู่ก่อนใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ฉะนั้น การหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ไม่ว่าจะประกาศของนายอำเภอ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ที่มีมาก่อนวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๙ ก็ยังมีผลใช้บังคับได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย

(๕) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดบุคคลผู้มีอำนาจที่จะทำการหวงห้ามให้ชัดแจ้งยิ่งขึ้น ไม่ใช่ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เหมือนแต่ก่อน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน อาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสำรวจได้ แต่อำนาจในการหวงห้ามต้องเป็นไปตามกฎหมายเพราะต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกา และประการสำคัญที่สุด คือจะไม่สำรวจไม่ได้เพราะต้องทำการรังวัดทำแผนที่ด้วย และแผนที่นี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชกฤษฎีกา ดังนั้น ที่ดินแปลงใดได้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะโต้แย้งว่าแนวเขตไม่แน่นอนไม่ได้ ต้องถือตามที่กฎหมายกำหนด และจะไม่ทำการสำรวจไม่ได้ และจะโต้แย้งว่าได้สงวนไว้เมื่อนั้นเมื่อนี้อย่างแต่ก่อนไม่ได้เพราะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ประชาชนทราบทั่วกันด้วย

(๖) ข้อสำคัญคือ การเพิกถอนที่ดินที่หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ จะต้องออกเป็นกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นหลักการที่เป็นระเบียบยิ่งขึ้น

ฉะนั้น การหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าเพื่อให้พลเมืองใช้ร่วมกันตั้งแต่วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๙ จนถึงก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๗) จึงต้องกระทำในรูปของพระราชกฤษฎีกา และมีรูปแผนที่ท้ายประกาศด้วย หากมิได้กระทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ถือไม่ได้ว่าเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๘๔/๒๕๐๙ วินิจฉัยว่า “การที่ทางราชการจะให้อำเภอหรือจังหวัดจัดหาที่ดินที่สงวนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ประจำหมู่บ้าน หรือตำบลนั้นจะต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตที่ดิน ซึ่งสงวนไว้เป็นสาธารณะ ทั้งที่ดินนั้นต้องเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าไม่มีเอกชนเป็นเจ้าของต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๙ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ เพียงแต่ผู้ใหญ่บ้านเขียนป้ายประกาศไว้ว่าเป็นที่สาธารณะไม่ทำให้ที่ดินนั้นเป็นสาธารณะไปได้” และในการพิจารณาว่าที่ดิน

แปลงที่ทางราชการได้หวงห้ามไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น หวงห้ามไว้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือเป็นป่าช้าสาธารณะนั้น จะมีความถูกต้องสมบูรณ์ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ จึงต้องพิจารณาว่าการสงวนหวงห้ามที่ดินนั้นๆ ได้กระทำเมื่อปีใด ในขณะนั้นมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างไร และได้มีการหวงห้ามไว้ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพราะการสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินของไไทยนั้น มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดมา

ตัวอย่าง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มีประกาศของนายอำเภอเมืองร้อยเอ็ดให้สงวนที่ดินรกร้างว่างเปล่าในบริเวณท้องที่ใดท้องที่หนึ่งในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดให้เป็นที่สาธารณะประจำหมู่บ้านสำหรับให้ประชาชนใช้เลี้ยงสัตว์ แต่ปรากฏว่าราษฎรไม่เคยไปใช้ประโยชน์ในที่ดินเลย ต่อมาเมื่อราษฎรบุกรุกเข้าไปทำประโยชน์อ้างว่าเป็นที่ดินของตน ซึ่งได้ครอบครองทำประโยชน์มาเป็นเวลาเกือบ ๕๐ ปี

ในปัญหาดังกล่าว ก่อนอื่นจะต้องพิจารณาว่า ที่ดินที่นายอำเภอได้ประกาศสงวนหวงห้ามไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินถูกต้องตรงด้วยกฎหมายหรือไม่ เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้สงวนหวงห้ามไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งขณะนั้นมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ บังคับใช้แล้ว การสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ จึงต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น จึงจะมีผลเป็นการสงวนหวงห้าม หากมิได้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกา การสงวนหวงห้ามจึงไม่ชอบด้วย ที่ดินนั้นจึงไม่เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ราษฎรจึงอาจได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมายที่ดินได้ แต่ถ้าหากข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีราษฎรเข้าใช้ประโยชน์ร่วมกัน ก็จะตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันโดยสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

คำวินิจฉัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องการสงวนหวงห้ามมีดังนี้

(๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๒๓/๒๕๐๙ ที่ดินที่มีการหวงห้ามและราษฎรยังมิได้รับหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นยังคงเป็นที่สงวนหวงห้าม และเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่

(๒) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา กรกฎาคม ๒๕๓๔ เรื่องเสร็จที่ ๑/๒๕๒๙ ที่ดินที่มีการหวงห้ามเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการและทางราชการได้ปกครองดูแลและเข้าใช้ประโยชน์ตลอดมา ที่ดินดังกล่าวจึงมิใช่ที่รกร้างว่างเปล่า แต่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๓) ป.พ.พ. และเป็นที่ราชพัสดุตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘

(๓) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา พุทธศักราช ๒๕๓๔ เรื่องเสรีจที่ ๒๙๔/๒๕๓๔ ที่ดินในเขตพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามที่ดินเพื่อประโยชน์ในราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ และที่ดินที่จัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ราชการจะเป็นที่ราชพัสดุหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากสภาพของที่ดิน และการใช้ที่ดินที่หวงห้ามเป็นเรื่องๆ ไป เช่น ที่ดินที่หวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และราชการได้ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ที่ดินนั้นจะเป็นที่ราชพัสดุสำหรับการหวงห้ามไว้เพื่อรักษาป่าไม้และสภาพที่ดินยังคงเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่ ที่ดินนั้นก็ไม่ใช่ที่ราชพัสดุ

(๔) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา มิถุนายน ๒๕๓๔ เรื่องเสรีจ ที่ ๓๘๒/๒๕๓๔ ที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่มีการหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของส่วนราชการนั้น ถ้าส่วนราชการได้เข้าใช้ประโยชน์แล้วเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ ที่ที่ส่วนราชการยังไม่ได้เข้าใช้ประโยชน์ ยังคงมีสภาพเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า และไม่ใช่ที่ราชพัสดุ

(๕) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา พุทธศักราช ๒๕๓๘ เรื่องเสรีจ ที่ ๒๕๖-๒๕๗/๒๕๓๘ ที่ดินในเขตที่มีประกาศสงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ในราชการตามกฎหมาย จะมีสถานะเป็นที่ราชพัสดุหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าส่วนราชการได้เข้าใช้ประโยชน์แล้วหรือไม่ ถ้าเข้าใช้ประโยชน์แล้ว ที่ดินดังกล่าวก็เป็นที่ราชพัสดุ แต่ถ้ายังไม่ได้เข้าใช้ประโยชน์หรือใช้ประโยชน์บางส่วน ส่วนที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็ไม่ใช่ที่ราชพัสดุ แต่ยังคงมีสภาพเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่มีการสงวนหรือหวงห้ามต่อไป

สถานะทางกฎหมายของที่ดินที่มีการหวงห้ามจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดองค์กรในการดูแล ทั้งนี้เนื่องจากแต่เดิมนั้นที่ดินรกร้างว่างเปล่าจะอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย เมื่อมีการหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น จะต้องระบุมความประสงค์ที่หวงห้ามและเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการหวงห้าม การดูแลรักษาที่ดินดังกล่าวจึงเปลี่ยนจากเดิมมาเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจในการหวงห้าม และที่ดินที่มีการหวงห้ามแล้วนั้นจะพ้นจากการเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าและเปลี่ยนองค์กรผู้ดูแลซึ่งจะนำมาให้ราษฎรจับจองไม่ได้ เพราะที่ดินที่จับจองจะต้องเป็นที่ดินตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) เท่านั้น

๔.๓ การสงวนหวงห้ามที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ถึงวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ (การสงวนหวงห้ามตามประมวลกฎหมายที่ดิน)

เมื่อได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ใช้บังคับ ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

พ.ศ. ๒๔๗๘ แต่ที่ดินที่ได้สงวนหวงห้ามไว้ตามพระราชบัญญัติหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่านั้น ถ้ายังไม่มีกร่อนการหวงห้ามก็ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่

มาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ บัญญัติว่า “ที่ดินที่ได้หวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ หรือตามกฎหมายอื่นอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ให้คงเป็นที่หวงห้ามต่อไป”

การสงวนหวงห้ามที่ดินในระหว่างวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๙๗ ถึง ๔ มีนาคม ๒๕๑๕ เป็นไปตามมาตรา ๒๐ (๔) ดังนี้

มาตรา ๒๐ “ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๔) พิจารณาสงวนที่ดินตามความต้องการของทบวงการเมือง

(๕) วางระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตาม (๑) (๒) (๓) (๔) และ (๕)

เมื่อประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ใช้บังคับ กฎหมายเรียกการหวงห้ามที่ดินว่าเป็นการสงวนที่ดิน ส่วนกฎหมายเก่าๆ มักใช้คำว่า การสงวนกับการหวงห้ามปนเปกันไป กฎหมายบางฉบับใช้คำว่า สงวนหวงห้ามเป็นคำเดียวกันก็มี

การสงวนที่ดินตามมาตรา ๒๐ (๔) เป็นอำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติที่จะเป็นผู้พิจารณาสงวนที่ดินตามที่ทบวงการเมืองขอมา ที่ดินที่จะสงวนได้จะต้องเป็นที่ดินของรัฐซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินที่ถูกเวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

การสงวนที่ดินตามความต้องการของทบวงการเมือง ตามมาตรา ๒๐(๔) นี้มีความหมายกว้าง นอกจากจะเป็นการสงวนที่ดินไว้เพื่อให้พลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว ทบวงการเมืองยังอาจขอสงวนที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการของทบวงการเมืองนั้นก็ได้ ทั้งที่ในขณะนั้นการสงวนที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในทางราชการก็มีกฎหมายให้อำนาจไว้แล้ว คือ มาตรา ๘ วรรค ๓ ซึ่งบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจนำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมืองเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในราชการของทบวงการเมืองนั้นได้อยู่แล้ว เมื่ออำนาจข้ามซ้อนกันต่อมาจึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ แก้ไขประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๒๐ ใหม่ โดยให้อำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติที่จะสงวนที่ดินไว้ให้ประชาชนหรือพลเมืองใช้ร่วมกันได้ไว้เป็นการเฉพาะ

ฉะนั้น ก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ การสงวนที่ดินไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๗) จนถึงวันก่อนที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน ฉบับแก้ไข (วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕) จึงต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๔) เดิม

๔.๔ โดยการสงวนที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ แก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับปัจจุบัน

โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ การสงวนหวงห้ามที่ดินตามความต้องการของทบวงการเมืองจึงไม่มีอีกต่อไป โดยมาตรา ๒๐ ซึ่งมีการแก้ไขใหม่ได้บัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้”

- ฯลฯ -

(๔) สงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ ซึ่งมีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ร่วมกัน”

- ฯลฯ -

ที่ดินที่ขอสงวนหรือหวงห้ามไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับให้พลเมืองใช้ร่วมกันได้จะต้องเป็นที่ดินที่มีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง ซึ่งได้แก่ที่ดินของรัฐ ประเภทที่รกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

อำนาจหน้าที่ในการสงวนที่ดินดังกล่าวเป็นของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นประธานกรรมการ และมีเลขาธิการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ ฉะนั้นหากทบวงการเมืองใดเห็นสมควรที่ขอสงวนที่ดินบริเวณใดให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ก็จะต้องประสานงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ซึ่งที่ดินที่จะขอสงวนตั้งอยู่ โดยมีขั้นตอนการสงวนที่ดินตามที่ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๒๙) ว่าด้วยการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันกำหนดไว้

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันนี้ การสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) เกิดจากการสงวนหรือหวงห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งเป็นอำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติเท่านั้น

นอกจากการสงวนหวงห้ามดังกล่าวข้างต้นแล้ว การได้มาโดยผลของกฎหมาย อาจเป็นการได้มาโดยการเวนคืน ซึ่งต่างกับการได้มาโดยการสงวนหรือหวงห้ามเพราะการได้มา โดยการสงวนหรือหวงห้ามใช้กับที่ดินที่เป็นของรัฐอยู่แล้วเท่านั้น ส่วนการได้มาโดยการเวนคืนใช้กับ ที่ดินของเอกชน ฉะนั้น การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐโดยการเวนคืน จึงเป็นการได้มาโดยการบังคับ มิใช่เป็นเรื่องที่ราษฎรเวนคืนให้ด้วยความสมัครใจ ตามมาตรา ๕ ประมวลกฎหมายที่ดิน การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มา ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และจะต้องใช้ ค่าทดแทนภายในเวลาอันสมควรแก่เจ้าของที่ดินที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนตามที่กฎหมาย ระบุไว้

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ที่ราชพัสดุ” โดยตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิดเว้นแต่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

๑. ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

๒. อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

ส่วนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลและขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ

ความหมายของที่ราชพัสดุ ถูกกำหนดให้ครอบคลุมถึงเฉพาะอสังหาริมทรัพย์อันเป็น ทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เว้นแต่ในส่วนที่กำหนดเป็นบทยกเว้น ตามนัยของมาตรา ๔ (๑), (๒) ที่ไม่เป็นที่ราชพัสดุ และวรรคสองที่ไม่ให้ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ป้อม โรงทหาร และสำนักราชการบ้านเมือง

๒. เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ เช่น บ้านพักราชการที่ดินที่ทางราชการจัดให้เอกชนเช่าหรือเช่าทำประโยชน์

การได้มาซึ่งที่ราชพัสดุมีหลายทาง ดังนี้

(๑) การประกาศสงวนหวงห้ามไว้ใช้ในราชการ โดยกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ประกาศสงวนหวงห้ามไว้ใช้ในราชการ และได้เข้าใช้ประโยชน์แล้ว

(๒) ตกเป็นของรัฐเนื่องจากค้างชำระภาษีอากร กรณีที่ผู้ใดค้างชำระภาษีอากร และไม่สามารถชำระได้ ในที่ดินจะถูกยึดที่ดินมาชำระแทน

(๓) โดยคำพิพากษาของศาล ในกรณีมีข้อพิพาทโต้แย้งกรรมสิทธิ์ในที่ดินราชพัสดุ และมีการฟ้องร้องต่อศาล ศาลได้พิจารณาจากพยานและหลักฐานต่างๆ แล้ว พิพากษาให้กระทรวงการคลังเป็นผู้มีสิทธิดีกว่าโดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมีสิทธิมาแต่เดิมอยู่แล้วมิใช่เพิ่งได้มา เพราะคำพิพากษาของศาล

(๔) โดยการเวนคืน เช่น กรมชลประทานเวนคืนที่ดินเพื่อประโยชน์ในการชลประทานกรมการบินพาณิชย์เวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างท่าอากาศยาน

(๕) โดยผลของกฎหมาย เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๗๕๘ “ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของเจ้าหน้กของมรดก เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่มีทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม หรือการตั้งมรดกนิธิตามพินัยกรรม มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน” และมาตรา ๑๓๐๘ “ที่ดินแปลงใดเกิดที่งอกริมตลิ่ง ที่งอกยอมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่ดินแปลงนั้น” ได้แก่ ที่ดินที่งอกริมตลิ่งต่อเนื่องจากที่ดินราชพัสดุ

(๖) โดยกฎหมายพิเศษ เช่น ตกเป็นของรัฐตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒

(๗) ที่ดินเหลือจากการเวนคืน เมื่อรัฐบาลเวนคืนที่ดินมาเพื่อประโยชน์ของรัฐบาล เช่น สร้างถนนหนทาง ซึ่งอาจมีส่วนที่เหลือจากการเวนคืนและมีเนื้อที่น้อยเจ้าของไม่อาจใช้ประโยชน์ได้รัฐบาลก็จำเป็นต้องซื้อที่ดินเหลือเศษจากการเวนคืนนั้นมาเป็นทรัพย์สินของรัฐบาล

(๘) รัฐบาลซื้อด้วยเงินงบประมาณ ในปัจจุบันหน่วยงานของราชการทุกกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ได้ขยายหน่วยงานเพิ่มขึ้นตามภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นอีก ทั้งภาวะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้การคมนาคมติดต่อประสานงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกันเป็นไปได้ลำบาก จึงจำเป็นต้องขยายสถานที่ทำการของราชการให้กว้างขวางขึ้นหรือย้ายหน่วยงานไปรวมกัน ณ สถานที่ใหม่ จึงทำให้ต้องตั้งเงินงบประมาณแผ่นดินขึ้นเพื่อซื้อที่ดินมาปลูกสร้างที่ทำการใหม่ ที่ดินเหล่านี้จึงเปลี่ยนชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินมาเป็นของรัฐ คือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

(๙) เอกชนยกให้รัฐบาล ที่ดินเหล่านี้ราษฎรผู้เป็นเจ้าของที่ดินจะยกให้แก่รัฐ เพื่อใช้เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน โรงพยาบาล สถานือนามัย เป็นต้น โดยอาจจะยกให้รัฐบาลโดยตรง หรือยกให้กระทรวง ทบวง กรมใดโดยตรง ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมนั้นจะต้องนำขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุ เป็นทรัพย์สินของรัฐบาล

(๑๐) โบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานและโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้กรมศิลปากรมีอำนาจประกาศ ให้ที่ดินแห่งไหนเป็นเขตโบราณสถาน และมีอำนาจบังคับเจ้าของที่ดินไม่ให้รื้อถอนตกแต่งซ่อมแซม โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร อย่างไรก็ตาม กรมศิลปากรไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังที่คนส่วนมากเข้าใจ เพราะกำแพงเมือง คูเมือง..... เป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นป้อมปราการป้องกันศัตรูรุกราน จึงเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นที่ราชพัสดุที่อยู่ในความปกครองดูแลและเป็นกรรมสิทธิ์ของกระทรวงการคลังไม่ใช่ของกระทรวงศึกษาธิการ (กรมศิลปากร) แต่อย่างใด

(๑๑) โดยเหตุอื่น การได้มาซึ่งที่ราชพัสดุนอกเหนือจาก ๑๐ ประการ ดังกล่าวข้างต้นยังอาจได้มาจากสาเหตุต่างๆ เช่น ที่ดินที่รัฐได้มาจากการค้าประกัน เป็นต้น

อำนาจหน้าที่การดูแลรักษาให้เป็นของอธิบดีกรมธนารักษ์เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้เป็นของธนารักษ์พื้นที่ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะกระทำโดยตราเป็นพระราชบัญญัติ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินอื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ผลของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่มีไว้เพื่อบริการสาธารณะ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน และจัดไว้เพื่อประโยชน์ของราชการ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ ถือว่าที่ดินประเภทนี้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษยิ่งกว่าทรัพย์สินประเภทอื่นๆ ของรัฐ และเอกชนบุคคลธรรมดาและไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเอกชนความคุ้มครองเป็นพิเศษที่กฎหมายบัญญัติรับรองให้แก่ สาธารณสมบัติของแผ่นดินมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๐๕ - ๑๓๐๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

(๑) การห้ามโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

การโอนตามมาตรานี้หมายถึง การจำหน่ายจ่ายโอนซึ่งต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน รวมทั้งมีการแสดงเจตนาที่จะทำให้การโอนนั้นสมบูรณ์แบบด้วยเหตุผลที่กฎหมายห้ามมิให้มีการโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดินก็เพราะสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นทรัพย์สินของรัฐที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน หากอนุญาตให้มีการโอนกันง่าย ๆ ก็จะทำให้สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นหมดไป แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็เปิดช่องให้โอนสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้เมื่อมีกฎหมายเฉพาะให้อำนาจไว้หรือโดยพระราชกฤษฎีกา

สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่จะมีการโอนกันได้โดยกฎหมายเฉพาะ หรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๑๓๐๕ นั้น กฎหมายบัญญัติไว้กว้างๆ โดยมีได้บัญญัติว่า ได้แก่ สาธารณสมบัติประเภทใดบ้าง และยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังใช้ประโยชน์อยู่หรือไม่

การโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดินไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตามจะโอนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะให้อำนาจให้มีการโอนได้เป็นเรื่องราวๆ ไป เช่น

(๑) เฉพาะในรูปแบบที่จะโอน เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐ ให้อำนาจอธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจโดยวิธีจัดหาผลประโยชน์เข้ารัฐในรูปแบบต่างๆ เช่น ซื้อและขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าซื้อ

(๒) การโอนให้เป็นการเฉพาะเรื่อง เช่น การโอนตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้โอนที่ดินให้เอกชนเป็นการเฉพาะเรื่องไป

(๓) การโอนที่ดินให้กับประชาชน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๔ บัญญัติว่า “ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดินนั้น ท่านว่าบุคคลอาจได้มาตามกฎหมายที่ดิน” เช่น การได้มาโดยการจัดที่ดิน ตามมาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๓

(๔) การโอนเป็นการเฉพาะรายไป เช่น พระราชบัญญัติโอนที่ดินให้แก่เอกชนต่างๆ โดยฝ่ายนิติบัญญัติ การโอนตามมาตรา ๑๓๐๕ นี้ ทำให้สภาพของการเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินสิ้นไป จึงควรจะต้องโอนโดยกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติไม่ว่าจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใดก็ตาม

ดังกล่าวแล้วว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ บัญญัติว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันได้ เว้นแต่จะโอนโดยอาศัยกฎหมายเฉพาะ หรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น กรณีจึงมีปัญหาว่าการโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันให้แก่เอกชนจะทำได้แค่ไหนเพียงไรนั้น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ และมาตรา ๑๐ บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา ๘ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อประโยชน์อย่างอื่นหรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ในกรณีต่อไปนี้

(๑) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดที่ดินไว้ให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพ หรือการโอน ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้วการถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ฯลฯ

มาตรา ๑๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน “ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและมีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดีมีอำนาจจัดหาผลประโยชน์ ในการจัดหาผลประโยชน์รวมถึงการจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ซื้อขาย แลกเปลี่ยนให้เช่า และให้เช่าซื้อ - ฯลฯ - ”

จากมาตรา ๘ และมาตรา ๑๐ ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไม่อาจโอนให้แก่เอกชนได้เลย เว้นแต่

(๑) เมื่อเอกชนได้จัดหาที่ดินแปลงใหม่มาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้วเช่นนี้ ย่อมจะออกพระราชบัญญัติโอนที่ดินให้เอกชนเป็นการแลกเปลี่ยนได้

(๒) เมื่อมีการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว

ตามข้อยกเว้นข้อที่ ๑ ดังกล่าว พิจารณาการโอนที่ดินพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น นำไปโอนขาย โอนให้ ไม่อาจกระทำได้ มีเพียงกรณีเดียวที่จะกระทำได้ คือ กรณีที่เอกชนจัดหาที่ดินแปลงใหม่มาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทน เช่นนี้รัฐจึงจะโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันให้แก่เอกชนเป็นการแลกเปลี่ยนได้ แต่การโอนนี้มาตรา ๘ กำหนดให้กระทำการโอนโดยพระราชบัญญัติเท่านั้นเพราะเป็นกรณีสำคัญและกระทบถึงสาธารณประโยชน์ ควรที่รัฐสภาจะได้เข้ามาร่วมวินิจฉัยด้วย และก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติให้โอนได้ ฝ่ายบริหารต้องทำการสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงว่า ที่ดินเอกชนนำมาแลกเปลี่ยนทำให้รัฐได้รับประโยชน์มากกว่าเดิมหรือไม่ เช่น ที่ดินแปลงใหม่ที่มีสภาพดีกว่าที่ดินเดิม อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนมากขึ้น มีราคาสูงกว่าที่ดินเดิม หรือมีเนื้อที่มากกว่า ทั้งประชาชนผู้ใช้ประโยชน์ และในการโอนเพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐสภาเพื่อออกพระราชบัญญัติให้โอนต่อไป

ส่วนตามข้อยกเว้นที่ ๒ เรื่องการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้น ไม่เป็นเหตุที่จะกล่าวอ้างได้ว่าเป็นการโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เพราะประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ บัญญัติว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าพลเมืองเลิกใช้หรือที่ดินนั้น เปลี่ยนสภาพไปก่อนที่จะมีการโอนจะต้องมีการถอนสภาพเสียก่อนการถอนสภาพกรณีนี้ไม่ถือเป็นการโอน แต่เป็นการทำให้สภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันสิ้นสภาพไป กล่าวคือสิ้นสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ (๒) กลับสู่สภาพเดิม คือกลับเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) การโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่ถอนสภาพแล้ว จึงเป็นการโอนที่ดินรกร้างว่างเปล่านั้นเอง

(๒) ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๖ บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน”

การห้ามยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้น อายุความในพื้นที่หมายถึงอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์ คือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อการใช้สิทธิเรียกร้องในการที่จะให้ได้สิทธิใดๆ หรือเมื่อต้องการฟ้องร้องภายในกำหนดระยะเวลานั้น ถ้าปล่อยทิ้งไว้จนเกินกำหนดจะฟ้องร้องบังคับไม่ได้ เรียกว่าอายุความเสียสิทธิ หรือเมื่อใช้สิทธิตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดก็ได้สิทธินั้นมา เรียกว่าอายุความได้สิทธิ

อายุความที่มาตรา ๑๓๐๖ ห้ามมิให้ยกเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินนั้น หมายถึงอายุความได้สิทธิและอายุความเสียสิทธิตั้งกล่าว การหวงห้ามมิให้ยกอายุความตามมาตรา ๑๓๐๖ นี้เป็นการห้ามเอกชนมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินหรือรัฐเท่านั้น มิได้ห้ามเอกชนที่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ระหว่างกันเอง

การที่มาตรา ๑๓๐๖ ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นกล่าวอ้างนั้นก็โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมิให้สาธารณสมบัติของแผ่นดินสามารถตกเป็นสิทธิแก่เอกชนโดยอายุความได้ ฉะนั้นผู้ที่ครอบครองทำประโยชน์บนที่ดิน หนองน้ำที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันมาแม้จะครอบครองมาถึง ๓๐ ปี ก็มีได้สิทธิครอบครอง และเมื่อเอกชนถูกฟ้องหาว่าบุกรุกทางสาธารณะอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เอกชนจะยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความมาใช้ยันรัฐไม่ได้

(๓) ห้ามยึดทรัพย์ของแผ่นดิน รวมทั้งบังคับคดีด้วย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๗ บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์ของแผ่นดิน ไม่ว่าทรัพย์นั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

การยึดทรัพย์สิน หมายความว่า การเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา มาเพื่อดำเนินการตามกฎหมายโดยคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ซึ่งกระทำโดยพนักงานบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๘๕ (๒) นอกจากจะห้ามยึดแล้วยังหมายความรวมถึงการอายัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๔ และมาตรา ๓๑๑ ด้วย กล่าวคือ สาธารณสมบัติของแผ่นดินไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

การที่กฎหมายบัญญัติให้ที่ดินหรือทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษจากการห้ามโอน ห้ามยึด และห้ามเอกชนยกอายุความขึ้นต่อสู้ ก็เพราะที่ดินหรือทรัพย์สินเหล่านี้มีไว้สำหรับให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงต้องระมัดระวังมิให้ถูกรบกวน หรือถูกขัดขวางต่อการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินทรัพย์สินนั้น ๆ

บทที่ ๒

การดูแลรักษาและการคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นมีขึ้นไว้เพื่อเป็นสมบัติส่วนกลางสำหรับใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เพราะฉะนั้นบุคคลใดเข้าครอบครองอ้างเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว จึงไม่อาจทำได้ และเพื่อให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเหล่านี้เป็นไปโดยสงบเรียบร้อยและถูกต้องตามกฎหมาย จึงต้องกำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาเพื่อให้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ที่ได้สงวนหวงห้ามไว้ เพราะหากไม่มีการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดีแล้ว ที่ดินเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวกันหมด แม้จะได้มีกฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ไว้แล้ว เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ (สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา) มาตรา ๑๓๐๖ (ผู้ใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินมิได้) และมาตรา ๑๓๐๗ (จะยึดเพื่อการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลมิได้) และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙, มาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ กำหนดโทษแก่ผู้บุกรุกที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วก็ตาม ก็ยังคงมีผู้บุกรุกที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่มากมายทุกท้องที่ ทำให้เกิดกรณีพิพาทซึ่งรัฐต้องเสียเวลาและงบประมาณเป็นอันมากในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าว

๑. ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ บัญญัติว่า “บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้”

โดยผลของมาตรา ๘ ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ในอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือ ถ้าหากมีกฎหมายพิเศษกำหนดอำนาจหน้าที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนั้นแล้ว การดูแลรักษาก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายพิเศษนั้น ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินอีกต่อไป เช่น

๑) ที่ป่าไม้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มีกรมป่าไม้เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๒) ที่อุทยานแห่งชาติ เป็นไปตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๓) ที่แม่น้ำ เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖ มีกรมขนส่งทางน้ำและพาณิชย์ เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๔) ที่ทางหลวง เป็นไปตามพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ.๒๕๓๕ มีกรมทางหลวง เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๕) ที่ราชพัสดุ เป็นไปตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘ มีกรมธนารักษ์ เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๖) ที่ ส.ป.ก. เป็นไปตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ มี ส.ป.ก. เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๗) ที่นิคมสร้างตนเอง เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ มีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๘) ที่สาธารณประโยชน์ เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๑) มีนายอำเภอ ร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๙) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า เป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีกระทรวงมหาดไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้มีอำนาจดูแล

นอกจากนี้ยังมีที่ดินอีกหลายประเภทซึ่งอยู่ในความดูแลของกระทรวง ทบวง กรมอื่น และรัฐวิสาหกิจบางแห่ง เช่น ที่ดินของการรถไฟ การรถไฟซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดูแลรักษา ที่ดินเขตคันคลองคูน้ำต่างๆ เขื่อน กรมชลประทานเป็นผู้ดูแลรักษาโดยเฉพาะ

เพราะฉะนั้น อำนาจของอธิบดีกรมที่ดินเกี่ยวกับการดูแลรักษาที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินและทรัพย์สินของแผ่นดิน จึงมีเฉพาะที่ดินตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) คือ ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับที่ดินรกร้างว่างเปล่านั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นใช้อำนาจแทนแล้ว ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๐๕/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(๑) กรุงเทพมหานคร	ภายในเขตกรุงเทพมหานคร
(๒) เมืองพัทยา	ภายในเขตเมืองพัทยา
(๓) เทศบาล	ภายในเขตเทศบาล
(๔) องค์การบริหารส่วนตำบล	ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจสนับสนุน ประสานและให้ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม (๒) (๓) และ (๔) ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ และอาจสนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการดำเนินงานหรือเข้าไปดำเนินการเมื่อได้รับการร้องขอจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

๒. การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์

การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์นั้น ได้มีการจัดทำมานานแล้ว ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ มาตรา ๑๑๔ กำหนดให้กรมการอำเภอจัดทำบัญชีที่ดิน ที่นา ที่สวน ที่ห้วย หนอง คลอง บึง เอาไว้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ การจัดทำทะเบียนที่ดินตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เป็นการจัดทำทั้งทะเบียนที่ดินทั้งหมด รวมทั้งที่ดินสาธารณประโยชน์ด้วย ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้มีการสำรวจที่ดินสาธารณประโยชน์ทุกแปลง ไม่ว่าจะได้มีการหวงห้ามไว้หรือไม่ และกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ ๒๕๐/๒๔๗๘ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๗๘ วางระเบียบให้นำที่ดินที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันลงทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ให้เป็นหลักฐานด้วย ต่อมาได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๒๐/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๙๑ สั่งให้จังหวัดต่างๆ พิจารณาตรวจสอบทะเบียนที่ดินหวงห้ามและหนองน้ำสาธารณะภายในท้องที่ว่ามีกรออกทับหรือเหลื่อมล้ำที่ดินของเอกชนที่ได้ครอบครองก่อนประกาศหรือไม่ แล้วจัดทำทะเบียนว่ามีกี่แห่ง อยู่ในท้องที่ใด หมู่ใด ตำบลใด ได้ประกาศหวงห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ฯลฯ เพื่อจังหวัดจะได้ดำเนินการกับผู้บุกรุกต่อไป และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ สั่งให้จังหวัดนำที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานการหวงห้าม หรือทางการมิได้หวงห้าม แต่ได้กลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามกฎหมายแล้วขึ้นทะเบียนเอาไว้เป็นหลักฐาน ยกเว้นที่ดินสาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพ เช่น แม่น้ำ คลอง ห้วย หนอง บึง พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการปักหลักเขตไว้เป็นหลักฐาน และทำป้ายปักไว้ ณ ที่ดินนั้นให้ราษฎรทราบไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์

ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ จึงเป็นทะเบียนที่เจ้าหน้าที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึก รายการเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์เอาไว้ให้ทราบว่า ในจังหวัดหนึ่งๆ หรืออำเภอหนึ่งๆ หรือ ตำบลหนึ่งๆ มีที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นจำนวนเท่าใด อยู่ที่ใด มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่ละฉบับที่จัดทำขึ้น จะมีข้อความบ่งบอก ถึงสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ที่ตั้งของที่ดิน ว่าตั้งอยู่ที่อำเภอ จังหวัดใด

(๒) แนวเขต และเนื้อที่ ว่าที่ดินหวงห้ามทั้งสี่ทิศที่ดินของบุคคลใดหรือจดสถานที่ใดบ้าง มีเนื้อที่เท่าไร

(๓) ผู้ที่ทำการหวงห้าม เช่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือจะเป็น กระทรวง ทบวง กรม ก็ได้ ชื่อผู้ที่ทำการหวงห้ามมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า การสงวนหวงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

(๔) ความประสงค์ในการหวงห้าม คือ มีความประสงค์ว่าจะหวงห้ามไว้ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เช่น ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ความประสงค์ในการหวงห้าม

(๕) วัน เดือน ปี ที่หวงห้าม เป็นสาระสำคัญที่ทำให้ทราบว่า การหวงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายในขณะที่มีการหวงห้ามหรือไม่

(๖) นามของผู้ลงทะเบียน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้คัดลอกทะเบียน

การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์มีจุดมุ่งหมายดังนี้

(๑) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์มีอยู่ที่ใดบ้าง ตั้งอยู่ตำบล อำเภอจังหวัดใด เนื้อที่เท่าใด มีข้างเคียงติดต่อกับที่ดินของบุคคลใดบ้าง สภาพของที่ดินเป็น ห้วย หนอง คลอง บึง บาง หรือที่ทำเลเลี้ยงสัตว์

(๒) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์ที่นำมาลงทะเบียนไว้เกิดจากการสงวนหวงห้าม หรือเกิดจากสภาพของที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น เป็นแม่น้ำ ลำคลอง หรือเกิดจากการใช้ร่วมกันของประชาชน

(๓) เพื่อต้องการสร้างหลักฐานของทางราชการเกี่ยวกับที่ดินนั้นๆ ให้เป็นหลักฐาน ดังเช่น โฉนด หรือ น.ส. ๓ แต่เนื่องจากทางราชการยังไม่อาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ทันที จึงได้มีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แปลงนั้นไว้เป็นหลักฐานไปก่อน

(๔) เพื่อป้องกันมิให้ราษฎรบุกรุกที่สาธารณประโยชน์เอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวได้ เพราะเมื่อที่ดินแปลงใดได้จัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ไว้แล้ว ก็ใช้เป็นหลักฐานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบได้ในกรณีที่มีข้อพิพาทว่าที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นของรัฐหรือไม่

มีปัญหาว่า ที่ดินที่ระบุไว้ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ว่าเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ระบุว่า สงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่นนี้ จะรับฟังได้หรือไม่ว่าที่ดินแปลงนั้นเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันในเรื่องนี้ มีคำพิพากษาฎีกา ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานแล้ว คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๙๒/๒๕๐๒ และคำพิพากษาฎีกาที่ ๙๕๒/๒๕๐๘ วินิจฉัยว่า “การจะเป็นหนองสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องขึ้นทะเบียนไว้ เพราะการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น เป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่”

คำพิพากษาฎีกา ๒๘๑/๒๕๐๖ วินิจฉัยว่า “ที่ดินซึ่งเป็นที่สำหรับให้ราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ร่วมกันอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ตั้งแต่ก่อนใช้พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ไม่ต้องออกพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามหรือสงวนแต่ประการใด ทางราชการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ ไม่สำคัญ”

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ความสมบูรณ์ของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ขึ้นอยู่ที่ว่าที่ดินแปลงนั้นได้ถูกสงวนหรือหวงห้ามไว้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือเกิดจากการใช้ร่วมกันของราษฎรหรือไม่ หรือเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพธรรมชาติของทรัพย์สินนั้นหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่อย่างใด ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จึงเป็นเพียงหลักฐานที่แสดงว่าที่ที่ได้หวงห้ามไว้ นั้นมีอยู่จริงหรือไม่เท่านั้น เช่น ที่ดินที่ได้สงวนหวงห้ามไว้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ มีการนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ การนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ การนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงว่าที่ดินนั้นมีอยู่จริง แต่การหวงห้ามไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์จะสมบูรณ์ใช้ได้หรือไม่ จะต้องพิจารณาจากหลักฐานการหวงห้ามนั้นๆ ฉะนั้น แม้จะมีชื่อเป็นที่ดินที่สงวนไว้สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันอยู่ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่ถ้าปรากฏว่าได้สงวนหวงห้ามไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ไม่ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาในระหว่างที่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ ก็ไม่ทำให้ที่ดินที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไปได้

แต่อย่างไรก็ดี แม้ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จะไม่ใช้สิ่งที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของการเป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ก็ใช้เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่จะพิสูจน์ได้ว่า ที่ดินที่ได้หวงห้ามไว้ได้กลายเป็นที่สาธารณประโยชน์ไปเมื่อใด เพียงใด เพราะในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จะปรากฏทั้งวัน เดือน ปี ที่หวงห้าม วัตถุประสงค์ที่หวงห้าม ผู้ที่ทำการหวงห้าม รวมทั้งเป็นหลักฐานที่แสดงว่าที่ดินนั้นมีอยู่จริง เพราะมีปรากฏชื่อในทะเบียน

และยังทำให้ทราบได้ว่า ที่ดินนั้นได้กลายเป็นที่สาธารณประโยชน์โดยวิธีการใด เช่น เกิดจากการ สงวนหวงห้ามหรือเกิดจากสภาพของทรัพย์สินนั่นเอง เช่น เป็นแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

๓. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้มีการออกกันมาช้านานแล้ว โดยหนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวงฉบับแรกเป็นที่ตั้งที่พัทลุง ตำบลนาเมือง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ออกให้เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๔๖๐ แต่ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ แต่ได้ออกกันมาเรื่อยๆ โดยอาศัย ระเบียบ คำสั่งต่างๆ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕) แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติให้มีมาตรา ๘ ตรี (เดิมไม่มี) ไว้ ดังนี้

“มาตรา ๘ ตรี ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือ ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขต ไว้เป็นหลักฐาน

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนด ในกฎกระทรวง

ที่ดินตามวรรค ๑ แปลงใด ยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ”

จากบทบัญญัติของมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ จะเห็นได้ว่า

๑. กฎหมายรับรองการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงว่าเป็นเพียงหนังสือ สำคัญของทางราชการอย่างหนึ่งที่แสดงเขตที่ตั้งและการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐเท่านั้น หากใช้หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐไม่

๒. ลักษณะของที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้กำหนดว่าที่ดิน ของรัฐประเภทใดให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ ซึ่งถ้าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมือง ใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะต้องออกเป็นหนังสือสำคัญ สำหรับที่หลวงทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ธรรมดา โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกชนแล้ว ก็จะต้องออกเป็นโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรอง การทำประโยชน์แล้วแต่กรณี

ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน บางลักษณะไม่จำเป็นต้องออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น ถนนหนทาง แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น เพราะเป็นที่ดินที่มีสภาพ และขอบเขตในตัวของมันเองอยู่แล้ว สำหรับแม่น้ำ ลำคลอง อาจเปลี่ยนขอบเขตไปได้ตามธรรมชาติ โดยงอกเป็นทิวอกริมตลิ่ง ซึ่งบุคคลอาจได้มาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(มาตรา ๑๓๐๘) หรือบางแห่งอาจพังลงน้ำกลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หากจะให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ก็จะเป็นการยุ่งยาก ฉะนั้น จึงให้เป็นหน้าที่ของอธิบดี กรมที่ดินพิจารณาว่าที่ดินในลักษณะเช่นใดจะสมควรออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงหรือไม่

การดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน

หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกันมีอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน ดังนี้

๑. กระทรวงมหาดไทย ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบ เกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย และนโยบายของรัฐบาลโดยเคร่งครัด วางนโยบายทางปฏิบัติ และออกกฎหมายเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์และเป็นผู้อนุมัติ อนุญาต เกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามที่มีกฎหมาย ระเบียบ กำหนดไว้

๒. กรมการปกครอง ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับ ที่สาธารณประโยชน์และที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับ ที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวทั้งหมด

๓. กรมที่ดิน

๓.๑ ดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดินตลอดจนบริหารจัดการที่ดินของรัฐ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด (ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๕๗ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๓.๒ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำเปลี่ยนแปลงและรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแล รักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบ กระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติ ของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓

๓.๓ รับผิดชอบออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

๓.๔ ดำเนินการในเรื่องการขอใช้ ขอดอนสภาพ ขอขึ้นทะเบียน การจัดหา ผลประโยชน์ การขอสัมปทาน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิ ครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตามมาตรา ๘ มาตรา ๘ ทวิ มาตรา ๙ ถึง มาตรา ๑๒ มาตรา ๒๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้

๓.๕ ดำเนินการในเรื่องการขอเปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง พ.ศ.๒๕๔๓

๔. จังหวัด ควบคุม กำกับ ดูแล ให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ และที่สาธารณประโยชน์ประจำหมู่ตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย และนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นในท้องที่จังหวัด

๕. นายอำเภอ

๕.๑ ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ ตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ.๒๕๕๑ หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๔๙๐ ลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙ เรื่อง การบริหารเกี่ยวกับการดูแลที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓

๕.๒ จัดทำ เปลี่ยนแปลง และรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓

๕.๓ ดำเนินการกรณีมีการร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณ ประโยชน์ การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ และดำเนินการกรณีต้องวินิจฉัยว่าที่ดินเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ ตั้งอยู่ ณ ที่ใด มีขอบเขตอย่างไร ในการดำเนินการดังกล่าวถ้าจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงก็ให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙ เมื่อคณะกรรมการสอบสวนเสร็จให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการไปตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่มีปัญหาที่หาข้อยุติไม่ได้ ให้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กบร.ส่วนจังหวัด) พิจารณา

๕.๔ ระวังชี้แนวเขต และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๕๒๕ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เรื่อง ให้สอบสวนผู้ปกครองท้องที่ ก่อนออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๕๑๖.๒/ว ๒๖๗๑๑ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑ และระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๑ โดยกำหนดให้การระวังชี้แนวเขตที่สาธารณประโยชน์เป็นหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๕ เป็นผู้ยื่นคำขออนุญาตออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามที่ได้รับมอบจากกระทรวงมหาดไทย ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขออนุญาตออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

๕.๖ ทำการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนเพื่อประสานงานจังหวัด และกรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อำนวยความสะดวกและควบคุมการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงของเจ้าหน้าที่กรมที่ดิน รวมทั้งทำการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณี ที่รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานเดิม ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓

๕.๗ ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ. ๒๕๕๓ และตามหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

๖. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

๖.๑ ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ ตามมาตรา ๒๓ (๒, ๓) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแล

รักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓ และตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๖.๒ ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

๖.๓ ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ ให้ความเห็นแก่นายอำเภอเกี่ยวกับเรื่องการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง รวมทั้งให้ความร่วมมือและควบคุมกำกับดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมที่ดินที่มารังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓

๗. เทศบาล

๗.๑ หน้าที่เกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๕๐ (๒) และ ๕๓ (๕)

๗.๒ ดูแลรักษาที่สาธารณะตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๘. เมืองพัทยา

๘.๑ ดูแลรักษาที่สาธารณะตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๘.๒ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา ๖๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.๒๕๒๑

๘.๓ หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายระบุเป็นหน้าที่ของเทศบาลนครตามมาตรา ๖๗ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๒๑

๙. กรุงเทพมหานคร

ให้ผู้อำนวยความสะดวกมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ เช่นเดียวกับนายอำเภอ ตามมาตรา ๖๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘

การดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน

ในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยได้มีการยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ เนื่องจากได้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ แก้ไขมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ โดยให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยระเบียบดังกล่าวมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

๑. ลักษณะที่ดิน

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หมายถึง ที่ดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็น

- โดยสภาพธรรมชาติ
- โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน
- โดยทางนิติกรรม
- โดยผลของกฎหมาย

๒. อำนาจหน้าที่

- นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

- กรณีมีข้อพิพาทหรือคดีให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการระงับข้อพิพาทหรือร้องทุกข์กล่าวโทษภายใน ๓๐ วัน นับแต่รู้เหตุแห่งข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอายุความให้ร้องทุกข์ทันที หากไม่ดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งเหตุผลความจำเป็นให้นายอำเภอทราบภายใน ๗ วัน (นับแต่ครบกำหนด ๓๐ วัน) และให้นายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการหรือนายอำเภอจะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการก็ได้ กรณีเรื่องเดิมที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้าระเบียบนี้ให้ใช้ดำเนินการต่อไป และหากอำเภอจะดำเนินการฝ่ายเดียวก็ได้

๓. การใช้ประโยชน์

- นายอำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้ โดยจะต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

๔. การจัดทำทะเบียน

- ให้จัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ๔ ชุด เก็บไว้ที่อำเภอ สำนักงานที่ดินจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมที่ดิน โดยทะเบียนฯ เดิมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคัดเก็บไว้ ๑ ชุด

- กรณียังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ผู้มีอำนาจขออออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงโดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัด/สาขา สนับสนุนในการดำเนินการ เช่น ด้านข้อมูล และการรังวัดทำแผนที่

- กรณีออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ทะเบียนฯ ไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายงานให้ถูกต้องครบถ้วนและลงชื่อ วัน เดือน ปี ไว้

- กรณีมีพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลว่าที่ดินนั้นไม่เป็นที่สาธารณประโยชน์ทั้งแปลงให้เจ้าพนักงานที่ดินหมายเหตุ หากไม่เป็นบางส่วนให้แก้ไขให้ถูกต้อง แล้วลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับไว้

- กรณียังไม่มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแต่ตรวจสอบแล้ว ทะเบียนฯ ผิดพลาดให้สำนักงานที่ดินรวบรวมข้อเท็จจริง ความเห็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดเสนอกระทรวงมหาดไทยสั่งการ หากกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบแก้ไข จำหน่ายให้เจ้าพนักงานที่ดินหมายเหตุ ถ้าผิดทั้งแปลงหมายเหตุ “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุในทะเบียน” และลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับ

- เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขหรือจำหน่ายทะเบียนฯ แล้วให้ส่งสำเนาให้ผู้ดูแลรักษาแก้ไขหรือจำหน่ายให้ตรงกัน

๕. การตรวจสอบข้อเท็จจริง

- ให้นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ โดยมีสำนักงานที่ดินจังหวัดและสาขา เป็นผู้สนับสนุน

๖. ค่าใช้จ่าย

- ให้ใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ เช่น การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การดำเนินคดี การรังวัด การจัดทำ ตรวจสอบทะเบียน รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

๗. บทเฉพาะกาล

- คำขอเรื่องราวที่ได้ดำเนินการไปก่อน หรืออยู่ระหว่างดำเนินการให้ดำเนินการต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้

การดำเนินคดีเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐอีกประการหนึ่งก็คือ การดำเนินคดีกับผู้บุกรุก กล่าวคือ แม้รัฐจะสร้างหลักฐานขึ้นคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐโดยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และมีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ แต่ก็เป็นเพียงหลักฐานของทางราชการที่จะใช้พิสูจน์ถึงความเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเวลาเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล หรือใช้ในการพิจารณาว่าที่พิพาทเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ ส่วนตามสภาพความเป็นจริงก็ยังไม่ปรากฏว่ามีราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่เสมอ รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎหมายวางมาตรการลงโทษผู้บุกรุกเหล่านี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้บุกรุกเข็ดหลาบ เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก โดยประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติให้ผู้ที่เข้าครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นความผิดในตัวเองโดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๙ ดังนี้

“ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่ และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(๑) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือการเผาป่า

(๒) ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(๓) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน”

บุคคลซึ่งเข้าไปครอบครองหรือทำการใดๆ ในที่ดินของรัฐโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมเป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐตามปกติเมื่อมีการบุกรุกที่ดินของรัฐ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินหากไม่ยอมออก พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล ปัจจุบันได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดินโดยบัญญัติโทษที่จะลงแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้ในมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ ดังนี้

มาตรา ๑๐๘ “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูก

สร้างในที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืน ต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นก็ได้”

“มาตรา ๑๐๘ ทวิ นับแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดในวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดพลาดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่”

จากมาตราดังกล่าวทั้งสอง จึงต้องแบ่งวิธีการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ ออกเป็น ๒ กรณี คือ การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ ใช้บังคับ (๔ มีนาคม ๒๕๑๕) และการดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนภายหลังใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ใช้บังคับ

(๑) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖

การดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ ในกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรา ๑๐๘ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ฝ่าฝืนให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดดังนี้

๑.๑ กรณีที่ที่ดินที่มีบุกรุกเป็นที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการ เมื่อทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอตามระเบียบนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบ เพื่อปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนดว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใด และจะออกไปจากที่ดินได้เมื่อใด

ข. ให้มาทำความเข้าใจเพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการกำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริวารออกไปจากที่ดินหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยก็ได้

๑.๒ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามระเบียบนี้ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำให้เสื่อมประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

๑.๓ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดินเพื่อขอรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินและเพื่อปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนด และเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

๑.๔ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศหวงห้ามไว้ในมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพ หรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินนั้น และถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนก็มีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ และชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน

(๒) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์

(๓) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินออกไปจากที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด คือ

(๑) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือธัญชาติไว้ ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้นเสร็จแล้ว

(๒) ในกรณีเป็นการบุกรุก ยึดถือครอบครองตามข้อ ๑.๔ ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุกหรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็วแต่ต้องไม่น้อยกว่า ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

(๓) การบุกรุกยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

การส่งหนังสือแจ้งให้ส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ใดไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ ก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง และในกรณีที่ให้เจ้าหน้าที่นำไปส่ง ให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือแจ้งในใบรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (๑) ไม่ยอมลงชื่อ ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้งบันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้มีพยานอย่างน้อย ๒ คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติการดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

ขั้นตอนที่ ๓ ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้งโดยไม่ยอมออกจากที่ดินหรือไม่ยอมรื้อถอน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืน และกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันที่รับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้ฝ่าฝืนยังฝ่าฝืนอยู่อีกก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏว่าราษฎรได้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (๒๕๑๕) ใช้บังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้บุกรุกได้ทันทีที่มีการบุกรุก จะต้องมีการสั่งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินที่บุกรุกเสียก่อน เมื่อได้รับแจ้งไปแล้ว ผู้บุกรุกไม่ปฏิบัติตาม จึงถือว่าผู้บุกรุกมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกา ที่ ๒๔๖๙/๒๕๒๐ วินิจฉัยว่า “จำเลยเข้าไปยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐมาตั้งแต่ก่อนมีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ออกใช้บังคับ เมื่อไม่ปรากฏว่านายอำเภอ

หรือคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อประโยชน์ของประชาชนได้เคยแจ้งให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปแล้วย่อมจะเอาผิดแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ และ ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้”

(๒) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ภายหลังจากวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖

บุคคลที่ฝ่าฝืนมาตรา ๙ ภายหลังจากวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ย่อมมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลและถูกลงโทษได้ทันที มาตรา ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้มีบทบัญญัติเหมือนมาตรา ๑๐๘ ที่ใช้กับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ที่ให้มีการแจ้งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินก่อนที่จะฟ้องร้องดำเนินคดี แต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่มักจะไม่แจ้งความเพื่อดำเนินคดีทันที พนักงานเจ้าหน้าที่มักใช้วิธีการอะลุ่มอล่วย คือ แจ้งให้ผู้บุกรุกระงับการกระทำผิดและออกไปจากที่ดินเสีย โดยอาจกำหนดเวลาให้ออกจากที่ดิน ถ้าผู้กระทำผิดยังขัดขืนไม่ยอมออกไปจากที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะใช้วิธีการแจ้งความเพื่อจับกุมดำเนินคดี

จากมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดวิธีดำเนินการแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๑๐๘ เดิมบัญญัติให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดต้องถูกลงโทษ ต่อมาเนื่องจากมีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเป็นจำนวนมากจนยากต่อการที่จะให้ราษฎรออกจากที่ดินบุกรุก รัฐจึงได้ตราประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) แก้ไขมาตรา ๑๐๘ ใหม่ และบัญญัติมาตรา ๑๐๘ ทวิ ขึ้นมาใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือ ผู้บุกรุกที่ดินเดิมก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) จะใช้บังคับให้ไม่มีความผิดในการบุกรุกที่ดินของรัฐ เมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดไว้ เช่น ให้ผู้บุกรุกอยู่อาศัยต่อไปโดยเสียค่าตอบแทน ถ้าไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนจึงจะถือว่ามีความผิด ส่วนการบุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นหลังการใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) เป็นการบุกรุกที่เกิดขึ้นใหม่ รัฐจะไม่ให้ความช่วยเหลืออีกแล้ว โดยให้ถือว่าผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดทันทีที่มีการบุกรุก

บทที่ ๓

นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และมาตรการในการช่วยเหลือผู้บุกรุก

ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ รัฐบาลขณะนั้นพิจารณาเห็นว่า การดูแลและรับผิดชอบที่ดินของรัฐ ซึ่งได้แก่ ที่ป่าสงวนแห่งชาติที่สาธารณประโยชน์และที่ราชพัสดุ เป็นต้น มีส่วนราชการเข้ามาเกี่ยวข้องกับดูแลและรับผิดชอบหลายหน่วยงานด้วยกัน บางครั้งเมื่อมีปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ส่วนราชการดังกล่าวไม่อาจแก้ไขปัญหาให้ยุติลงได้โดยลำพัง ประกอบกับที่ดินของรัฐ ได้ถูกบุกรุก ยึดถือครอบครอง ทั้งในลักษณะส่วนตัวและเป็นหมู่คณะ ก่อให้เกิดผลกระทบในทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง นับวันจะสร้างปัญหาที่ซับซ้อนและทวีความรุนแรง ยิ่งขึ้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาติ เกิดมหันตภัยต่อส่วนรวมได้ ถ้ามิได้รับการแก้ไข โดยทันท่วงที รัฐบาลขณะนั้นจึงมีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐดังกล่าวให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น จึงได้ประกาศให้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕ ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ซึ่งตามระเบียบนี้ ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” เรียกโดยย่อว่า “กบร.” ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่เรียกโดยย่อว่า “กบร.” ประกอบด้วย รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ มีรัฐมนตรีประจำ สำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานสำหรับกรรมการก็ประกอบด้วยหัวหน้า ส่วนราชการต่างๆ โดยมีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นกรรมการ และเลขาธิการ

กบร. มีอำนาจหน้าที่กำกับติดตามดูแลให้ส่วนราชการต่างๆ ดำเนินการให้เป็นไปตาม มาตรการในการแก้ไขปัญหา และมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้ความเห็นชอบและกำหนดให้เป็นนโยบายสำคัญไว้แล้ว คือ

๑. มาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๑.๑ เร่งรัดให้ดำเนินการสำรวจและจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐที่อยู่ในความดูแลรักษา หรือใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องและชัดเจน รวมทั้งจัดทำทะเบียนหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แล้วแต่กรณีไว้เป็นหลักฐานโดยให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด

๑.๒ ให้ กบร. แต่งตั้งคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ส่วนจังหวัด เรียกโดยย่อว่า “กบร.ส่วนจังหวัด” ขึ้นในจังหวัดที่มีปัญหาการบุกรุกหรือการครอบครองที่ดินของรัฐ ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ และมีผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการตามที่ กบร. กำหนด และให้มีหน้าที่ตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคลผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ และตรวจสอบหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่ออกในเขตที่ดินของรัฐ สำหรับรายที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะออกโดยมิชอบ และมีหน้าที่อื่นตามที่ กบร. มอบหมาย หากผลปรากฏว่าผู้ครอบครองไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นเกษตรกรที่ยากจน หรือผู้ยากจนก็ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดที่ดินให้ทำกิน หรือให้อยู่อาศัย ตามที่ กบร. กำหนด

๑.๓ ให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่ทุจริตหรือประพฤตมิชอบเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ หรือจงใจละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง แก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐอย่างเคร่งครัด และเฉียบขาด

๑.๔ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาหรือคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาหรือในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือในการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ อันเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต เพื่อรักษาสผลประโยชน์ของรัฐ และเป็นกรณีที่ยังการรับเป็นทนายความแก้ต่างว่าต่างคดีให้ เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาล ก็ให้ได้รับความคุ้มครองโดยมิต้องรับผิดชอบต่อค่าเสียหายเมื่อแพ้คดี และในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุด หากเจ้าหน้าที่ผู้ถูกฟ้องคดีต้องออกหรือพ้นจากราชการตามกฎหมายเสียก่อน ก็ให้มีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาลตามหมายเรียกของศาลได้ในอัตราเท่ากับที่เคยมีสิทธิเบิกในตำแหน่งสุดท้ายก่อนออก หรือก่อนพ้นจากราชการตามกฎหมาย จนกว่าคดีจะถึงที่สุด และในกรณีเจ้าหน้าที่ถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของรัฐโดยสุจริตดังกล่าว ก็ให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาให้ความเป็นธรรมตามระเบียบราชการ หรือตามมติคณะรัฐมนตรี โดยเคร่งครัด โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ให้สอดคล้องกันด้วย

๑.๕ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องคดีเป็นจำเลยเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ผู้บังคับบัญชาจะอ้างเป็นเหตุเพื่องดหรือรอการพิจารณาบำเหน็จความชอบประจำปีไม่ได้ และให้พิจารณาเลื่อนขึ้นเงินเดือนประจำปีในกรณีปกติ หรือกรณีพิเศษแล้วแต่กรณี โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ให้สอดคล้องกันด้วยต่อไป

๒. มาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๒.๑ จัดการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

๒.๒ ให้ความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับการใช้ที่ดินของรัฐ โดยจัดให้มีการอบรมผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หรือกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ข้าราชการ นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ให้มีความสำนึกในคุณค่ารักและหวงแหนที่ดินของรัฐ

๒.๓ จัดให้มีแผนการประชาสัมพันธ์ระดับชาติเพื่อรณรงค์ในการอนุรักษ์ที่ดินของรัฐ

๒.๔ ให้จัดทำแผนที่แสดงสภาพ และประเภทที่ดินของรัฐตั้งแสดงไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเขต สำนักงานเทศบาล สภาตำบล และส่วนราชการที่รับผิดชอบดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ

๒.๕ สำหรับที่ดินของรัฐประเภทสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่สงวนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และประเภทสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันให้มีการเร่งรัดการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง โดยให้อธิบดีกรมที่ดินมอบอำนาจหน้าที่การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ตามความเหมาะสม หากมีผู้คัดค้านการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ก็ให้ดำเนินการตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ หากมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายกฎระเบียบ ก็ให้ดำเนินการแก้ไขให้สอดคล้องกันด้วย

ต่อมาในวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๔๕ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕ โดยยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีองค์ประกอบของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายละเอียดแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ

๓. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๕

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรียกโดยย่อว่า “กปร.” มีรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธาน หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ เป็นกรรมการ โดยมีรองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

และสิ่งแวดล้อม ที่รับผิดชอบการปฏิบัติราชการของสำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เป็นกรรมการและเลขานุการ

กปร. ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีอำนาจหน้าที่

(๑) เสนอนโยบายหรือแผนงานในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐต่อคณะรัฐมนตรี

(๒) กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๓) กำกับ ติดตาม ดูแลและตรวจสอบให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน มาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๔) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาของ กปร. หรือคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานที่ กปร. แต่งตั้ง

(๖) ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของรัฐในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในการขอตั้งงบประมาณ และในเรื่องอื่นๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความรวดเร็ว

(๗) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน ให้ปฏิบัติตามที่มอบหมาย

(๘) ให้หน่วยงานของรัฐและจังหวัดดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่กำหนด

(๙) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๕ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งอนุกรรมการและวางหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานต่างๆ ดังนี้

๓.๑ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีคำสั่งที่ ๒/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศมีผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีแผนที่ กรมที่ดิน เป็นประธานอนุกรรมการ มีผู้แทนส่วนราชการต่างๆ เป็นอนุกรรมการและข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับมอบหมาย เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดแผนงานโครงการงบประมาณในการดำเนินการจัดทำแผนที่และอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๒) จัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วนต่างๆ ตามที่กำหนดเพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๓) อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์และหมายแนวเขตพื้นที่ ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์ลงบนภาพถ่ายทางอากาศเพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๔) กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริงหรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจง เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

(๖) รายงานผลการดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศประจำปีต่อ กพร.

(๗) แต่งตั้งคณะทำงานหรือเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยการปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย

(๘) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กพร. หรือประธาน กพร. มอบหมาย

๓.๒ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีคำสั่งที่ ๓/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖ แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกรุงเทพมหานคร

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกรุงเทพมหานครเรียกชื่อย่อว่า “กพร. กทม.” มีปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นประธานอนุกรรมการ มีผู้แทนส่วนราชการต่างๆ เป็นอนุกรรมการและข้าราชการของสำนักงานปลัดกรุงเทพมหานครที่ประธานอนุกรรมการมอบหมายเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

กพร. กทม. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแล หน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กพร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปี ในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐและรายงานให้ กบร. ทราบ

(๔) พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิที่ กบร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ ให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศจากคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

(๕) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกเอกสารสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่า ดำเนินการไปโดยมิชอบหรือโดยทุจริตหรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบ

(๖) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๗) เร่งรัดการพิจารณาวินิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้รวดเร็ว

(๘) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณา หรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กบร. กทม.

(๙) แต่งตั้งคณะทำงาน หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๑๐) ประชาสัมพันธ์ผลดำเนินการของ กบร. กทม. และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

(๑๑) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและหรือป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ประจำปีให้ กบร. ทราบ

(๑๒) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

๓.๓ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีคำสั่งที่ ๑/๒๕๕๓ แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด

คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด เรียกชื่อย่อว่า “กบร. จังหวัด...” มีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานอนุกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ เป็นอนุกรรมการ และมีปลัดจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหัวหน้าสำนักงานจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และข้าราชการในที่ทำกรปกครองจังหวัดที่ประธาน กบร. แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเลขานุการอนุกรรมการ

ให้ กพร. จังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแล หน่วยงานของรัฐที่ดูรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กพร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปี ในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐและรายงานให้ กพร. ทราบ ภายในวันที่ ๓๐ มกราคมของทุกปี

(๔) พิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิที่ กพร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศจากคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กพร. แต่งตั้ง

(๕) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกเอกสารสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่า ดำเนินการไปโดยมิชอบหรือโดยทุจริต หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

(๖) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๗) เร่งรัดการพิจารณาวินิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้รวดเร็ว

(๘) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริงหรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กพร. จังหวัด

(๙) แต่งตั้งคณะทำงาน หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๑๐) ประชาสัมพันธ์ผลดำเนินการของ กพร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตจังหวัด

(๑๑) ให้จัดการประชุม กพร. จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จแล้วให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กพร. ทราบด้วย

(๑๒) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ให้ กพร. ทราบ เป็นรายไตรมาสและรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นรายปีนั้น ให้รายงานภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของปีถัดไป

(๑๓) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กพร. หรือประธาน กพร. มอบหมาย

๔. หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กพร.)

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กพร.) จึงได้วางมาตรการเรื่องการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐไว้ดังต่อไปนี้

๔.๑ การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ดังนี้

(๑) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ หรือ

(๒) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๗) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

(๓) พยานหลักฐานอื่นนอกจาก ข้อ (๑) และ (๒) เช่น ส.ค. ๑ หรือพยานบุคคล เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนค่ากล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ในภาพถ่ายทางอากาศ จึงจะเชื่อตามพยานหลักฐานอื่น นั้น

๔.๒ เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐให้ กพร. จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการตามมาตรา ๖๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๒) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ดำเนินการสอบสวนเปรียบเทียบตามมาตรา ๖๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๓) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขออออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

๔.๓ เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กพร.จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ กพร.จังหวัด ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

(๒) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติของ กพร.จังหวัด ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

๕. มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

โดยที่มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง การพิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ข้อ ๑ (๓) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิสูจน์พยานหลักฐานอื่นว่าหากพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ หรือมีความจำเป็นต้องหาขอบเขตที่ดินของรัฐโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กพร.) จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศขึ้น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๕.๑ วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อหาตำแหน่งและขอบเขตที่ดินของรัฐ

(๒) เพื่อหาร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

(๓) เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุก

ที่ดินของรัฐ

๕.๒ ขั้นตอนดำเนินการ

๕.๒.๑ ขั้นตอนดำเนินการของ กพร.จังหวัด

กรณีนี้ กพร.จังหวัด มีมติให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิจารณาให้ดำเนินการ ดังนี้

๑) แจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐ ตามกฎหมาย ขีดขอบเขตบริเวณที่ขอให้อ่านภาพถ่ายทางอากาศลงบนแผนที่ภูมิประเทศในระบบ พิกัดฉาก U.T.M. มาตรฐานส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ลำดับชุด L ๗๐๑๗ ของกรมแผนที่ทหาร

๒) แจ้งให้จังหวัดและหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่ดินของรัฐตามกฎหมายนั้น ทำการสำรวจและจัดทำแผนที่กายภาพในระบบพิกัดฉาก U.T.M. มาตรฐานส่วน ๑ : ๔,๐๐๐ ที่แสดงรายละเอียดของบุคคลที่ครอบครองที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ โดยให้บุคคลที่อ้างสิทธิครอบครองในเขตที่ดินดังกล่าวนั้น ร่วมชี้ตำแหน่งและขอบเขตที่ดิน ตามแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุก ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๔๐

๓) จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศคู่ซ้อน พร้อม Diapositive ขนาด ๙" x ๙" ให้ครอบคลุมบริเวณที่ขอให้อ่าน แพล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร ที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากเป็นที่ดินของรัฐ

ทั้งนี้ ให้จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศที่แผนกผลิตภาพถ่ายทางอากาศ กองบินถ่ายภาพทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร และ Diapositive

๔) ให้ส่งเอกสารและหลักฐานตาม ๑) และ ๓) ไปยังสำนักงาน ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๒.๒ ขั้นตอนดำเนินงานของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

เมื่อคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศได้รับเอกสารและหลักฐานตามข้อ (๑) และพิจารณาไว้ดำเนินการแล้ว จะดำเนินการดังนี้

๑) จัดทำระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตรฐานส่วน ๑ : ๔,๐๐๐ จากภาพถ่ายทางอากาศ และ Diapositive

๒) อ่าน แพล ตีความในภาพถ่ายทางอากาศ ขนาด ๙" x ๙"

๓) ถ่ายทอด (Transfer) ผลการอ่าน แพล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ ขนาด ๙" x ๙" ลงบนแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตรฐานส่วน ๑ : ๔,๐๐๐

๔) จัดทำแผนที่ต้นร่าง ซึ่งแสดงผลการอ่าน แพล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use Classification)

๕) คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศพิจารณารับรองผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศที่ปรากฏในแผนที่ต้นร่างพร้อมแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน ๑ : ๔,๐๐๐

๖) จัดส่งเอกสารใน ๕) ให้จังหวัดดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๕.๒.๓ เมื่อจังหวัดได้รับผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศตามข้อ (๒) แล้วให้ดำเนินการดังนี้

๑) ลงรูปแปลงที่ดินของรัฐ และรูปแปลงที่ดินของบุคคล ในระบบพิกัดฉาก U.T.M. ลงบนแผนที่ต้นร่าง

๒) จัดทำรายงานและข้อพิจารณาเสนอ กพร.จังหวัด พิจารณาตามมาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง หลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐต่อไป

๖. นโยบายแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติ ครม. เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖

๖.๑ รัฐควรเร่งรัดให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎรในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนหวงห้ามไว้ตามกฎหมาย และหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้อยู่มาแต่ดั้งเดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองแต่เดิมมาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงาน และโครงการออกเอกสารสิทธิของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังมีแนวเขตที่ไม่ชัดเจน ให้เร่งดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่าราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐก็ควรพิจารณาดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

๖.๒ รัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๖.๓ ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ พื้นที่สงวนหวงห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และที่ดินที่ยังไม่หมดสภาพการเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ที่ผู้บุกรุกครอบครอง และรัฐไม่มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน และเพื่อให้

การดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติดังนี้

(๑) ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน หากมีผู้บุกรุกถือครองที่ดิน และเจ้าของที่ดินต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการตามกฎหมายแก่ผู้ต่อต้านโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งรายงาน กปร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่และทุกราย

(๒) การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการจัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดินตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ หรือนำไปใช้จัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔

(๓) ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดินสำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

(๔) ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรการในการติดตามและตรวจสอบการครอบครองทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไข ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

๖.๔ ที่สาธารณประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์ แต่มิได้กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เช่าหรืออนุญาตให้เช่าทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษที่มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับเอกสารส.ป.ก. ตามจำนวนเนื้อที่ที่ได้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงกว่าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควร ทั้งนี้ โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่า ตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรณีการเช่าในส่วนเกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบเห็นสมควร ให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราก้าวหน้า โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔ ด้วย

(๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัด และอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ

(๓) กำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มีความจำเป็นในแง่การอนุรักษ์หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเค็ม ก็ควรกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืช หรือกำหนดมาตรการฟื้นฟูที่เหมาะสมต่อไป

๖.๕ ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการผลิตกล้าไม้ผล ไม้ยืนต้น อย่างเพียงพอที่จะบริการแก่เกษตรกรในราคาต้นทุน ในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ ๔ และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

๖.๖ ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัด และ กพร. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลย ปล่อยทิ้งเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ควรมอบหมายให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับคดีต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

๖.๗ ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก้ไขกฎหมายที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

๗. แนวทางการสอบสวนในกรณีที่มีการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

ในการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ เช่น ประวัติความเป็นมาที่ตั้ง ขอบเขต สภาพปัญหา และการแก้ไขปัญหาให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาให้การสนับสนุนในการดำเนินการด้วย โดยในการสอบสวนดังกล่าวอาจพิจารณาจาก

๗.๑ มีการสงวนหวงห้ามโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงเวลาดังนี้

๗.๑.๑ ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๘ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน กระทำได้โดยมีประกาศพระบรมราชโองการประกาศของสมุหเทศาภิบาลผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น

๗.๑.๒ เมื่อมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.๒๔๗๘ ใช้บังคับ (ใช้เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๙) ได้มีการวางหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่าการหวงห้ามที่รกร้างว่างเปล่าต้องกระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

๗.๑.๓ ปัจจุบันการสงวนหวงห้ามที่ดินไว้ให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติตามมาตรา ๒๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗

การสงวนหวงห้าม ถ้าได้กระทำโดยถูกต้อง จะมีการใช้ประโยชน์ตามที่สงวนหวงห้ามหรือไม่ ที่ดินนั้นก็ตกเป็นที่สาธารณประโยชน์ทันทีที่มีการสงวนหวงห้าม แต่การสงวนหวงห้ามนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อราษฎรที่มีสิทธิครอบครองโดยชอบอยู่ก่อน

๗.๒ ที่สาธารณประโยชน์นอกจากจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากการสงวนหวงห้ามแล้ว ก็อาจเกิดขึ้นโดยสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันของราษฎร เกิดขึ้นโดยสภาพ หรือเกิดขึ้นโดยมีผู้อุทิศให้ ฉะนั้น ในการสอบสวนถ้าการสงวนหวงห้ามไว้โดยไม่ถูกต้อง ก็จะต้องพิจารณาว่าราษฎรได้เคยใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ หากเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันมา แม้จะไม่ตกเป็นที่สาธารณประโยชน์โดยการสงวน ก็อาจตกเป็นที่สาธารณประโยชน์โดยสภาพการใช้ได้ เพราะฉะนั้นในการสอบสวนพยานบุคคล ควรสอบสวนจากผู้ปกครองท้องที่และผู้สูงอายุที่ทราบประวัติความเป็นมา และเคยใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นหลายๆ ราย เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องว่าที่ดินนั้นเป็นที่สาธารณประโยชน์เพียงใดหรือไม่

๗.๓ การให้ความเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ ส่วนมากจะพิจารณาแต่เพียงว่า เห็นควรให้คงไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ต่อไป ไม่ได้พิจารณาว่าที่ดินนั้นตามข้อเท็จจริงเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ เพียงแต่เห็นว่ามี การนำขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ก็ถือว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ ดังนั้น ก่อนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็นควรตรวจสอบหลักฐานก่อนว่ามีการสงวนหวงห้ามไว้โดยมีหลักฐานอย่างไร เพียงใดหรือไม่ ถ้าไม่มีหลักฐานก็ควรสอบสวนให้ได้ความชัดเจนว่าราษฎรเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างไรมาตั้งแต่เมื่อใด อันจะถือว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่

๗.๔ อำนาจการดูแลที่สาธารณประโยชน์เป็นของนายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรให้นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็นทุกเรื่องก่อนที่จังหวัดจะให้ความเห็น

๗.๕ การสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ได้มีระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ กำหนดวิธีปฏิบัติในการสอบสวนได้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๗.๕.๑ คำนิยาม

“ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน” หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งผู้ใดหรือคณะกรรมการสอบสวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

“ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง

(๑) ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์

(๒) ผู้ที่เป็นญาติเกี่ยวข้องกับบุคคลตาม (๑) ได้แก่ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือเป็นลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคล ตาม (๑)

(๔) เป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้าง หรือเคยเป็นนายจ้างของบุคคลตาม (๑)

๗.๕.๒ การแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๑) เมื่อมีกรณีอันสมควรจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนขึ้น

(๒) ผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้น ไม่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๓) เมื่อมีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนมีส่วนได้เสียในเรื่องที่มีการสอบสวน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณีพิจารณาสั่งการตามความเห็นสมควร

๗.๕.๓ การสอบสวน ให้ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการดังนี้

(๑) สอบสวนถึงประวัติความเป็นมา สภาพที่ดิน อาณาเขตเนื้อที่ และการใช้ประโยชน์ของที่ดินนั้นๆ โดยชัดเจน นอกจากนี้ให้สอบสวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ด้วย

ก. ที่ดินที่ทางราชการสงวนหวงห้ามไว้ นั้น ได้สงวนหวงห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศหวงห้ามอาศัยอำนาจตามกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างไรบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างไร ตั้งแต่เมื่อใด ในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ หรือเลิกใช้แล้วตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

ข. ทางน้ำ หนอง บึง นั้น ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างไร มีบริเวณต้นเขินหรือไม่เพียงใด การต้นเขินนั้นเป็นไปในลักษณะใด กล่าวคือ มีบุคคลทำให้เกิดขึ้นหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ

ค. ถนน ทางเดิน นั้น มีความเป็นมาอย่างไร กล่าวคือ เจ้าของที่ดิน อุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยาย หรืออย่างใด ทางเส้นนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทาง ซึ่งสาธารณชนใช้หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในละแวกนั้น

ง. ที่ชายตลิ่งนั้น ตามปกติน้ำท่วมถึงหรือไม่ เพียงใด ท่วมถึงทุกปี หรือไม่ เป็นระยะเวลาานเท่าใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ อย่างไร หรือมีผู้ใด ใช้ประโยชน์หรือไม่

(๒) จัดทำแผนที่สังเขปแสดงเขตที่หรือทางสาธารณประโยชน์ที่ดิน ข้างเคียง และส่วนที่มีการบุกรุกเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

(๓) สอบสวนผู้สูงอายุและผู้ปกครองท้องที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เคยรู้ เห็นหรือใช้ประโยชน์ในที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้นมาก่อนเป็นหลัก

(๔) ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะนำพยานหลักฐานอื่นมาเพิ่มเติม ส่วนการสอบสวนหรือประสงค์จะให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคล ใดหรือรวบรวมพยานหลักฐานอื่นใด ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนพิจารณาดำเนินการ ตามความจำเป็นและสมควร โดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วย

(๕) สรุบบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ผู้ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกทราบ ถ้าผู้ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกยอมรับ ก็ให้บันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าผู้นั้นให้ถ้อยคำปฏิเสธหรือไม่ยอมรับให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการสอบสวน ข้อเท็จจริงว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างไร ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด

(๖) เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนได้ดำเนินการตาม (๕) แล้ว ให้แจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน ซึ่งรวมทั้ง ข้อกล่าวหาข้อปฏิเสธหรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพร้อมทั้งแจ้งให้คู่กรณี ดังกล่าวทราบว่าสามารถจะนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสาร ของตนได้ในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณากำหนด ระยะเวลาดังกล่าวตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

(๗) การแจ้งตาม (๕) และ (๖) ให้คำนึงถึงความเสียหายหรือความปลอดภัย ซึ่งอาจเกิดแก่พยานด้วย

๗.๕.๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน ต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่ชี้หน้า ช่มชู้ หรือหลอกลวง หรือใช้วิธีการอื่นใดในทำนองเดียวกัน ต่อคู่กรณีหรือพยานเพื่อให้คู่กรณีหรือพยานเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานโดยจำยอม

๗.๕.๕ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือ ปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี โดยให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรายงานประกอบไว้ในสำนวนด้วยว่าได้ดำเนินการตามขั้นตอนในข้อ ๖ แล้ว และในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ รวมทั้งการให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนได้ให้ระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนเท่าใด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือ ปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งแจ้งให้คู่กรณีทราบด้วย

๘. มาตรการในการช่วยเหลือผู้บุกรุกที่ดิน

นอกจากรัฐจะมีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐมิให้ตกเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะแล้ว รัฐก็มีหน้าที่ที่จะขจัดความเดือดร้อนของประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินด้วย ดังนั้น เมื่อปรากฏว่ามีราษฎรบุกรุกเข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐจนสภาพที่ดินไม่อาจที่จะให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไปได้แล้ว เช่น มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นหลักฐานมั่นคงจนเต็มเนื้อที่ รัฐจะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจะนำบทกฎหมายที่มีอยู่ในมือมาดำเนินการคดีแก่ผู้บุกรุก โดยไม่คำนึงถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนก็คงไม่ได้ เพราะบางครั้งการบุกรุกที่ดินของรัฐก็เกิดจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ไม่มีหลักเขตหรือปักป้ายแสดงให้เห็นว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือหลักฐานของทางราชการไม่แน่นอน บางครั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ปล่อยปละละเลยให้ราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐโดยไม่จัดการให้ราษฎรออกไปจากที่ดินตั้งแต่ระยะแรกที่มีการบุกรุก การจะมาดำเนินการให้เขาออกจากที่ดินในภายหลังที่เขาได้สร้างบ้านเรือนเป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว ก็คงจะไม่เป็นผลดีในทางการปกครอง หรือในบางครั้งราษฎรผู้บุกรุกไม่มีที่ดินอยู่อาศัยและทำกินจริงๆ การให้ราษฎรออกจากที่ดินจึงอาจเกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาเรื่องราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐ ในบางครั้งก็ไม่สามารถนำบทกฎหมายที่ให้อำนาจลงโทษผู้บุกรุกมาแก้ไขได้เสมอไปอาจต้องนำหลักทางรัฐศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาบ้าง แต่อย่างไรก็ดี มิได้หมายความว่ารัฐจะต้องมีหน้าที่แก้ไขปัญหาการบุกรุกของราษฎรด้วยการให้ความช่วยเหลือเสมอไป เพราะมิเช่นนั้น จะก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกที่ไม่มีที่สิ้นสุด รัฐจึงต้องมีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ โดยเฉพาะที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันโดยวิธีอื่นด้วย มาตรการที่รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ก็เช่น

๘.๑ โดยการจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณประโยชน์ที่มีการบุกรุก เพื่อขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทหรือโครงการจัดที่ดินของรัฐขจัดความยากจน

ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมที่ดินดำเนินการตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน แนวทางในการดำเนินการโดยอำเภอ/กิ่งอำเภอ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คัดเลือกแปลงที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน และมีผู้บุกรุกเต็มแปลงหรือบางส่วน ซึ่งผู้บุกรุกดังกล่าวต้องเป็นผู้ยากจนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีแต่น้อย ไม่เพียงพอ และยอมรับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด มาจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณประโยชน์ที่มีการบุกรุก เพื่อขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่ออนุมัติจัดทำโครงการและเสนอกรมที่ดินให้ความเห็นชอบและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ วิธีการจัดที่ดินให้ตามสภาพเดิมที่ครอบครองอยู่ ครอบครัพละไม่เกิน ๑๕ ไร่ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ และความสามารถในการผลิตแล้วดำเนินการออกหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ และเสียค่าตอบแทนในอัตราที่ต่ำตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการอนุญาตให้ประชาชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยเป็นการจัดให้ในลักษณะชุมชนในรูปแบบกลุ่มสหกรณ์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์และเป็นไปตามที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) กำหนด

๘.๒ โดยการถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วนำจัดสรรให้ราษฎรได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกินต่อไป

การถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรา ๘ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ส่วนในเรื่องการจัดที่ดินให้ราษฎรผู้บุกรุกนั้นมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

๘.๒.๑ มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๓/๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๗ กำหนดหลักการว่าที่สาธารณประโยชน์ หรือป่าไม้ที่มีผู้บุกรุกเข้าทำประโยชน์เป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว หากจำเป็นจะต้องถอนสภาพก็จะไม่ให้กรรมสิทธิ์แก่ผู้บุกรุกแต่จะจัดให้เช่า

๘.๒.๒ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ในข้อ ๒ กำหนดว่ารัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๘.๒.๓ คณะกรรมการประสานการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร.ส่วนกลาง) พิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐ มีมติว่า

(๑) ควรยืนยันหลักการตามมติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติปี ๒๕๑๗ คือ เมื่อมีความจำเป็นจะต้องถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์ที่มีผู้บุกรุกก็จะไม่ให้กรรมสิทธิ์แต่จะจัดให้เช่าเนื่องจากสอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ที่กำหนดว่ารัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

(๒) ไม่สมควรมีการถอนสภาพเว้นแต่เฉพาะกรณีจำเป็นจริงๆ เพื่อประโยชน์ราชการและเป็นที่ดินที่ราษฎรไม่ใช่ประโยชน์ร่วมกันต่อไปแล้ว

(๓) เมื่อถอนสภาพแล้วควรริบดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้เป็นกรรมสิทธิ์ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และให้ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นนำมาจัดให้เช่า และจัดเก็บค่าเช่าเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่นของตนเอง

(๔) การจัดให้เช่าควรให้เฉพาะผู้บุกรุกเดิม

(๕) ควรพิจารณาจัดให้เช่าระยะยาวได้โดยไม่ต้องถอนสภาพ

๘.๓ โดยวิธีการให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐได้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

วิธีการนี้สืบเนื่องจากการดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ และมาตรา ๑๐๘

ที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีกับผู้บุกรุก เมื่อได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๑๐๘ โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) รัฐไม่มีความประสงค์จะเอาความผิดกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ใช้บังคับ ทั้งยังมีมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐดังกล่าวด้วย กล่าวคือผู้บุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ใช้บังคับประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๑๐๘ ยังไม่ถือว่าผู้บุกรุกมีความผิด แต่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

(๑) แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

(๒) เมื่อผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามระเบียบในข้อ (๑) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งเป็นหนังสือไปให้ผู้นั้นออกจากที่ดินภายในเวลากำหนด

(๓) เมื่อผู้นั้นไม่ยอมออกจากที่ดินภายในกำหนดจึงจะถือว่ามีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติตามข้อ (๑) ดังกล่าว ได้แก่ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้บังคับ ซึ่งปฏิบัติ ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการแจ้งให้ราษฎรผู้บุกรุกที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไว้ตามข้อ ๓ (๒) “ที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันให้มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ

และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้” และบัญญัติในข้อ ๔ ว่า “การขอเช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว ให้ดำเนินการตามหมวด ๓ ว่าด้วยการอยู่อาศัยหรือเช่าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว” ซึ่งกรณีนี้ตามระเบียบคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ข้อ ๑๐ กำหนดว่า “การขอเช่าอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ให้ผู้ขอยื่นคำร้องตามแบบที่ทางราชการกำหนดต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ และผู้ขอจะต้องเป็นผู้ได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้บังคับ

(๒) เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ หรือข้าราชการที่ได้รับมอบหมายออกไปตรวจสอบสภาพที่ดิน จำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น

(๓) ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตามข้อ ๑๑ เว้นแต่กรณีขอยึดเวลาออกไปจากที่ดินตามข้อ ๘ จึงไม่ต้องเสียค่าตอบแทน”

ในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งที่ ๗๖๑/๒๕๑๕ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๑๕ วางระเบียบเกี่ยวกับการอนุญาตให้เช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวไว้ว่า

ข้อ ๑ การขออนุญาตให้ผู้ขอยื่นคำขอตามแบบ ท.ด. ๗๗ ท้ายคำสั่งนี้

ข้อ ๒ เมื่อผู้ขอ นำคำขอมายื่นให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอตรวจดูรายการว่ามีครบถ้วนหรือไม่ ถ้าไม่มีการบกพร่องอย่างใดก็ให้ลงบัญชีรับทำการของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

ข้อ ๓ การตรวจสอบสภาพที่ดินให้ใช้แบบ ท.ด.๗๘ ท้ายคำสั่งนี้

ข้อ ๔ การอนุญาตให้ออกหนังสืออนุญาตตามแบบ ท.ด.๗๙ ท้ายคำสั่งนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่บุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ.๒๕๑๕) ใช้บังคับสามารถยื่นคำขอเช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินที่บุกรุกได้ ส่วนเจ้าหน้าที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเหตุผลและความจำเป็นของผู้บุกรุก เช่น ผู้บุกรุกไม่มีที่ดินใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ในกรณีนี้จะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด และการอนุญาตให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์นั้นเป็นการอนุญาตเพียงชั่วคราว ทางราชการอาจจะให้ผู้ได้รับอนุญาตออกจากที่ดินเมื่อใดก็ได้

(๔) พนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการตามมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน กระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งที่ ๓๓๐/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๓๙ แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือ

๑. อธิบดีกรมที่ดินเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร

๒. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่จังหวัด

โดยให้ผู้ดำรงตำแหน่ง ข้อ ๑ และข้อ ๒ มีอำนาจหรือมอบอำนาจให้พนักงานอื่นมีอำนาจในการดำเนินการในกรณีที่มีการบุกรุกเข้าไปครอบครองทำประโยชน์หรือกระทำโดยประการอื่นใดในที่ดินของรัฐ โดยไม่ได้รับอนุญาตอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

การที่ประมวลกฎหมายที่ดินตามมาตรา ๑๐๘ บัญญัติยินยอมให้บุกรุกที่ดินของรัฐขอเข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้บุกรุกในที่ดินของรัฐซึ่งมีเหตุผลและความจำเป็นเป็นพิเศษในเรื่องที่ดินทำกิน ผู้ที่ได้รับอนุญาตจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติได้วางไว้ คือ

๑. ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ตามจำนวนและเวลาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

๒. ต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินตามประเภทของกิจการที่ระบุด้วยตนเอง

๓. ต้องประกอบกิจการตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผันและในการนี้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ ต้องปกหลักเขตให้ปรากฏเป็นหลักฐานแน่นอน

๔. ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ปฏิบัติเป็นการเฉพาะราย

๕. ถ้าไม่ปฏิบัติตามข้อ ๑ - ๔ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้ผู้ได้รับอนุญาตปฏิบัติให้ถูกต้องและถ้าเห็นว่าไม่ควรให้อยู่อาศัยต่อไป พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ออกจากที่ดินได้

๘.๔ ในกรณีที่มีราษฎรมาขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ ถ้าปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐก็ให้นำเรื่องเสนอ กพร.จังหวัดเพื่อพิจารณาพิสูจน์สิทธิถ้าปรากฏว่าครอบครองทำประโยชน์ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐให้เจ้าพนักงานที่ดินส่งยกเลิกคำขอพร้อมแจ้งผู้ขอทราบเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.๒๕๓๙ ถ้าไม่ปรากฏชัดตามกรณีดังกล่าวข้างต้นก็ให้เจ้าพนักงานที่ดินสอบสวนข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยุติว่าผู้ขอได้ที่ดินมาก่อนหรือหลังจากการเป็นที่ดินของรัฐแล้วดำเนินการตามนัยดังกล่าวข้างต้น (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๕๑๖.๒/ว ๑๙๔๗๓ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗)

๘.๕ หากที่สาธารณประโยชน์นั้น ประชาชนได้เลิกใช้ประโยชน์แล้ว และได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจะมีผลเป็นการถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์แปลงดังกล่าว ตามมาตรา ๒๖ (๑) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ หากราษฎรประสงค์จะดำเนินการปฏิรูปที่ดิน และอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ก็สามารถดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ แต่กรณีดังกล่าวจะต้องให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาให้ความเห็นก่อน

บทที่ ๔

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

กฎหมายและระเบียบคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔(๒), (๓)
๒. ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ ตริ
๓. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖)
๔. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๓๗)
๕. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗, ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๒๐), ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๒๐), ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๒๒), ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๓๐) และฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๓๙)
๖. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓
๗. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
๘. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๒๙
๙. คำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๘๙/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖ เรื่อง มอบอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการปฏิบัติราชการแทน

การดำเนินการจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๘ ตริ “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ที่ดินตามวรรคหนึ่ง แปลงไต่ยังไม่มหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ”

จากบทบัญญัติของมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน จะเห็นได้ว่ากฎหมายรับรองการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงว่า เป็นเพียงหนังสือสำคัญของทางราชการอย่างหนึ่งที่แสดงเขตที่ตั้งและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเท่านั้น หาใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐไม่

๑. ลักษณะของที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้กำหนดว่าที่ดินของรัฐประเภทใดให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ ซึ่งถ้าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะต้องออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกชนแล้ว ก็จะต้องออกเป็นโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วแต่กรณี

๒. ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันบางลักษณะไม่จำเป็นต้องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น ถนนหนทาง ลำคลอง และทางรถไฟ เป็นต้น เพราะเป็นที่ดินที่มีสภาพและขอบเขตในตัวของมันเองอยู่แล้วสำหรับแม่น้ำ ลำคลอง อาจเปลี่ยนขอบเขตไปได้ตามธรรมชาติ โดยยกเป็นที่อกริมตลิ่งซึ่งบุคคลอาจได้มาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๘ หรือบางแห่งอาจจะพังลงน้ำกลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หากจะให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็จะเป็นการยุ่งยาก ฉะนั้น จึงให้เป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินพิจารณาว่าที่ดินในลักษณะเช่นใดจะสมควรออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงหรือไม่

๓. แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ซึ่งก็ได้แก่กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๙๗ กำหนดวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ ดังนี้

๓.๑ ทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินนั้นให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดีกรมที่ดินว่า จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๓.๒ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๓.๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และให้บริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งจะต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗) และให้อธิบดีรอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ แล้วดำเนินการดังนี้

ก. ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คัดค้าน ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ หากผู้คัดค้านไปใช้สิทธิทางศาลให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้าน จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล แสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

ข. ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่ได้คัดค้านไว้ก่อนและผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้าน ว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งให้ผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว แล้วระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น

๓.๓ วิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังนี้

๓.๓.๑ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ ส.ธ.๑ ท้ายกระทรวงนี้

๓.๓.๒ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้นสามฉบับมอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้หนึ่งฉบับและเก็บไว้ ณ กรมที่ดินหนึ่งฉบับ กรณีที่ดินคาบเกี่ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้อง (ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๙)

๓.๓.๓ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสูญหายให้อธิบดีออกใบแทนให้

๓.๓.๔ ที่ดินที่พลเมืองใช้ร่วมกันก็ดีหรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะก็ดี ถ้าที่ดินนั้นยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ถือว่าเขตที่ดินนั้นเป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ เช่น ทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ที่กระทรวงมหาดไทยได้ส่งให้จังหวัดต่างๆ สํารวจและจัดทำขึ้น หรือประกาศการสงวนหวงห้ามที่ดินของทางราชการ เช่น พ.ร.บ. ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๘

วัตถุประสงค์ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและผู้มีอำนาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๑. ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ทบวงการเมืองผู้มีหน้าที่ดูรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไว้เป็นหลักฐาน

๒. เพื่อแสดงขอบเขตที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินและคุ้มครองป้องกันการบุกรุก

๓. เพื่อประโยชน์ทางนโยบายในการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามมาตรา ๘ ตรี ให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินจะเป็นผู้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แต่ปัจจุบันอธิบดีกรมที่ดินได้มีคำสั่ง ที่ ๒๑๘๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖ มอบอำนาจของอธิบดี ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในเขตจังหวัดนั้น ๆ (ยกเว้นในเขตกรุงเทพมหานคร อำนาจหน้าที่ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นของอธิบดีกรมที่ดิน)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงมักจะมีปัญหาและอุปสรรคเป็นอันมากเกี่ยวกับที่ดินที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัดมักไม่ทราบประวัติความเป็นมาของที่ดิน ที่ตั้ง และขอบเขตที่แท้จริงของที่ดิน เพราะหลักฐานทางทะเบียนมักจะไม่มียกเว้นหรือมีก็ไม่สมบูรณ์ถูกต้อง เมื่อมีการบุกรุกหรือคัดค้านแนวเขต พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถจะวินิจฉัยให้เป็นที่ถูกต้องได้จึงทำให้การดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงค้างค้ำเป็นจำนวนมาก กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓ มอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนช่วยเหลือและควบคุมในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงด้วย โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ให้จังหวัดส่งอำเภอทุกอำเภอในเขตจังหวัดทำการสำรวจที่ดินสาธารณประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนว่ายังมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นจำนวนเท่าใด สมควรดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐานหรือไม่เพียงใด พร้อมทั้งเหตุผลแล้วรายงานให้จังหวัดทราบเพื่อรายงานกรมที่ดินตามแบบท้ายระเบียบ

ในการสำรวจนี้ อำเภออาจขอให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนประวัติ นำชี้อาณาเขตที่สงสัยและปฏิบัติการณ์อื่นๆ เท่าที่สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะทำได้

เมื่อท้องที่อำเภอใด ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงครบถ้วนหมดในปีใดแล้ว ปีต่อไปให้อำเภอนั้นงดการสำรวจตามข้อนี้ได้

๒. หลังจากที่ทำการสำรวจแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ออกไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ณ ท้องที่ใดๆ ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือประสานกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ดังนี้

๒.๑ ชี้แจงและประกาศให้ราษฎรในท้องที่ทราบ

๒.๒ ให้ความอนุเคราะห์และให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องที่พิกความ
ปลอดภัยการติดต่อด้านหมายกับเจ้าของที่ดินข้างเคียง

๒.๓ ช่วยแก้ไขปัญหาคอขวด และข้อขัดข้องต่าง ๆ หากจะเกิดขึ้น

๒.๔ ปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การดำเนินการได้เสร็จเรียบร้อยสม
ความมุ่งหมาย

๓. เพื่อให้การรังวัดในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เป็นไปโดยถูกต้อง
ได้เนื้อที่และขอบเขตแท้จริง เมื่อเจ้าหน้าที่ไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
แปลงใดในท้องที่ใด นายอำเภอจะได้แจ้งให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบ
ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายผู้แทนไปช่วยควบคุมดูแลการรังวัด
ของเจ้าหน้าที่ หากเห็นว่าเป็นการไม่ถูกต้องด้วยประการใด ให้ประธานสภาตำบลหรือผู้บริหาร
ท้องถิ่นแจ้งให้นายอำเภอทราบด้วย

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งจากประธานสภาตำบลหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามความ
ในวรรคหนึ่งแล้วให้ระงับการรังวัดและการดำเนินการไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากนายอำเภอ

๔. ในกรณีที่ปรากฏว่าการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงใดได้เนื้อที่
น้อยไปจากเดิม โดยไม่ปรากฏว่ามีผู้บุกรุก ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัด
ดังกล่าวไปก่อน เสร็จแล้วให้นายอำเภอสอบสวนข้อเท็จจริงว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนั้น
น้อยไปเพราะเหตุใด มีจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยขอความเห็นต่อสภาตำบลหรือองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณา หากสภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มี
ความเห็นเป็นอย่างอื่นภายในสามสิบวันให้ดำเนินการต่อไป

๕. ในกรณีที่มีปัญหาว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แห่งใดสมควรจะคงสภาพเพื่อทำการ
ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน หรือสมควรจะถอนสภาพเพื่อนำมาจัดสรรให้
ราษฎรทำกิน หรือทำประโยชน์อย่างอื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจะดำเนินการขับไล่หรือไม่
เมื่อนายอำเภอร้องขอให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนัดประชุมพิจารณาให้ความเห็น
โดยให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ
สภาตำบลหรือสภาท้องถิ่นด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้นายอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป

๖. ในการมอบหมายให้ผู้ใดเป็นผู้แทนสภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามข้อ ๓ การประชุมให้ความเห็นชอบตามข้อ ๔ และการพิจารณาให้ความเห็นตามข้อ ๕ ให้สภา
ตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำรายงานการประชุมไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง

๗. ในการที่สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความช่วยเหลือในการ
รังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแก่ทางราชการตามระเบียบนี้ สภาตำบลหรือองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นอาจได้รับการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าจ้าง และค่าเบี่ยงเบี่ยงตามอัตราที่กรมที่ดินจะกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

(ระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๗)

๑. ประเภทที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๑.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) เช่น ท่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ หนองสาธารณะ บึงสาธารณะ เว้นแต่ที่สาธารณะโดยสภาพมีแนวเขตธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ

๑.๒ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๓) เช่น ที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งสำนักราชการบ้านเมือง ป้อมและโรงทหาร ที่ดินที่สงวนหวงห้ามหรือขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง ที่ดินที่รัฐซื้อหรือมีผู้อุทิศให้ เป็นต้น (ที่ดินประเภทนี้ถือเป็นที่ราชพัสดุ ตามความในมาตรา ๔ แห่ง พ.ร.บ. ที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘)

๒. ผู้ขอและการยื่นคำขอ

เมื่อทบวงการเมืองผู้มีอำนาจดูแลรักษาที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะมีความประสงค์จะให้มหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสำหรับที่ดินแปลงใดให้ทบวงการเมืองนั้นแสดงความประสงค์เป็นหนังสือถึงอธิบดีกรมที่ดิน แจ้งความประสงค์และสภาพที่ดินแปลงที่จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พร้อมด้วยหลักฐานของที่ดินแปลงนั้น เช่น สำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะ บัญชีสำรวจหรือประกาศ หรือหลักฐานการสงวนหวงห้าม ฯลฯ โดยยื่นผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาซึ่งที่ดินแปลงนั้นอยู่ในเขต กรณีที่ดินตั้งอยู่คาบเกี่ยวหลายจังหวัดให้แสดงความประสงค์ผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาที่มีที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่กรณีเช่นนี้ให้สำนักงานที่ได้รับแจ้งความประสงค์เป็นผู้พิจารณาดำเนินการต่อไป และเมื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้วให้จำลองรูปถ่ายส่งจังหวัดที่เกี่ยวข้องจังหวัดละ ๑ ฉบับด้วย

การแสดงความประสงค์จะให้มหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ทบวงการเมืองใดจะเป็นผู้แสดงความประสงค์นั้นต้องเป็นไปตามประเภทของที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ซึ่งแยกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๒.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ถ้าอยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย

เป็นผู้แสดงความประสงค์ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา แต่ในทางปฏิบัติกระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ มอบหมายให้นายอำเภอผู้ดูแลรักษาตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๒ ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่เป็นผู้มีอำนาจดำเนินการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว (หลักฐานที่ต้องใช้ประกอบคำขอ ได้แก่ สำเนาทะเบียนที่ดิน สาธารณประโยชน์ บัญชีสำรวจ ประกาศหรือหลักฐานการสงวนหวงห้าม ฯลฯ เนื่องจากในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ซึ่งแก้ไขใหม่ให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีฐานะเป็นทบวงการเมืองด้วย ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจยื่นคำขอรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ แต่ในกระบวนการจะต้องดำเนินการร่วมกัน (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๗๑๘๒ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒)

๒.๒ ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงการคลังเป็นผู้แสดงความประสงค์ในฐานะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ออกกฎกระทรวงให้กรมธนารักษ์เป็นผู้แสดงความประสงค์สำหรับที่ดินที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้เป็นหน้าที่ของธนารักษ์พื้นที่จังหวัด เว้นแต่ที่ดินของกระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลังมอบให้ปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินการแทน (หลักฐานที่ต้องใช้ประกอบคำขอ ได้แก่ หลักฐานการนำขึ้นทะเบียนของทบวงการเมือง ประกาศ หรือหลักฐานการสงวนหวงห้ามหรือหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน (ถ้ามี) ฯลฯ

เมื่อรับคำขอแล้วเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาแล้วแต่กรณีจะต้องพิจารณาว่าที่ดินแปลงที่ขออนุญาตอยู่ในลักษณะที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้หรือไม่ ถ้าออกให้ไม่ได้ให้แจ้งทบวงการเมืองนั้นทราบ ถ้าจะออกให้ได้ก็ให้ส่งเจ้าหน้าที่ลงบัญชีรับเรื่องในบัญชีรายวันทำการ (บ.ท.ด. ๒) และลงบัญชีเรื่องการรังวัด (บ.ท.ด. ๑) แล้วพิจารณาสั่งให้ดำเนินการต่อไป

๓. การรังวัด

การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต้องดำเนินการดังนี้

๓.๑ การรังวัดให้ถือเขตตามที่ปรากฏในหลักฐานหรือทะเบียนเดิมของทางราชการ ถ้าได้เนื้อที่น้อยไปจากเดิมโดยไม่ปรากฏว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดบุกรุก ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัดไปก่อน เสร็จแล้วแจ้งให้นายอำเภอทราบเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริงว่าที่สาธารณประโยชน์

แปลงนั้นน้อยไปเพราะเหตุใด มีจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยขอความเห็นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณา หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่นภายใน ๓๐ วัน ให้ดำเนินการต่อไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓

๓.๒ ในการรังวัดหากมีการคัดค้าน ให้ทำการรังวัดทำแผนที่โดยสังเขป แสดงเขตเป็นเส้นประและเนื้อที่ที่มีการคัดค้านแต่ละรายไว้ในแผนที่ต้นร่างและกระดาษบาง โดยให้จัดแจ้งข้อความไว้ในแปลงที่มีการคัดค้านว่า “(ชื่อผู้คัดค้าน) คัดค้าน” และให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่ไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน การรับรองเขตด้านที่มีการคัดค้านให้บันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัดหรือผู้นำชี้เขตไว้เป็นหลักฐานโดยไม่ต้องให้ผู้คัดค้านลงชื่อรับรองเขต หากมีผู้บุกรุกแต่ไม่คัดค้าน หรือยอมรับว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ ให้บันทึกถ้อยคำผู้บุกรุก ว่าได้เข้าทำประโยชน์อะไร ตั้งแต่เมื่อใด เป็นจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยไม่ต้องรังวัดแสดงรายละเอียด เช่น กรณีที่มีการคัดค้าน

๓.๓ ที่ดินบริเวณที่มีระวางแผนที่แล้วให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรังวัดและการลงรูปแผนที่ในระวางแผนที่ กรณีการออกโฉนดที่ดินเฉพาะราย พ.ศ.๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๗ โดยอนุโลม

๓.๔ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากเส้นโครงงานหมุดหลักฐานแผนที่ของกรมที่ดินหรือกรมแผนที่ทหารไม่เกิน ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่ออกจากหมุดหลักฐานแผนที่ดังกล่าว และให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการสร้างและซ่อมแซมหมุดหลักฐานโครงงานแผนที่ พ.ศ.๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

๓.๕ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากหมุดหลักฐานแผนที่เกินกว่ากิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่บรรจบตัวเอง (รูปลอย) เพื่อทำการรังวัดโยงยึดหลักเขต โดยใช้กล้องริโอดิโอไลท์ และใช้หมุดหลักฐานแผนที่ ตามแบบของกรมที่ดินเท่านั้น ที่ดินแปลงใดอยู่ใกล้กับสิ่งถาวรที่สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น เจดีย์ สะพาน หลักกิโลเมตร เสาไฟฟ้า เสาโทรเลข ให้ยึดโยงเข้ากับหลักเขตที่ดินหรือหลักเขตสาธารณประโยชน์ว่าตั้งอยู่ที่ใด

๓.๖ การเก็บหลักฐานแผนที่ต้องปฏิบัติดังนี้

ก. กรณีมีระวางแผนที่ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการควบคุมต้นร่างแผนที่รายการรังวัด รายการคำนวณ และระวางแผนที่ในสำนักงานที่ดิน พ.ศ.๒๕๓๕ และฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๒๕)

ข. กรณีไม่มีระวางแผนที่ให้เก็บรวมไว้เป็นแปลง ๆ

๓.๗ ในบริเวณที่มีระวางแผนที่รูปถ่ายทางอากาศ สำหรับออกโฉนดที่ดินอยู่แล้วให้ใช้ระวางแผนที่รูปถ่ายทางอากาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ โดยดำเนินการรังวัดเช่นเดียวกับการออกโฉนดที่ดิน

๓.๘ ถ้ามีระวางรูปถ่ายทางอากาศเพื่อออก น.ส. ๓ ก ใช้อยู่ที่อำเภอนั้น ๆ ให้นำรูปแผนที่การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงลงระวางรูปถ่ายทางอากาศด้วย

๓.๙ การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในบริเวณประกาศการเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบลให้เจ้าหน้าที่เดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบลเป็นผู้ดำเนินการตามระเบียบนี้ โดยอนุโลมและให้ทำการรังวัดวิธีเดียวกันกับการรังวัดเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล

๓.๑๐ บริเวณที่ดำเนินการออกโฉนดที่ดิน โดยนำหลักฐานเกี่ยวกับระวางรูปถ่ายทางอากาศที่ใช้กับหนังสือรับรองการทำประโยชน์มาปรับแก้ตามหลักวิชาการแผนที่รูปถ่ายทางอากาศโดยไม่ต้องทำการสำรวจรังวัด ให้นำรูปลงหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ลงระวางรูปถ่ายทางอากาศไว้แล้วมาลงในระวางแผนที่ด้วย

๓.๑๑ ให้ช่างรังวัดส่งเรื่องที่ทำกรรังวัดแล้วเสร็จ พร้อมกับใบสำคัญค่าใช้จ่ายต่อผู้ควบคุมสายรังวัดตามระเบียบนี้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทุก ๆ เดือน ถ้าไม่มีผู้ควบคุมสายรังวัด ให้ส่งต่อหัวหน้าฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดิน หรือเสนอต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ดำเนินการไปเป็นประจำทุก ๆ เดือน ห้ามเก็บรอไว้เป็นอันขาด

๓.๑๒ กรณีกรมที่ดินส่งช่างรังวัดจากส่วนกลางไปทำการรังวัดให้ดำเนินการในสนามให้แล้วเสร็จก่อนวันเดินทางกลับพอสมควร เพื่อจะได้มีเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เรียบร้อย

๓.๑๓ กรณีที่ทางสาธารณประโยชน์รถยนต์วิ่งไม่ได้ หรือมีห้วย ลำน้ำ ซึ่งอยู่ในความดูแลรักษาของนายอำเภออยู่ในบริเวณที่ดินที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะพิจารณาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงเดียวกันก็ได้ ทั้งนี้ต้องบันทึกถ้อยคำยินยอมของผู้ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ ไว้ และบันทึกคำรับรองของผู้ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ด้วยว่าจะไม่ทำให้เสียหายแก่การใช้ที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ และให้แสดงเขตทางหรือห้วย ลำน้ำ นั้นๆ เป็นเส้นประไว้ในรูปแผนที่

ถ้ามีคลองสาธารณประโยชน์อยู่ในบริเวณที่ดินที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้กันเขตคลองสาธารณประโยชน์ออก และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงๆ แล้วแต่กรณี

๔. การปักหลักเขตที่ดินและแผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะ

๔.๑ ให้ใช้หลักเขตที่ดินตามแบบที่กรมที่ดินกำหนด แต่ถ้าทวงการเมืองที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะหาหลักเขตมาเองก็ให้ได้ แต่หลักเขตนั้น ต้องเป็นไปตามแบบของกรมที่ดินและให้หมายเลขประจำหลักด้วย โดยขอเลขหมายจากกรมที่ดิน

๔.๒ สำหรับที่ดินสาธารณประโยชน์ให้ปักหลักเขตที่สาธารณะ การปักหลักเขตที่สาธารณะให้ปักเฉพาะมุมเขตที่สำคัญ ๆ เท่านั้น มุมย่อยอื่นให้ใช้หลักเขตที่ดินปัก การเขียนหรือแสดงหลักเขตที่สาธารณะให้เขียนวงกลมหลักเขตที่ดินไว้ แล้วครอบด้วยรูปสี่เหลี่ยม (แทนหลักเขตที่ดินสาธารณประโยชน์)

๔.๓ หลักเขตที่สาธารณประโยชน์เป็นหลักคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะสี่เหลี่ยมขนาด ๑๒ x ๑๒ ซม. x ๑.๐๐ เมตร ปลายแหลมแบบรูปจั่วมีฐานหนา ๑๐ ซม. ออกไปสองข้าง ๆ ละ ๑๒ ซม. ส่วนบนของหลักด้านหนึ่งเขียนด้วยอักษรสีเขียวลึกลงไปในเนื้อหลักว่า “เขตที่สาธารณะ”

๔.๔ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณประโยชน์มี ๒ แบบ

ก. แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณประโยชน์ให้ทำด้วยไม้บุสังกะสีขนาด ๐.๘ x ๒.๐๐ เมตร พื้นทาสีขาว ตัวอักษรทาสีเทา บอกชื่อที่สาธารณะ ตำบล อำเภอ เช่น หนองยาว สาธารณประโยชน์ ตำบลลำตาเสา อำเภอลำดวน หรือจะใช้อะลูมิเนียมฉลุเป็นตัวอักษรตรึงติดกับแผ่นป้ายก็ได้ เสาป้ายมี ๒ เสา ใช้ไม้ขนาด ๒.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ทาสีขาวปักดินให้ลึกประมาณ ๗๐ ซม. และใช้ไม้ขนาด ๒.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ๒ ท่อน เป็นเสาค้ำกั้นป้ายเอน (ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗ ข้อ ๗.๔)

ข. แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณประโยชน์ ทำด้วยแผ่นเหล็กหนา ๑/๑๖ นิ้ว (๑.๕๘ มม.) ขนาด ๑.๒๐ x ๐.๖๐ เมตร ทาสีกันสนิม รองพื้นทั้งด้านหน้า และด้านหลังทับ ๒ ครั้ง เฉพาะด้านหน้าทาสีเขียวทับ และขอบทาสีโดยรอบ ขนาด ๒.๕ ซม. เขียนชื่อที่สาธารณประโยชน์ด้วยสีขาวตัวอักษรขนาดสูง ๘ ซม. ส่วนชื่อตำบลและอำเภอ ตัวอักษรขนาดสูง ๖ ซม. และเจาะรูสำหรับน๊อตยึดไม่น้อยกว่า ๒ รู ขนาด ๙ มม. ยาวตามความหนาของเสาป้ายแต่ละแบบ

เสาป้าย ทาสีขาวปักลงในดินประมาณ ๗๐ ซม. มี ๒ แบบ คือ

แบบที่ ๑ ใช้แสดงคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูปคุณภาพเทียบของ CPAC ขนาด ๐.๐๘ x ๐.๐๘ x ๒.๗๐ เมตร มีรูสำหรับยึดบ้านขนาด ๙ มม. ไม่น้อยกว่า ๒ รู

แบบที่ ๒ ใช้เสาคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๐.๑๐ x ๐.๑๐ x ๒.๗๐ เมตร เสริมเหล็กเส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ มม. จำนวน ๔ เส้น เหล็กปลอกเส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ มม. ระยะ ๐.๑๕ เมตร ส่วนผสมคอนกรีต ๑/๒/๔ (โดยปริมาตร) เจาะรูปิดแผ่นป้ายแต่ละ ๒ รู ขนาด ๙ มม. (ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง)

๕. การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (สธ.๑) ให้ย่อหรือขยายรูปแผนที่ให้เหมาะสมกับเนื้อที่สำหรับรูปแผนที่ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และการเขียนมาตราส่วนซึ่งย่อหรือขยายนั้นไว้ด้วย กรณีรูปแผนที่ซึ่งสามารถย่อให้เล็กลงได้ที่สุดแล้วนั้น ยังใหญ่และไม่สามารถจำลองลงในเนื้อที่สำหรับรูปแผนที่ก็ให้จำลองรูปแผนที่นั้นลงในใบต่อได้ โดยให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงไว้ในที่สำหรับรูปแผนที่ว่า “รูปแผนที่ใบต่อ” และถ้าหากใบต่อมีหลายแผ่นให้บอกแผนที่ไว้ที่มุมบนขวามือแต่ละแผ่นโดยเรียงลำดับตามลักษณะรูปแผนที่แล้วให้เย็บรูปแผนที่ใบต่อกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเรียงตามลำดับจากแผ่นน้อยไปหามาก

การเขียนข้างเคียงในรูปแผนที่ของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๑

๖. การสอบสวน

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนผู้ขอหรือตัวแทน ซึ่งได้นำเจ้าพนักงานทำการรังวัดถึงที่ตั้ง จำนวนเนื้อที่ ประวัติ และอาณาเขตของที่ดินแปลงที่ขอ ตามแบบบันทึกการสอบสวน เพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (แบบ ส.ธ. ๒)

๗. การประกาศ

๗.๑ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการรังวัดและสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการกำนัน ๑ ฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลาว่าการอีก ๑ ฉบับ ในการประกาศดังกล่าวให้ลงตำแหน่งที่ตั้งและประเภทของที่ดินให้ทราบด้วยว่าอยู่ในความดูแลรักษาของทบวงการเมืองใด และให้มีรูปแผนที่แสดงเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาให้ผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ประกาศ

๗.๒ เมื่อประกาศครบกำหนด ไม่มีผู้ใดคัดค้านให้สร้างหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ตามแบบ ส.ธ.๑) และให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ตรวจสอบเอกสารและความเรียบร้อยพร้อมทั้งลงชื่อในบรรทัดเจ้าพนักงานที่ดินด้านหลังหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงส่งเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามประทับตราประจำตำแหน่ง ตามที่อธิบดีมอบหมายตามคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๘๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖ และต่อเลขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

๗.๓ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามและประทับตราประจำตำแหน่งและต่อเลขในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เจ้าหน้าที่จัดทำหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จำนวน ๓ ฉบับ กรณีที่ดินตั้งอยู่คาบเกี่ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่เก็บเอกสารและแจกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ผู้ขอและผู้เกี่ยวข้องต่อไป โดยให้ผู้ขอลงชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย (ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๙)

๗.๔ ในระหว่างประกาศถ้ามีผู้คัดค้านทั้งแปลงให้พิจารณาคำสั่งการตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗

๘. การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

แบบพิมพ์ทะเบียนให้ใช้แบบพิมพ์ที่กรมที่ดินจัดพิมพ์ขึ้นโดยให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอละ ๑ เล่ม แยกเป็นตำบล แปลงหนึ่งๆ ให้เว้น ๖ บรรทัด ถ้าที่ดินแปลงใดมีอาณาเขตคาบเกี่ยวหลายตำบลให้ลงไว้ทุกตำบลที่ดินตั้งอยู่ในท้องที่หลายอำเภอก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับคาบเกี่ยวตำบล การกรอกรายการลงในแบบพิมพ์ให้กรอกให้ครบถ้วนทุกช่อง โดยคัดรายการจากหลักฐานเดิมกรอกลงในแบบพิมพ์ทะเบียนอย่างใหม่เสียก่อน เมื่อปรากฏว่ารายการใดที่คิดมาเกิดผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการรังวัดใหม่ ก็ให้ขีดฆ่ารายการที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนนั้นด้วยหมึกสีแดงลงนามกำกับไว้ตามระเบียบราชการ แล้วกรอกรายการที่ต้องลงไป และหมายเหตุการแก้ไขให้ทราบในช่องหมายเหตุด้วย ช่อง “สภาพและประวัติความเป็นมา” ให้ลงให้ชัดเจนว่าได้คัดลอกมาจากหลักฐานใด เช่น บัญชีสำรวจที่ดินหวงห้าม บัญชีสำรวจหนองสาธารณประโยชน์ หรือทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ฯลฯ ลำดับแปลงที่เท่าใด ได้นำขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดเป็นผู้หวงห้าม เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างไร แต่เมื่อใด ถ้าเป็นที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งได้สำรวจรังวัดขึ้นทะเบียนใหม่ (ยังไม่มีทะเบียนหรือบัญชีเดิม) ให้ลงให้ชัดเจนว่าได้สำรวจเมื่อใด อาศัยหลักฐานอย่างไร มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างไร ตั้งแต่เมื่อใด ในการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์นี้ให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอจัดทำขึ้น เก็บไว้ที่อำเภอหรือกิ่งอำเภอองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจังหวัดแห่งละ ๑ ชุด ส่งกรมที่ดิน ๑ ชุด

๙. ใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๙.๑ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับผู้ดูแลรักษาชำรุด หรือสูญหายให้ผู้ดูแลรักษาแจ้งความประสงค์ขอรับใบแทนต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา (ปัจจุบันอธิบดีกรมที่ดินได้มีคำสั่ง ที่ ๒๑๘๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖ มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนเป็นผู้ลงนามในใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง)

๙.๒ เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดได้รับคำขอแล้วให้ทำการสอบสวนตามควรแก่กรณี โดยไม่ต้องประกาศ

๙.๓ เมื่อดำเนินการตามข้อ ๙.๒ ไม่มีข้อขัดข้องแล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินสร้างใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นใหม่ตามจำนวนที่ชำระ สูญหาย และเสนอผู้ว่าราชการนามในใบแทน

๙.๔ แบบใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้แบบ ส.ธ.๑ โดยประทับตราสีแดงว่า “ใบแทน” ไว้ที่ด้านหน้า หน้าคำว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ด้านหลังได้รูปแผนที่ให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ออกให้ เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ.” และให้เจ้าพนักงานที่ดินลงลายมือชื่อพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย

๙.๕ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือกรมที่ดินชำระสูญหาย ให้เจ้าพนักงานที่ดินแยกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับใดฉบับหนึ่งมาจำลองเป็นรูปถ่ายเป็นหลักฐานได้

๑๐. การเก็บเอกสาร

๑๐.๑ การเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้ปกแฟ้มเก็บเช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน โดยเก็บเป็นเล่มๆ ละ ๕๐ ฉบับ เรียงตามลำดับเลขที่จากน้อยไปหามาก

๑๐.๒ การเก็บเอกสารเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการเก็บสารบบที่ดินโดยแยกไว้เป็นอำเภอและให้เก็บไว้ต่างหากไม่รวมกับสารบบโฉนดที่ดิน

๑๑. ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

๑๑.๑ ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้นเสียแต่ค่าใช้จ่าย

๑๑.๒ ค่าใช้จ่ายให้วางไว้เป็นเงินค้ำมัดจำได้แก่

๑๑.๒.๑ ค่าหลักเขตที่ดินในกรณีผู้ขอไม่นำหลักเขตมา

๑๑.๒.๒ ค่าพาหนะเดินทางของพนักงานเจ้าหน้าที่ และคนงานที่ไปทำการรังวัดให้จ่ายเท่าที่จำเป็นและจ่ายไปจริง

๑๑.๒.๓ ค่าเบี้ยเลี้ยงของพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าเช่าที่พัก และค่าจ้างคนงานที่จ้างไปทำการรังวัด ให้เรียกตามระเบียบอัตราของทางราชการที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

๑๑.๒.๔ ค่าป่วยการของเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ให้เป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด

๑๒. การเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษา

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปแล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษาจากทบวงการเมืองหนึ่งไปยังอีกทบวงการเมืองหนึ่ง ไปยังอีกทบวงการเมืองหนึ่ง ให้มอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้นได้โดยไม่ต้องแก้ไขชื่อและทำการรังวัดใหม่

๑๓. การเปลี่ยนหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์เป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หากปรากฏว่ามีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ยึดถืออยู่ และผู้ดูแลรักษาประสงค์จะเปลี่ยนเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้ดำเนินการได้ โดยเมื่อออกไปแล้วให้เรียกโฉนดที่ดินมาหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า ที่ดินแปลงนี้ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้ว ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่..... แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ และวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐานแล้วเก็บเข้าสารบบที่ดินแปลงนั้น สำหรับฉบับของสำนักงานที่ดินให้ตัดออกจากเล่มและดำเนินการเช่นเดียวกัน

๑๔. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกรณีเปลี่ยนประเภทที่ดิน

ที่ดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปแล้ว หากภายหลังมีการเปลี่ยนประเภทที่ดินและผู้ดูแลรักษา ประสงค์จะขอเปลี่ยนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงใหม่ เพื่อให้ตรงกับสภาพที่ดินก็ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่ได้ โดยไม่ต้องประกาศและทำการรังวัดใหม่ เมื่อออกไปแล้วเรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเดิมหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่แล้ว ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่....” แล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ และวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐาน แล้วเก็บเข้าสารบบที่ดินแปลงนั้นสำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ จังหวัด และกรมที่ดินก็ให้ดำเนินการเช่นเดียวกัน

๑๕. การเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๒๙ กำหนดเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ออกไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการเพิกถอนหรือแก้ไขไว้ ในทางปฏิบัติก็ชอบที่จะเป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตามความในมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่จะสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขได้ ปัจจุบันอธิบดีได้มีคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๘๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๖ มอบอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ปฏิบัติราชการแทน โดยมีแนวทางปฏิบัติสตามระเบียบดังกล่าวดังนี้

๑๕.๑ เมื่อปรากฏว่าได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อนเป็นต้นว่า

(๑) ออกไปผิดแปลงหรือทับที่บุคคลอื่น

(๒) แนวเขตผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เดิมรังวัดตามทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ต่อมาพบประกาศหวงห้าม และปรากฏว่าอาณาเขตไม่ตรงกัน

(๓) จำลองรูปแผนที่หรือคำนวณเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้จังหวัดสอบพยานหลักฐาน สรุปรู้แจ้งเหตุที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน พร้อมทั้งส่งหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา และฉบับผู้ดูแลรักษาไปยังผู้มีอำนาจสั่งแก้ไขหรือเพิกถอน

ถ้าจะต้องมีการรังวัดตรวจสอบเพื่อให้ทราบ ว่า รูปแผนที่หรือเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือไม่ ให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบ หรือให้ทบวงการเมืองดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น แสดงความประสงค์ขอรังวัดตรวจสอบต่ออธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัด โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ในเขต ส่วนวิธีการรังวัดให้อนุโลมปฏิบัติเช่นเดียวกับการรังวัดสอบเขตโฉนดที่ดิน

๑๕.๒ ถ้าอธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่าจะต้องเพิกถอนหรือแก้ไขก่อนมีคำสั่งต้องดำเนินการดังนี้

(๑) ให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดให้ทบวงการเมือง หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นทราบ เพื่อให้คัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

(๒) การเพิกถอนหรือแก้ไขรูปแผนที่นอกจากจะต้องดำเนินการตามนัย (๑) แล้ว ให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดส่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดส่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาประกาศการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ๑ ฉบับ ในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาล ให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลาว่าการอีก ๑ ฉบับ ถ้าเป็นการแก้ไขรูปแผนที่ ให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินเดิมและที่จะแก้ไขใหม่ท้ายประกาศด้วย

(๓) ถ้ามีการคัดค้านของทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาให้อธิบดีกรมที่ดินเสนอเรื่องให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ

๑๕.๓ เมื่ออธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดมีคำสั่งให้เพิกถอนหรือแก้ไขแล้ว ให้หมายเหตุการเพิกถอนแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสามฉบับให้ถูกต้องตรงกัน โดยปฏิบัติดังนี้

(๑) กรณีเพิกถอน ให้หมายเหตุด้วยวิธีขีดเส้นคู่ขนานด้วยหมึกสีแดงบน ด้านหน้าของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แล้วเขียนตัวอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ฉบับนี้ได้เพิกถอนตามคำสั่งอธิบดีหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ที่.....ลงวันที่.....เดือน..... พ.ศ.” แล้วลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

(๒) กรณีแก้ไข ให้ขีดฆ่าส่วนที่คลาดเคลื่อนด้วยหมึกสีแดงแล้วแก้ไขให้ถูกต้องตามคำสั่ง แล้วหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้แก้ไขตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.” แล้วลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้

๑๕.๔ ให้เจ้าหน้าที่หมายเหตุการเพิกถอน หรือแก้ไขในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ให้สอดคล้องกับการเพิกถอน หรือแก้ไขตามข้อ ๕ โดยลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้

๑๕.๕ เมื่อได้มีการเพิกถอนหรือแก้ไขแล้วให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แจ้งให้ทบวงการเมือง หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณประโยชน์ ของแผ่นดินอีกครั้งหนึ่ง

๑๕.๖ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ดำเนินการเพิกถอนแล้วให้เก็บไว้ที่กรมที่ดิน

๑๕.๗ การแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เนื่องจากเขียนหรือพิมพ์ข้อความ ผิดพลาดคลาดเคลื่อน โดยมีหลักฐานชัดเจนรวมทั้งการแก้ไขรายละเอียดในหนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวงให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีใช่เป็นการแก้ไขรูปแบบที่ เช่น เครื่องหมาย ที่ดินข้างเคียง เมื่อทบวงการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็น สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก้ไข ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาที่มีอำนาจแก้ไขได้ และเมื่อแก้ไขแล้วให้รายงานไปยังกรมที่ดิน เพื่อแก้ไขหลักฐานให้ถูกต้องตรงกัน

สำหรับการหมายเหตุการแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้น เมื่อผู้ว่าราชการ จังหวัดมีคำสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด เป็นผู้หมายเหตุการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับผู้ดูแลรักษาและฉบับที่ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาให้ถูกต้องตรงกัน แล้วให้สำเนาคำสั่งเพิกถอน หรือแก้ไขแจ้งให้กรมที่ดินทราบเพื่อให้ผู้อำนวยการสำนักงานจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน หมายเหตุ การเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่เก็บไว้ที่กรมที่ดินให้ถูกต้องตรงกันต่อไป (ตามหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๘๘.๒/ว ๓๗๙๖๔ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒)

ภาคผนวก

๑. ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘, ๙, ๑๐๘, ๑๐๘ ทวิ
๒. กฎกระทรวงฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๕๑๖
๓. กฎกระทรวงฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๕๓๗
๔. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่ หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ.๒๕๓๙
๕. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓
๖. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓
๗. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕
๘. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗
๙. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๒๙
๑๐. ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการ แจ่งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ
๑๑. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๐๙/๒๕๓๘ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
๑๒. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๐๕/๒๕๕๒ เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น
๑๓. คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๑/๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด
๑๔. นโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติ ครม. เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖

๑๕. หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.)
๑๖. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๐
๑๗. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘
๑๘. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๓๙๘๑๔ ลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๐
๑๙. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๒๔๓๔ ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖
๒๐. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๗๑๘๒ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒
๒๑. ตัวอย่างการพิจารณากำหนดแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์โดยใช้ตัวอย่างจากรายงานการสอบสวนของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณประโยชน์ “ทุ่งเขาพระ” อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ และคำสั่งที่ ๑๐๕/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖

ประมวลกฎหมายที่ดินที่เกี่ยวข้อง

มาตรา ๘ บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันไว้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังว่านี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองอาจถูกถอนสภาพ หรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชน ได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนจัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ แต่ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้วการถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

(๒) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้ หรือไม่ต้องการหวงห้ามหรือสงวนต่อไป เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ใช้หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชน ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ

และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

การตราพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกาตามวรรคสอง ให้มีแผนที่แสดงเขตที่ดินแนบท้ายพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย

(ความเต็มถูกยกเลิกและให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทนโดยข้อ ๑ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๘ ทวิ ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง หรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอนสภาพตามมาตรา ๘ (๑) แล้ว รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^๑ ก่อนที่จะจัดขึ้นทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้มีการรังวัดทำแผนที่ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ประกาศการจัดขึ้นทะเบียนให้ราษฎรทราบมีกำหนดสามสิบวัน ประกาศให้ปิดในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดิน ที่ว่าการอำเภอหรือที่ว่าการกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนัน และในบริเวณที่ดินนั้น

การจัดขึ้นทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้มีแผนที่แนบท้ายประกาศด้วย

(มาตรา ๘ ทวิ เพิ่มเติมโดยข้อ ๒ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๘ ตริ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^๑

ที่ดินตามวรรคหนึ่งแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ

(มาตรา ๘ ตริ เพิ่มเติมโดยข้อ ๒ แห่งประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๙ ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้น ถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(๑) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือ เผาป่า

(๒) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หินที่กรวดหรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(๓) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

^๑ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๑๖) ^๑ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖) และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๓๗)

มาตรา ๙/๑ ให้ผู้รับอนุญาตตาม มาตรา ๙ ต้องเสียค่าตอบแทนเป็น รายปีให้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อื่น ที่มีกฎหมายจัดตั้งที่ดินที่ได้รับอนุญาตตั้งอยู่ ยกเว้น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ทั้งนี้ ตาม วิธีการและอัตราที่กำหนดในข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น แต่ต้องไม่เกินอัตราตามบัญชีท้ายประมวล กฎหมายนี้

ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแบ่งค่าตอบแทนที่ได้รับตามวรรคหนึ่งให้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นอัตราร้อยละสี่สิบของค่าตอบแทนที่ได้รับภายในกำหนดสามสิบวันนับ แต่วันที่ได้รับ เพื่อเป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และให้ค่าตอบแทนส่วนที่เหลือ ตกเป็นรายได้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ที่ดินที่ได้รับอนุญาตตั้งอยู่ ในกรณีที่ที่ดินดังกล่าวไม่ได้ ตั้งอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้ค่าตอบแทนที่ได้รับตามวรรคหนึ่งตกเป็นรายได้ของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นทั้งหมด (มาตรา ๙/๑ แก้ไขตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑)

มาตรา ๑๐ ที่ดินของรัฐที่มีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและมีใช้สาธารณสมบัติของ แผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดีมีอำนาจจัดหาผลประโยชน์ ในการจัดหา ผลประโยชน์ให้รวมถึงจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ ซื่อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า และให้เช่าซื้อ

หลักเกณฑ์และวิธีการจัดหาผลประโยชน์ ให้กำหนดโดยกฎกระทรวง^๒ แต่สำหรับการ ขยาย การแลกเปลี่ยน และการให้เช่าซื้อที่ดินต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี

การดำเนินการจัดหาผลประโยชน์ตามความใน มาตรา^{๑๐} นี้ ให้คำนึงถึง การที่จะสงวน ที่ดินไว้ให้อนุชนรุ่นหลังด้วย

มาตรา ๑๑ การจัดหาผลประโยชน์ซึ่งที่ดินของรัฐตามนัยดังกล่าว มาในมาตราก่อนนี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้จัดหาผลประโยชน์สำหรับรัฐ หรือบำรุงท้องถิ่นก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^๓

มาตรา ๑๐๘ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้ บังคับ^๓ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือ ให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด^๔ ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดินและหรือรื้อถอน สิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

^๒ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๐๐)

^๓ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ.๒๕๑๕) เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕

^๔ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕)

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้

(ความเดิมถูกยกเลิก และให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทนโดยข้อ ๑๑ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๑๐๘ ทวิ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่คำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

มาตรา ๑๐๘ ตรี ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๖๖ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

(มาตรา ๑๐๘ ทวิ และมาตรา ๑๐๘ ตรี เพิ่มเติมโดยข้อ ๑๑ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๑๐๙ ผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๘^๓ มาตรา ๖๗ หรือมาตรา ๗๔ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาทหรือจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ

^๓ มาตรา ๓๘ ถูกยกเลิกทั้งหมด โดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒)

กฎกระทรวง
ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖)
ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน
พ.ศ. ๒๔๙๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ และมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง สำหรับที่ดินแปลงใด ให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดี

ข้อ ๒.^๑ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน นับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

^๑ ความในข้อ ๒ เดิม ถูกยกเลิกโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗) และให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทน

ในกรณีที่มีผู้คัดค้านให้อธิบดีรอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้วดำเนินการ ดังนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คัดค้านให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านไปใช้สิทธิทางศาลให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้าน จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

(๒) ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว แล้วระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น

ข้อ ๓. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ ส.ธ. ๑ ท้ายกฎกระทรวงนี้

ข้อ ๔. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้นสามฉบับมอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้หนึ่งฉบับ และเก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้ ณ กรมที่ดินหนึ่งฉบับ สำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดิน หรือกรมที่ดินจะจำลองเป็นรูปถ่ายก็ได้ และถือเสมือนเป็นต้นฉบับ

ข้อ ๕. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงชำรุดหรือสูญหายให้อธิบดีออกใบแทนให้

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

(ลงชื่อ) จอมพล ป. จารุเสถียร)

(จอมพล ป. จารุเสถียร)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๐ ตอนที่ ๑๐๖ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๖)

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากมาตรา ๘ ตี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย คณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ บัญญัติว่า แบบ หลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงฉบับนี้

กฎกระทรวง

ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗)

ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน

พ.ศ. ๒๕๓๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๓๗ และมาตรา ๘ ตีร เวรคสอง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ให้ยกเลิกความในข้อ ๒ แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๓๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"ข้อ ๒ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้อธิบดีรอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้วดำเนินการดังนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คัดค้าน ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านไปใช้สิทธิทางศาลให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้าน จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

(๒) ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งให้ผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว แล้วระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น"

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗

(ลงชื่อ) พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๑ ตอนที่ ๕๗ ก ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๗)

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ไม่เหมาะสม สมควรปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์

พ.ศ. ๒๕๓๙

เพื่อให้การสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์เป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน” หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้หนึ่งผู้ใดหรือคณะกรรมการสอบสวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

“ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง

(๑) ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์

(๒) ผู้ที่เป็นญาติเกี่ยวข้องกับบุคคลตาม (๑) ได้แก่เป็นบุพการี หรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือเป็นลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติ เกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคลตาม (๑)

(๔) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้าง หรือเคยเป็นนายจ้างของบุคคลตาม (๑)

ข้อ ๕ การแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๑) เมื่อมีกรณีอันสมควรจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกรุงเทพมหานคร แต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนขึ้น

(๒) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้น ไม่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๓) เมื่อมีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนมีส่วนได้เสียในเรื่องที่มีการสอบสวนให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณีพิจารณาสั่งการตามเห็นสมควร

ข้อ ๖ การสอบสวนให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการดังนี้

(๑) สอบสวนถึงประวัติความเป็นมา สภาพของที่ดิน อาณาเขตเนื้อที่และการใช้ประโยชน์ของที่ดินแปลงนั้น ๆ โดยชัดเจน นอกจากนี้ให้สอบสวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ด้วย

ก. ที่ดินที่ทางราชการสงวนหวงห้ามไว้นั้น ได้สงวนหวงห้ามไว้ ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศสงวนหวงห้าม อาศัยอำนาจตามกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างไรบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างไร ตั้งแต่เมื่อใด ในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ หรือเลิกใช้แล้วตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

ข. ทางน้ำ หนอง บึง นั้น ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างไร มีบริเวณต้นเขินหรือไม่เพียงใด การต้นเขินนั้น เป็นไปในลักษณะใด กล่าวคือ มีบุคคลทำให้เกิดขึ้นหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ

ค. ถนน ทางเดิน นั้นมีความเป็นมาอย่างไร กล่าวคือ เจ้าของที่ดินอุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยาย หรืออย่างไร ทางเส้นนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทางซึ่งสาธารณชนใช้หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในละแวกนั้น

ง. ที่ชายตลิ่งนั้น ตามปกติน้ำท่วมถึงหรือไม่ เพียงใด ท่วมถึงทุกปีหรือไม่ เป็นระยะเวลาานานเท่าใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ เพียงไร หรือมีผู้ใดใช้ประโยชน์หรือไม่

(๒) จัดทำแผนที่สังเขป แสดงเขตที่หรือทางสาธารณประโยชน์ที่ดินข้างเคียงและส่วนที่มีผู้บุกรุกเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

(๓) สอบสวนผู้สูงอายุ และผู้ปกครองท้องที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เคยรู้เห็นหรือใช้ประโยชน์ในที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้นมาก่อนเป็นหลัก

(๔) ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะนำพยานหลักฐานอื่นมาเพิ่มเติมสำนวนการสอบสวน หรือประสงค์จะให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลใดหรือ

รวบรวมพยานหลักฐานอื่นใด ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็นและสมควรโดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วย

(๕) สรุบบันทึกเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ผู้ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกทราบ ถ้าผู้ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกยอมรับ ก็ให้บันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าผู้นั้นให้ถ้อยคำปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างไร ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด

(๖) เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนได้ดำเนินการตาม (๕) แล้ว ให้แจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน ซึ่งรวมทั้งข้อกล่าวหาข้อปฏิเสธหรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พร้อมทั้งแจ้งให้คู่กรณีดังกล่าวทราบว่าสามารถจะนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสารของตนเองได้ในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณากำหนดระยะเวลาดังกล่าวตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

(๗) การแจ้งตาม (๕) และ (๖) ให้คำนึงถึงความเสียหายหรือความปลอดภัยซึ่งอาจเกิดแก่พยานด้วย

ข้อ ๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่ชี้หน้า ชมชู้ หรือหลอกลวง หรือใช้วิธีการอื่นใด ในทำนองเดียวกันต่อคู่กรณีหรือพยาน เพื่อให้คู่กรณีหรือพยานเสนอข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานโดยจำยอม

ข้อ ๘ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้สรุปลำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี โดยให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรายงานประกอบไว้ในสำนวนด้วยว่า ได้ดำเนินการตามขั้นตอนในข้อ ๖ แล้ว และในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ รวมทั้งการให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนได้ให้ระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนเท่าใด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการตามที่เห็นสมควรรวมทั้งแจ้งให้คู่กรณีทราบ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

(ลงชื่อ) บรรหาร ศิลปอาชา

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือ
ในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

พ.ศ. ๒๕๔๓

ด้วยกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควร ปรับปรุงระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๙ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยให้ครอบคลุมถึงกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมืองพัทยา และราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้นด้วย กระทรวงมหาดไทย จึงออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

(๑) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๙

(๒) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๗

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“สภาตำบล” หมายถึง สภาตำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

“องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายถึง กรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล และราชการส่วนท้องถิ่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น

“ผู้บริหารท้องถิ่น” หมายถึง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกเมืองพัทยา และประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

“สภาท้องถิ่น” หมายถึง สภากรุงเทพมหานคร สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด สภาเทศบาล สภาเมืองพัทยา และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

“นายอำเภอ” ให้ความหมายรวมถึง ผู้อำนวยการเขต ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

ข้อ ๕ ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ให้จังหวัดส่งอำเภอทุกอำเภอในเขตจังหวัด ทำการสำรวจที่ดินสาธารณประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนว่ายังมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นจำนวนเท่าใด สมควรดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐานหรือไม่ เพียงใด พร้อมทั้งเหตุผล แล้วรายงานให้จังหวัดทราบเพื่อรายงานกรมที่ดินตามแบบทำยระเบียบนี้

ในการสำรวจนี้ อำเภออาจขอให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนประวัติ นำชี้อาณาเขตที่สงสัยและปฏิบัติการอื่นๆ เท่าที่สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะทำได้

เมื่อท้องที่อำเภอใดได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงครบถ้วนหมดในปีใดแล้ว ปีต่อไปให้อำเภอนั้นงดการสำรวจตามข้อนี้ได้

ข้อ ๖ หลังจากทำการสำรวจแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ออกไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ณ ท้องที่ใด ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือประสานงานกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ดังนี้

(๑) ชี้แจงและประกาศให้ราษฎรในท้องที่ทราบ

(๒) ให้ความอนุเคราะห์และให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องที่พัก ความปลอดภัย การติดต่อนัดหมายกับเจ้าของที่ดินข้างเคียง

(๓) ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรค และข้อขัดข้องต่างๆ หากจะเกิดขึ้น

(๔) ปฏิบัติการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การดำเนินการได้เสร็จเรียบร้อย สมความมุ่งหมาย

ข้อ ๗ เพื่อให้การรังวัดในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เป็นไปโดยถูกต้องได้เนื้อที่และขอบเขตที่แท้จริง เมื่อเจ้าหน้าที่จะไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงใด ในท้องที่ใด นายอำเภอจะได้แจ้งให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบ ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายผู้แทนไปช่วยควบคุมดูแลการรังวัดของเจ้าหน้าที่ หากเห็นว่า เป็นการไม่ถูกต้องด้วยประการใด ให้ประธานสภาตำบลหรือผู้บริหารท้องถิ่นแจ้งให้นายอำเภอทราบด้วย

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งจากประธานสภาตำบลหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามความในวรรคหนึ่งแล้ว ให้ระงับการรังวัดและการดำเนินการไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากนายอำเภอ

ข้อ ๘ ในกรณีที่ปรากฏว่า การรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงใดได้เนื้อที่น้อยไปจากหลักฐานเดิม โดยไม่ปรากฏว่ามีผู้บุกรุก ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัดดังกล่าวไปก่อน เสร็จแล้วให้นายอำเภอสอบสวนข้อเท็จจริงว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนั้นน้อยไปเพราะเหตุใด มีจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยขอความเห็นต่อสภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณา หากสภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่นภายในสามสิบวัน ให้ดำเนินการต่อไป

ข้อ ๙ ในกรณีที่มีปัญหาว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แห่งใดสมควรจะคงสภาพเพื่อทำการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน หรือสมควรจะถอนสภาพเพื่อนำมาจัดสรรให้ราษฎรทำกิน หรือจัดประโยชน์อย่างอื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจะดำเนินการขับไล่หรือไม่ เมื่อนายอำเภอร้องขอ ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนัดประชุมพิจารณาให้ความเห็น โดยให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมกับสภาตำบลหรือสภาท้องถิ่นด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้นายอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ ๑๐ ในกรณีมอบหมายให้ผู้ใดเป็นผู้แทนสภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามข้อ ๗ การประชุมให้ความเห็นชอบตามข้อ ๘ และการพิจารณาให้ความเห็นตามข้อ ๙ ให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำรายงานการประชุมไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง

ข้อ ๑๑ ในการที่สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความช่วยเหลือในการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแก่ทางราชการตามระเบียบนี้ สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจได้รับการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าจ้าง และค่าเบี้ยเลี้ยงตามอัตราที่กรมที่ดินจะกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ประกาศ ณ วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(ลงชื่อ) **วัฒนา อัครเวม**

(นาย วัฒนา อัครเวม)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๗ ตอนพิเศษ ๕๓ ง วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

(สำเนา)

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
พ.ศ. ๒๕๕๓

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ และมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ. ๒๕๕๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่งอื่นใด ที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามระเบียบนี้โดยให้มีอำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

หมวด ๑ ลักษณะที่ดิน

ข้อ ๕ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่อยู่บังคับของระเบียบนี้ หมายถึง ที่ดินสำหรับประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพธรรมชาติ โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยทางนิติกรรม หรือโดยผลของกฎหมาย เช่น ที่ชายตลิ่ง ที่ป่าช้า ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลหรือหมู่บ้าน

หมวด ๒ อำนาจหน้าที่

ข้อ ๖ อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินตามข้อ ๕ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ในกรณีมีข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับที่ดินตามวรรคหนึ่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการระงับข้อพิพาทหรือร้องทุกข์กล่าวโทษภายในสามสิบวัน นับแต่รู้เหตุแห่งข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอายุความให้ร้องทุกข์กล่าวโทษโดยทันที

หากมิได้มีการดำเนินการตามวรรคสอง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งเหตุผลและความจำเป็นให้นายอำเภอรอบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ครบกำหนด และให้นายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการหรือนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการก็ได้

การดำเนินการระงับข้อพิพาทหรือการดำเนินคดีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือนายอำเภอได้ดำเนินการไปก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือนายอำเภอดำเนินการต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด

ความในวรรคสอง ไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอที่จะดำเนินการฝ่ายเดียว

หมวด ๓ การใช้ประโยชน์

ข้อ ๗ นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้ หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๘ การขออนุญาตสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามมาตรา ๘ วรรคสอง การขออนุญาตใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามมาตรา ๙ และการขอสัมปทานตามมาตรา ๑๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ให้ปฏิบัติตามกฎ หรือระเบียบว่าด้วยการนั้นที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๙ ทบวงการเมืองตามประมวลกฎหมายที่ดินอาจขอเปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่งได้ ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

หมวด ๔ การจัดทำทะเบียน

ข้อ ๑๐ ที่ดินตามข้อ ๕ เว้นแต่ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำรางสาธารณะหรือทางระบายน้ำ รวมทั้งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในทำนองเดียวกัน ให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด จำนวน ๔ ชุด โดยให้เก็บรักษาไว้ที่อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานที่ดินจังหวัด และกรมที่ดิน แห่งละ ๑ ชุด

ถ้าที่ดินแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมาย เป็นผู้ดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

สำหรับทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ได้จัดทำไว้ก่อนระเบียบนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอคัดสำเนาเพื่อจัดเก็บไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่ด้วย

ในการดำเนินการข้างต้นให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ให้การสนับสนุนในการดำเนินการ เช่น ด้านข้อมูลและการรังวัดทำแผนที่

ข้อ ๑๑ กรณีที่ได้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้ผู้ดูแลรักษาตรวจสอบทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ฉบับที่ผู้ดูแลรักษาเก็บไว้ หากไม่ปรากฏหลักฐานในทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ หรือปรากฏหลักฐานแต่รายละเอียดไม่ตรงกัน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการลงรายการเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นในทะเบียนให้ครบถ้วน หรือดำเนินการแก้ไขทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ให้ตรงตามข้อเท็จจริง เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบรรจง ตำแหน่ง และวัน เดือน ปี กำกับไว้

กรณีที่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินตามข้อ ๕ หรือมีพระราชบัญญัติให้โอนที่ดินหรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดว่าที่ดินดังกล่าวไม่เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ทั้งแปลง ให้เจ้าพนักงานที่ดินจำหน่ายทะเบียนโดยการขีดฆ่ารายการทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตลอดทั้งรายการ แต่หากกรณีเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์บางส่วน ให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายการให้ถูกต้อง พร้อมทั้งหมายเหตุท้ายทะเบียนของที่ดินแปลงนั้นตามแต่กรณีว่าที่ดินสาธารณประโยชน์ดังกล่าวได้โอนหรือถอนสภาพตามพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา คำพิพากษา หรือคำสั่งศาลใด ตั้งแต่วันที่ใด เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบรรจง ตำแหน่ง และวัน เดือน ปี กำกับไว้

กรณีที่ยังมิได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เมื่อปรากฏว่าการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดรวบรวมข้อเท็จจริงและความเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความเห็นเพื่อนำเสนอกระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ หากกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบให้แก้ไขหรือจำหน่ายรายการทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายการในทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์หรือหมายเหตุไว้ตอนท้ายของทะเบียนว่า “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุไว้ในทะเบียนเดิม” เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบรรจง ตำแหน่ง และวัน เดือน ปี กำกับไว้

เมื่อได้มีการแก้ไขหรือหมายเหตุในทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสามเสร็จแล้ว ให้จัดส่งสำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ให้หน่วยงานตามข้อ ๑๐ แก้ไขหลักฐานทะเบียนให้ถูกต้องตรงกัน

หมวด ๕ การตรวจสอบข้อเท็จจริง

ข้อ ๑๒ การตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่ดินตามข้อ ๕ เช่น ประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง ขอบเขต สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาให้การสนับสนุนในการดำเนินการด้วย

หมวด ๖ ค่าใช้จ่าย

ข้อ ๑๓ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การตรวจสอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การดำเนินคดีกรณีมีข้อพิพาท การรังวัดทำแผนที่ การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นใดที่เกี่ยวข้อง ให้เบิกจ่ายจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๑๔ บรรดาคำขอ และเรื่องราวใดซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว หรืออยู่ระหว่างดำเนินการ ก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับให้ดำเนินการต่อไปได้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓

(ลงชื่อ) **ถาวร เสนเนียม**

รัฐมนตรีช่วยว่าการ ฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

**ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
พ.ศ. ๒๕๔๕**

โดยที่เห็นเป็นการสมควรปรับปรุงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๔ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น กับเพื่อให้การประสานนโยบายและการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานของรัฐ ที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ทั้งในทางสังคม การเมือง การปกครองและเสริมสร้างความสมดุลมั่นคงแข็งแรง ในทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕”

ข้อ ๒ ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๔

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกระทรวงหรือกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ “ที่ดินของรัฐ” หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สงวนหวงห้ามของรัฐ ที่สาธารณประโยชน์ และที่ราชพัสดุ เป็นต้น

“จังหวัด” หมายความว่า กรุงเทพมหานครด้วย

ข้อ ๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” เรียกโดยย่อว่า “กบร” ประกอบด้วย

(๑) รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย	ประธานกรรมการ
(๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	รองประธานกรรมการ
(๓) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
(๔) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
(๕) ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
(๖) ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
(๗) ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
(๘) ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
(๙) อัยการสูงสุด	กรรมการ
(๑๐) ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ	กรรมการ
(๑๑) เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา	กรรมการ
(๑๒) ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
(๑๓) ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
(๑๔) ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
(๑๕) อธิบดีกรมธนารักษ์	กรรมการ
(๑๖) เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	กรรมการ
(๑๗) อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
(๑๘) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช	กรรมการ
(๑๙) อธิบดีกรมการปกครอง	กรรมการ
(๒๐) อธิบดีกรมที่ดิน	กรรมการ
(๒๑) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธาน กบร. แต่งตั้ง
อีกไม่เกินสามคน	กรรมการ

(๒๒) รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รับผิดชอบการปฏิบัติราชการของสำนักแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ	กรรมการและเลขานุการ
(๒๓) ข้าราชการสำนักแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับมอบหมายไม่เกินสองคน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระดำรงตำแหน่งคราวละสองปีนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประธาน กปร. แต่งตั้ง พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือในกรณีที่ประธาน กปร. แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งไว้เดิมยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทน หรือเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับแต่งตั้งเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับการแต่งตั้งไว้เดิม

เมื่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นกำหนดตามวาระดังกล่าวในวาระหนึ่ง หากยังมีได้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการต่อไปจนกว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

ข้อ ๗ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ตามข้อ ๖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๕) ประธาน กปร. ให้ออก
- (๖) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิด

ที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ข้อ ๘ ให้ กปร. มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) เสนอนโยบายหรือแผนงานในการแก้ไขปัญห และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐต่อคณะรัฐมนตรี

(๒) กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๓) กำหนด ติดตาม ดูแล และตรวจสอบให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน มาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๔) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาของ กพร. หรือคณะอนุกรรมการ หรือ คณะทำงานที่ กพร. แต่งตั้ง

(๖) ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของรัฐในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในการขอตั้งงบประมาณ และในเรื่องอื่นๆ ตามความเหมาะสมสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความรวดเร็ว

(๗) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานให้ปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย

(๘) ให้หน่วยงานของรัฐและจังหวัดดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่กำหนด

(๙) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๙ ให้สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายเลขานุการของ กพร. กับให้มีอำนาจหน้าที่ประสานนโยบายการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ กพร. มอบหมาย

ข้อ ๑๐ การดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นการดำเนินการตามระเบียบนี้

ข้อ ๑๑ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

(ลงชื่อ) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

**ระเบียบกรมที่ดิน
ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
พ.ศ. ๒๕๑๗**

โดยที่ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๘ ตีรี้ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ลงวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๖ กำหนดแบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ฉะนั้น เพื่อให้การปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการไปตามกฎหมายดังกล่าว กรมที่ดินจึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๗”

ข้อ ๒. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๓. ที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง คือ

๓.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นต้นว่าทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ หนองสาธารณะ บึงสาธารณะ เว้นแต่ที่สาธารณะโดยสภาพมีแนวเขตธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำรางสาธารณะ ทางระบายน้ำ แม่น้ำลำคลอง ฯลฯ

๓.๒ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ เช่น ที่ดินที่ได้สงวนหวงห้ามหรือขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง ที่ดินที่ถูกเวนคืนมาเป็นของรัฐ ที่ดินที่รัฐซื้อหรือมีผู้อุทิศให้รัฐ เป็นต้น

ผู้ขอและการยื่นคำขอ

ข้อ ๔. เมื่อทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะมีความประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสำหรับที่ดินแปลงใด ให้ทบวงการเมืองนั้นแสดงความประสงค์เป็นหนังสือราชการถึงอธิบดีกรมที่ดิน แจ้งความประสงค์และสภาพของที่ดินแปลงที่จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พร้อมด้วยหลักฐานของที่ดินแปลงนั้น เช่น สำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะ บัญชีสำรวจ หรือประกาศ หรือหลักฐานการสงวนหวงห้าม ฯลฯ โดยยื่นผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ซึ่งที่ดินแปลงนั้นอยู่ในเขต กรณีที่ดินตั้งอยู่คาบเกี่ยวหลายจังหวัด ให้แสดงความประสงค์ผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาที่มีที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่ กรณีเช่นนี้ให้สำนักงานที่ได้รับแจ้งความประสงค์เป็นผู้พิจารณาดำเนินการต่อไป และเมื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้จำลองรูปถ่ายส่งให้จังหวัดที่เกี่ยวข้องจังหวัดละ ๑ ฉบับ

ข้อ ๕. ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา แล้วแต่กรณีตรวจพิจารณาว่า ที่ดินแปลงที่ขออนุญาตนั้นอยู่ในลักษณะที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ได้หรือไม่ ถ้าจะออกให้ได้ ก็ให้รายงานให้กรมที่ดินทราบเพื่อแจ้งให้ทบวงการเมืองนั้นทราบ ถ้าจะออกให้ได้ก็ให้ส่งเจ้าหน้าที่ลงบัญชีรับเรื่องในบัญชีรายวันรับทำการ (บ.ท.ด.๒) และลงบัญชีเรื่องการรังวัด (บ.ท.ด.๑๑) แล้วพิจารณาสั่งให้ดำเนินการต่อไป

การรังวัด

ข้อ ๖. การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ ที่ดินบริเวณที่มีระวางแผนที่แล้วให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการรังวัดและการลงรูปแผนที่ในระวางแผนที่ กรณีออกโฉนดที่ดินเฉพาะราย พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยอนุโลม

๖.๒ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากเส้นโครงงานหมุดหลักฐานแผนที่ของกรมที่ดินหรือกรมแผนที่ทหารไม่เกิน ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่ออกจากหมุดหลักฐานแผนที่ดังกล่าว และให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการสร้างและซ่อมแซมหมุดหลักฐานโครงงานแผนที่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖

๖.๓ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากหมุดหลักฐานแผนที่เกินกว่า ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่บรรจบตัวเอง (รูปลอย) เพื่อทำการรังวัดโยงยึดหลักเขต โดยใช้กล้องธรีโอโดไลท์และใช้หมุดหลักฐานแผนที่ตามแบบของกรมที่ดินเท่านั้น ที่ดินแปลงใดอยู่ใกล้กับสิ่งถาวรที่

สังเกตได้ง่าย เช่น เจตีย์ สะพาน หลัทธิโลเมตร เสาไฟฟ้า เสาโทรเลข ให้ยึดโยงเข้ากับหลักเขตที่ดินหรือหลักเขตที่สาธารณประโยชน์ว่าตั้งอยู่ที่ใด

๖.๔ การเก็บหลักฐานแผนที่ให้ปฏิบัติ ดังนี้

๖.๔.๑ กรณีมีระวางแผนที่ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการควบคุมต้นร่างแผนที่ รายการรังวัด รายการคำนวณ และระวางแผนที่ในสำนักงานที่ดิน พ.ศ. ๒๕๒๓ และฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๕)

๖.๔.๒ กรณีไม่มีระวางแผนที่ให้เก็บรวมไว้เป็นแปลงๆ

๖.๕ ในบริเวณที่มีระวางแผนที่รูปถ่ายทางอากาศสำหรับออกโฉนดที่ดินอยู่แล้วให้ใช้ระวางแผนที่รูปถ่ายทางอากาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ โดยดำเนินการรังวัดเช่นเดียวกับการออกโฉนดที่ดิน

๖.๖ ถ้ามีระวางรูปถ่ายทางอากาศเพื่อออก น.ส. ๓ ก. ใช้อยู่ที่อำเภอนั้นๆ ให้นำรูปแผนที่การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงลงระวางรูปถ่ายทางอากาศด้วย

๖.๗ การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในบริเวณประกาศการเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล ให้เจ้าหน้าที่เดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบลเป็นผู้ดำเนินการตามระเบียบนี้ โดยอนุโลม และให้ทำการรังวัดวิธีเดียวกันกับการรังวัดเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล

๖.๘ บริเวณที่ดำเนินการออกโฉนดที่ดิน โดยนำหลักฐานเกี่ยวกับระวางรูปถ่ายทางอากาศที่ใช้กับหนังสือรับรองการทำประโยชน์มาปรับแก้ตามหลักวิชาการแผนที่รูปถ่ายทางอากาศโดยไม่ต้องทำการสำรวจรังวัด ให้นำรูปแปลงหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ลงระวางรูปถ่ายทางอากาศไว้แล้วมาลงในระวางแผนที่ด้วย

๖.๙ ให้ช่างรังวัดส่งเรื่องที่ทำกรรังวัดแล้วเสร็จ พร้อมกับใบสำคัญค่าใช้จ่ายต่อผู้ควบคุมสายรังวัด ผู้มีหน้าที่ควบคุมการรังวัดตามระเบียบนี้ในท้องที่นั้นๆ ทุกๆ เดือนถ้าไม่มีผู้ควบคุมสายรังวัดให้ส่งต่อหัวหน้าฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดิน เพื่อเสนอต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาดำเนินการต่อไปเป็นประจำทุกๆ เดือน ห้ามเก็บรอไว้เป็นอันขาด

๖.๑๐ กรณีกรมที่ดินส่งช่างรังวัดจากส่วนกลางไปทำการรังวัดให้ดำเนินการในสนามให้แล้วเสร็จก่อนวันเดินทางกลับพอสมควร เพื่อจะได้มีเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เรียบร้อย

(ความในมาตรา ๖ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๐ ประกาศ ณ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐)

ข้อ ๗. การปักหลักหมายเขตที่ดินและแผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะ

๗.๑ ให้ใช้หลักเขตที่ดินตามแบบที่กรมที่ดินกำหนด แต่ถ้าทบวงการเมืองที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะหาหลักเขตมาเองก็ให้ทำได้ แต่หลักเขตนั้นต้องเป็นไปตามแบบของกรมที่ดิน และให้มีเลขหมายประจำหลักเขตด้วย โดยขอเลขหมายจากกรมที่ดิน

๗.๒ สำหรับที่ดินสาธารณประโยชน์ให้ปักหลักเขตที่สาธารณะด้วย การปักหลักเขตที่สาธารณะ ให้ปักเฉพาะมุมเขตที่สำคัญๆ เท่านั้น มุมย่อยอื่นให้ใช้หลักเขตที่ดินปัก การเขียนหรือแสดงหลักเขตที่สาธารณะให้เขียนวงกลมหลักเขตที่ดินไว้ แล้วครอบด้วยรูปสี่เหลี่ยม (แทนหลักเขตที่ดินสาธารณประโยชน์)

๗.๓ หลักเขตที่สาธารณประโยชน์เป็นหลักคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะสี่เหลี่ยม ๑๒ x ๑๒ ซม. ยาว ๑ เมตร ปลายแหลมเป็นรูปจั่วมีฐานหนา ๑๐ ซม. ออกไปรอบข้างๆ ละ ๑๒ ซม. ส่วนบนของหลักด้านหนึ่งเขียนด้วยอักษรสีเขียวลึกลงไปในเนื้อหลักว่า “เขตที่สาธารณะ” ตามแบบท้ายระเบียบนี้

(ความในข้อ ๗.๓ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐)

๗.๔ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณประโยชน์ให้ทำด้วยไม้บุสังกะสี ขนาด ๐.๘๐ x ๒.๐๐ เมตร พื้นทาสีเขียว ตัวอักษรทาสีขาว บอกชื่อที่สาธารณะ ตำบล อำเภอ เช่น หนองยาว สาธารณประโยชน์ ตำบลคำตาเสา อำเภอวังน้อย หรือจะใช้อะลูมิเนียมฉลุเป็นตัวอักษรตรึงติดกับแผ่นป้ายก็ได้ เสาป้ายมี ๒ เสา ใช้ไม้ขนาด ๗.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ทาสีขาวปักดินให้ลึกประมาณ ๗๐ ซม. และใช้ไม้ขนาด ๒.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ๒ ท่อน เป็นเสาค้ำกันป้ายเอน

(ความในข้อ ๗.๔ ใช้ข้อความเพิ่มเติม ตามระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๒) ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒)

๗.๕ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณประโยชน์ให้จัดทำขึ้นอีกแบบหนึ่งมีลักษณะ ดังนี้

๗.๕.๑ แผ่นป้ายใช้แผ่นเหล็กหนา ๑/๑๖ นิ้ว (๑.๕๘ มม.) ขนาด ๑.๒๐ x ๐.๖๐ เมตร ทาสีกันสนิมรองพื้นทั้งด้านหน้าและด้านหลังทับ ๒ ครั้ง เฉพาะด้านหน้าทาสีเขียวทับและที่ขอบทาสีขาวโดยรอบ ขนาด ๒.๕ ซม. เขียนชื่อที่สาธารณประโยชน์ด้วยสีขาวตัวอักษรขนาดสูง ๘ ซม. ส่วนชื่อตำบลและอำเภอ ตัวอักษรขนาดสูง ๖ ซม. และเจาะรูสำหรับนอตยึดไม่น้อยกว่า ๒ รู ขนาด ๔ มม. ยาวตามความหนาของเสาป้ายแต่ละแบบ

๗.๕.๒ เส้าป้ายทาสีขาวปักกลีกลงไปในดินประมาณ ๗๐ ซม. มี ๒ แบบ คือ

แบบที่ ๑ ใช้เส้าคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูป คุณภาพเทียบของ CPAC ขนาด ๐.๐๘ x ๐.๐๘ x ๒.๗๐ เมตร มีรูสำหรับยึดป้าย ขนาด ๙ มม. ไม่น้อยกว่า ๒ รู ตามแบบ

แบบที่ ๒ ใช้เส้าคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๐.๑๐ x ๐.๑๐ x ๒.๗๐ เมตร เสริมเหล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ มม. จำนวน ๔ เส้น เหล็กปลอกเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ มม. ระยะ ๐.๑๕ เมตร ส่วนผสมคอนกรีต ๑/๒/๔ (โดยปริมาตร) จะรูปิดแผ่นป้ายต้นละ ๒ รู ขนาด ๙ มม. ตามแบบท้ายระเบียบนี้

ข้อ ๘. การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ย่อหรือขยายรูปแผนที่ลงให้พอเหมาะ กับเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และให้เขียนมาตราส่วนซึ่งย่อหรือขยายนั้นไว้ด้วย กรณีรูปแผนที่ซึ่งสามารถย่อให้เล็กลงได้ที่สุดแล้วนั้น ยังใหญ่และไม่สามารถจำลองลงในเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ก็ให้จำลองรูปแผนที่นั้นในใบต่อได้ โดยให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงไว้ในเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ว่า “รูปแผนที่อยู่ในใบต่อ” และถ้าหากใบต่อมีหลายแผ่นให้บอกแผ่นที่ไว้ที่มุมบนขวามือของแต่ละแผ่น โดยเรียงลำดับแผ่นตามลักษณะรูปแผนที่แล้วให้เย็บรูปแผนที่ใบต่อกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเรียงตามลำดับจากแผ่นน้อยไปหามาก

ข้อ ๙. การรังวัดให้ถือเขตตามที่ปรากฏในหลักฐานหรือทะเบียนเดิมของทางราชการแต่ถ้าเขต ระยะ และข้างเคียงเปลี่ยนแปลงไปจากหลักฐานหรือทะเบียนเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัดสอบสวนบันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัด ผู้ปกครองท้องที่ และผู้สูงอายุที่เชื่อถือได้ในท้องถิ่นนั้นดี และเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันสัก ๓-๔ คน ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไว้เป็นหลักฐาน หากปรากฏว่า ได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานหรือทะเบียนเดิมมากและข้างเคียงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่อาจทราบได้ว่าเขตและเนื้อที่ควรจะอยู่แค่นั้น เพียงใด หรือผู้นำทำการรังวัดหรือผู้ขอไม่สามารถชี้เขตให้ถูกต้อง ให้เจ้าพนักงานที่ดินแจ้งให้นายอำเภอทราบเพื่อให้สภาตำบลพิจารณาตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๙ ต่อไป

ในการรังวัดหากมีผู้คัดค้าน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัด รังวัดทำแผนที่โดยสังเขปแสดงเขตเป็นเส้นประและเนื้อที่ที่มีการคัดค้านแต่ละรายไว้ในแผนที่ต้นร่างและกระดาดบาง โดยจดแจ้งข้อความไว้ในแปลงที่มีการคัดค้านว่า “(ชื่อผู้คัดค้าน) คัดค้าน” และให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน การรับรองเขตด้านที่มีการคัดค้านให้บันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัด หรือผู้นำชี้เขตไว้เป็นหลักฐาน โดยไม่ต้องให้ผู้คัดค้านลงชื่อรับรองเขต หากมีผู้บุกรุกแต่ไม่คัดค้าน หรือยอมรับว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ให้บันทึกถ้อยคำผู้บุกรุกว่า

ได้เข้าทำประโยชน์อะไร แต่เมื่อใด เป็นจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยไม่ต้องรังวัดแสดงรายละเอียด เช่น กรณีที่มีการคัดค้าน

(ความในข้อ ๙ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๐)

ข้อ ๑๐. กรณีที่มีทางสาธารณประโยชน์ที่รถยนต์เดินไม่ได้ หรือมีห้วยลำน้ำ ซึ่งอยู่ในความดูแลของนายอำเภอ อยู่ในบริเวณที่ดินที่ขออนุญาตหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จะพิจารณาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงเดียวกันได้ ทั้งนี้ต้องบันทึกถ้อยคำยินยอมของผู้ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ และบันทึกคำรับรองของผู้ขออนุญาตหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ด้วยว่าจะไม่ทำให้เสียหายแก่การใช้ที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ และให้แสดงเขตทาง หรือห้วยลำน้ำ นั้นๆ เป็นเส้นประไว้ในรูปแผนที่

ถ้ามีคลองสาธารณประโยชน์อยู่ในบริเวณที่ขออนุญาตหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้กันเขตคลองสาธารณประโยชน์ออก และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงๆ

(ความในข้อ ๑๐ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดินฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๓๐) ประกาศ ณ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๓๐)

การสอบสวน

ข้อ ๑๑. ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนผู้ขอหรือตัวแทนซึ่งได้นำเจ้าพนักงานทำการรังวัดถึงที่ตั้ง จำนวนเนื้อที่ ประวัตติและอาณาเขตที่ดินแปลงที่ขอตามแบบบันทึกการสอบสวนเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (แบบ ส.ธ. ๒)

การประกาศ

ข้อ ๑๒. เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการรังวัด และสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการกำนัน ๑ ฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาล หรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลาว่าการอีก ๑ ฉบับ ในประกาศดังกล่าวให้ลงตำแหน่งที่ตั้งและประเภทของที่ดินให้ทราบด้วยว่า อยู่ในความดูแลของทบวงการเมืองใดและให้มีรูปแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาให้ผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันประกาศ

ข้อ ๑๓. เมื่อประกาศครบกำหนด ไม่มีผู้คัดค้าน ให้สร้างหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ตรวจสอบเอกสารและความเรียบร้อยพร้อม กับลงชื่อในบรรทัดเจ้าพนักงานที่ดิน ด้านหลังหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้วส่งเรื่องไปกรมที่ดิน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบและเสนออธิบดีลงนามประทับตราประจำตำแหน่งและต่อเลขหนังสือ สำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ข้อ ๑๔. เมื่ออธิบดีกรมที่ดินลงนามประทับตราประจำตำแหน่ง และต่อเลขในหนังสือ สำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เจ้าหน้าที่จำลองหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นรูปถ่ายตามจำนวนที่ จำเป็นตามระเบียบนี้ แล้วส่งเรื่องราวทั้งหมดพร้อมกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งต้นฉบับและ ฉบับจำลองเป็นรูปถ่ายเท่าที่จำเป็นต้องเก็บรักษาไปยังจังหวัดเจ้าของเรื่อง เพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่เก็บ เอกสารและแจกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ผู้ขอและผู้เกี่ยวข้องต่อไปโดยให้ผู้ขอลงชื่อรับไว้ เป็นหลักฐานด้วย

ข้อ ๑๕. ในระหว่างประกาศถ้ามีผู้คัดค้านทั้งแปลงให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ หลวงไว้จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้นหรือพิจารณา ดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลต่อไป หากเป็นการคัดค้านเพียงบางส่วนให้ดำเนินการ ตามข้อ ๙ วรรค ๒

(ความในข้อ ๑๕ เดิม ถูกยกโดยระเบียบกรมที่ดินฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐)

การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

ข้อ ๑๖. แบบพิมพ์ทะเบียนให้ใช้แบบพิมพ์ที่กรมที่ดินจัดพิมพ์ขึ้น โดยให้อำเภอหรือกิ่ง อำเภอละ ๑ เล่ม แยกเป็นตำบล แปลงหนึ่งๆ ให้วัน ๖ บรรทัด ถ้าที่ดินแปลงใดมีอาณาเขตคาบ เกี่ยวหลายตำบลให้ลงไว้ทุกตำบลที่ดินตั้งอยู่ แล้วให้หมายเหตุในช่องหมายเหตุด้วยว่าที่แปลงนั้น คาบเกี่ยวกับตำบลใดๆ บ้าง ถ้าตั้งอยู่ในท้องที่หลายอำเภอ ก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับคาบเกี่ยวตำบล การกรอกรายการลงในแบบพิมพ์ให้กรอกให้ครบถ้วนทุกช่อง โดยคัดรายการจากหลักฐานเดิมกรอก ลงในแบบพิมพ์ทะเบียนอย่างใหม่เสียก่อน เมื่อปรากฏว่ารายการใดที่คัดมากรอกไว้นี้ผิดพลาด คลาดเคลื่อนจากการรังวัดใหม่ ก็ให้ขีดฆ่ารายการที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนนั้นด้วยหมึกแดง ลงนาม กำกับไว้ตามระเบียบราชการ แล้วกรอกรายการที่ถูกต้องลงไปและหมายเหตุการแก้ไขไว้ให้ทราบใน ช่องหมายเหตุด้วย ช่อง “สภาพและประวัติความเป็นมา” ให้ลงให้ชัดเจนว่าได้คัดลอกมาจาก หลักฐานใด เช่นบัญชีสำรวจที่ดินหวงห้าม บัญชีสำรวจหนองสาธารณประโยชน์ หรือทะเบียนที่ดิน สาธารณประโยชน์ ฯลฯ ลำดับแปลงที่เท่าใดได้นำขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่เมื่อใดผู้ใดเป็นผู้หวงห้ามเพื่อ วัตถุประสงค์อย่างใดประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างไร แต่เมื่อใด ถ้าเป็นที่สาธารณประโยชน์ซึ่งได้

สำรวจรังวัดขึ้นทะเบียนใหม่ (ยังไม่มีทะเบียนหรือบัญชีเดิม) ให้ลงให้ชัดเจนว่า ได้สำรวจเมื่อใด ตั้งแต่เมื่อใด ในการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์นี้ให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอจัดทำขึ้น ๓ ชุด เก็บไว้ที่อำเภอหรือกิ่งอำเภอและจังหวัดแห่งละ ๑ ชุด ส่งกรมที่ดินหนึ่งชุด

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๑๗. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ สธ. ๑

ข้อ ๑๘. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้น ๓ ฉบับ มอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้ ๑ ฉบับ เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ และเก็บไว้ ณ กรมที่ดิน ๑ ฉบับ กรณีที่ดินตั้งอยู่คาบเกี่ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้อง

ใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๑๙. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับผู้ดูแลรักษาชำรุดหรือสูญหายให้ผู้ดูแลรักษาแจ้งความประสงค์ขอรับใบแทนต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา

ข้อ ๒๐. เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินได้รับคำขอแล้ว ให้ทำการสอบสวนตามควรแก่กรณีโดยไม่ต้องประกาศ

ข้อ ๒๑. เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ ๑๙ ไม่มีการขัดข้องแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินสร้างใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นใหม่ตามจำนวนที่ชำรุดสูญหาย และส่งเรื่องทั้งหมดไปกรมที่ดิน เพื่อให้อธิบดีลงนามในใบแทน

ข้อ ๒๒. แบบใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ สธ. ๑ โดยประทับตราสีแดงว่า “ใบแทน” ไว้ที่ด้านหน้าหน้าคำว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ด้านใต้รูปแผนที่ให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ออกให้เมื่อวันที่เดือน..... พ.ศ.” และให้เจ้าพนักงานที่ดินลงลายมือชื่อพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย

ข้อ ๒๓. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินหรือกรมที่ดินชำรุดสูญหาย ให้เจ้าพนักงานที่ดินเรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับใดฉบับหนึ่งมาจำลองเป็นรูปถ่ายเก็บไว้เป็นหลักฐานได้

การเก็บเอกสาร

ข้อ ๒๔. การเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้ปกหรือแฟ้มเก็บเช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน โดยเก็บเป็นเล่มๆ ละ ๕๐ ฉบับ เรียงตามลำดับเลขที่จากน้อยไปหามาก

ข้อ ๒๕. การเก็บเอกสารเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการเก็บสารบบที่ดินโดยแยกไว้เป็นอำเภอและให้เก็บไว้ต่างหากไม่รวมกับสารบบที่ดิน

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

ข้อ ๒๖. ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น

ข้อ ๒๗. ค่าใช้จ่ายให้วางเป็นเงินมัดจำได้แก่

๒๗.๑ ค่าหลักเขตที่ดิน ในกรณีที่ผู้ขอไม่นำหลักเขตมา

๒๗.๒ ค่าพาหนะเดินทางของพนักงานเจ้าหน้าที่ และคนงานที่ไปทำการรังวัด

ให้จ่ายเท่าที่จำเป็นและจ่ายไปจริง

๒๗.๓ ค่าเบี้ยเลี้ยงของพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าเช่าที่พัก และค่าจ้างคนงานที่จ้างไปทำการรังวัด ให้เรียกตามระเบียบและอัตราของทางราชการที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

๒๗.๔ ค่าป่วยการของเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ให้เป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด คนหนึ่งวันละ ๕๐ บาท

การเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษา

ข้อ ๒๘. ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปแล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษาจากทบวงการเมืองหนึ่งไปยังอีกทบวงการเมืองหนึ่งให้มอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกันไว้โดยไม่ต้องแก้ไขชื่อและทำการรังวัดใหม่

การเปลี่ยนหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๒๙. ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการแปลงใด หากปรากฏว่าได้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ยึดถืออยู่และผู้ดูแลรักษาประสงค์จะเปลี่ยนเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้ดำเนินการได้โดยเมื่อออกให้ไปแล้วให้เรียกโฉนดเดิมมาหมายเหตุด้วยตัวอักษรสีแดงว่าที่ดินแปลงนี้ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้วตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่.....แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐานแล้วเก็บเข้าสารบบของที่ดินแปลงนั้น สำหรับโฉนดของสำนักงานที่ดินให้ตัดออกจากเล่มและดำเนินการเช่นเดียวกัน

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกรณีเปลี่ยนประเภทที่ดิน

ข้อ ๓๐. ที่ดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้ว หากภายหลังมีการเปลี่ยนประเภทที่ดินและผู้ดูแลรักษาประสงค์จะขอเปลี่ยนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงใหม่ เพื่อให้ตรงกับสภาพที่ดินก็ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่ได้ โดยไม่ต้องประกาศและทำการรังวัดใหม่เมื่อออกให้แล้วให้เรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเดิมมาหมายเหตุด้วยตัวอักษรสีแดงว่า “ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่แล้วตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่.....” แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อและวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐาน แล้วเก็บเข้าสารบบของที่ดินแปลงนั้นสำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ จังหวัดและกรมที่ดินก็ให้ดำเนินการเช่นเดียวกัน

ข้อ ๓๑. ให้ยกเลิกคำสั่งหรือระเบียบการอื่นใด เฉพาะในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้เสีย
ทั้งสิ้น

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗

(ลงชื่อ) **อรรถ วิสูตรโยธาภิบาล**
(นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล)
อธิบดีกรมที่ดิน

(สำเนา)

ระเบียบกรมที่ดิน

ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

พ.ศ. ๒๕๒๙

โดยที่ขณะนี้ยังไม่มีระเบียบเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ที่ออกไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ฉะนั้นจึงกำหนดวิธีการเพิกถอนหรือแก้ไขไว้ดังนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๒๙”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ เมื่อปรากฏว่าได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน เป็นต้นว่า

(๑) ออกไปผิดแปลง หรือทับที่บุคคลอื่น

(๒) แนวเขตผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เดิมรังวัดตามทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ต่อมาพบประกาศหวงห้ามและปรากฏว่าอาณาเขตไม่ตรงกัน

(๓) จำลองรูปแผนที่หรือคำนวณเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน

ให้จังหวัดสอบสวนพยานหลักฐาน สรุปชี้แจงเหตุที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน พร้อมส่งหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา และฉบับผู้ดูแลรักษาไปยังกรมที่ดิน

ถ้าจะต้องมีการรังวัดตรวจสอบเพื่อให้ทราบว่า รูปแผนที่หรือเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือไม่ ให้อธิบดีกรมที่ดินสั่งรังวัดตรวจสอบ หรือให้ทบวงการเมืองผู้ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นแสดงความประสงค์ขอรังวัดตรวจสอบต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ในเขต ส่วนวิธีการรังวัดให้อนุโลมปฏิบัติเช่นเดียวกับการรังวัดสอบเขตโฉนดที่ดิน

ข้อ ๔ ถ้าอธิบดีกรมที่ดินได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรว่าจะต้องเพิกถอนหรือแก้ไขก่อนมีคำสั่งให้ดำเนินการ ดังนี้

(๑) ให้อธิบดีกรมที่ดินแจ้งให้ทบวงการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นทราบ เพื่อให้คัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

(๒) การเพิกถอนหรือแก้ไขรูปแผนที่ นอกจากจะต้องดำเนินการตาม (๑) แล้วให้อธิบดีกรมที่ดินส่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินที่จังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ประกาศการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบ มีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการกำนัน ๑ ฉบับ ในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลาว่าการอีก ๑ ฉบับ ถ้าเป็นการแก้ไขรูปแผนที่ ให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินเดิมและที่จะแก้ไขท้ายประกาศด้วย

(๓) ถ้ามีการคัดค้าน ให้อธิบดีกรมที่ดินเสนอเรื่องให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ

ข้อ ๕ เมื่ออธิบดีกรมที่ดินมีคำสั่งให้เพิกถอนหรือแก้ไขแล้ว ให้อธิบดีกรมที่ดินและควบคุมที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน เป็นผู้หมายเหตุการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสามฉบับให้ถูกต้องตรงกัน โดยปฏิบัติดังนี้

(๑) กรณีเพิกถอน ให้หมายเหตุด้วยวิธีขีดเส้นคู่ขนานด้วยหมึกสีแดงบนด้านหน้าของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แล้วเขียนด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับนี้ได้เพิกถอนตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.” แล้ว ลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

(๒) กรณีแก้ไข ให้ขีดฆ่าส่วนที่คลาดเคลื่อนออกด้วยหมึกสีแดง แล้วแก้ไขให้ถูกต้องตามคำสั่ง และหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้แก้ไขตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.” แล้วลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

ข้อ ๖ ให้เจ้าหน้าที่หมายเหตุการเพิกถอนหรือแก้ไขทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้สอดคล้องกับการเพิกถอนหรือการแก้ไข ตามข้อ ๕ โดยให้ลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย

ข้อ ๗ เมื่อได้มีการเพิกถอนหรือแก้ไขแล้ว ให้อธิบดีกรมที่ดินแจ้งให้ทบวงการเมืองพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นทราบอีกครั้งหนึ่ง

ข้อ ๘ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ดำเนินการเพิกถอนแล้วให้เก็บไว้ในกรมที่ดิน

ข้อ ๙ การแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เนื่องจากเขียนหรือพิมพ์ข้อความผิดพลาดคลาดเคลื่อนโดยมีหลักฐานชัดเจน รวมทั้งการแก้ไขรายละเอียดในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีใช้การแก้ไขรูปแผนที่หรือเนื้อที่ เป็นต้นว่าเครื่องหมายที่ดิน ข้างเคียง เมื่อทบวงการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก้ไข ให้เจ้าพนักงานที่ดิน

จังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาที่มีอำนาจแก้ไขแล้วให้รายงานไปยังกรมที่ดินเพื่อแก้ไขหลักฐานให้ถูกต้องตรงกัน

สำหรับการหมายเหตุการแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับเก็บไว้ ณ กรมที่ดิน ให้ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน เป็นผู้ดำเนินการ

ข้อ ๑๐ ให้ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๒๙

(ลงชื่อ) ศิริ เกวลินสฤกษ์ดี

(นายศิริ เกวลินสฤกษ์ดี)

อธิบดีกรมที่ดิน

(หมายเหตุ เวียนโดยหนังสือเวียนกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๑/๒๔๐๙๓ ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕)

ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕)
ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙
แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ และมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ กำหนดระเบียบไว้ดังนี้

หมวด ๑
บททั่วไป

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืน มาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ”^๑

ข้อ ๒ ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ การแจ้งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการดังนี้

(๑) ที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการ เมื่อทบวง การเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบเพื่อ ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

๑ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนด ว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใดและจะออกไปจากที่ดินนั้นได้เมื่อใด

ข. ให้มาทำความเข้าใจความตกลง เพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการกำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริวาร

(๒) ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ให้มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

(๓) ที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเช่าอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ให้แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดิน เพื่อรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน และเพื่อปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

(๔) ที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศหวงห้ามไว้ตามมาตรา ๘ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพหรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินให้แจ้งให้ผู้บุกรุกกระงับการกระทำหรือสั่งให้ออกไปจากที่ดินนั้นและถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชน ให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

ข้อ ๔. การขอเช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการตามหมวด ๓ ว่าด้วยการขอเช่าอยู่อาศัยหรือขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

หมวด ๒

การแจ้งและมีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดินของรัฐ

ข้อ ๕. การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อและชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน

(๒) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์

(๓) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนการปฏิบัติ

ข้อ ๖. การกำหนดระยะเวลาที่จะแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดิน หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ออกจากที่ดินของรัฐ ให้พิจารณาดังนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือธัญชาติไว้ ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกจากที่ดินไม่น้อยกว่าสามสิบวันหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้น เสร็จแล้ว

(๒) ในกรณีเป็นการบุกรุกยึดถือครอบครอง ตามข้อ ๓ (๔) ให้แจ้งให้ออกจากที่ดิน ที่บุกรุก หรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็ว แต่ต้องไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน นับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

(๓) การบุกรุกยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ให้แจ้งให้ออกไป จากที่ดินนั้นภายในกำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

ข้อ ๗. การส่งหนังสือแจ้ง ให้ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ห้องที่ใดไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับ ผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือแจ้งในใบรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (๑) ไม่ยอมลงชื่อก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้ง บันทึกลงเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้พยานอย่างน้อย ๒ คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติดังกล่าวนั้นแล้วให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืน ได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ข้อ ๘. ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนครบกำหนดตามระยะเวลาข้อ ๖ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็น แล้วแต่กรณี

ข้อ ๙. ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับ มอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืนและกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไป จากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่งจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้นั้นยังฝ่าฝืน อยู่ก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

การมีคำสั่งและการส่งคำสั่งให้นำความในข้อ ๕ และข้อ ๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๓

การขอเช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ
เป็นการชั่วคราวและการเสียค่าตอบแทน

ข้อ ๑๐. การขอเช่าอยู่อาศัยและขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ให้ผู้ขอยื่นคำร้องตามแบบที่ทางราชการกำหนดต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ และผู้ขอจะต้องเป็นผู้ได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ^๑

(๒) เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่หรือข้าราชการที่ได้รับมอบหมายออกไปตรวจสอบสภาพที่ดินจำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น

(๓) ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดในข้อ ๑๑ เว้นแต่กรณีขอยึดเวลาออกไปจากที่ดินตามข้อ ๘ จึงไม่ต้องเสียค่าตอบแทน

ข้อ ๑๑. ค่าตอบแทนในการเช่าอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้กำหนด โดยถือตามอัตราค่าเช่าปานกลาง ซึ่งมีการเช่าอยู่ในท้องที่นั้นในวันยื่นคำขอตามข้อ ๑๐ (๑)

ข้อ ๑๒. ผู้ได้รับผ่อนผันให้เช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินจะต้องปฏิบัติดังนี้

(๑) ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานที่ดินอำเภอ หรือกิ่งอำเภอต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ ตามจำนวนและเวลาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

(๒) ต้องใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นตามประเภทของกิจการด้วยตนเอง

(๓) ต้องประกอบกิจการตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผันและในการนี้ผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ต้องปักหลักเขตให้เป็นหลักฐานแน่นอน

(๔) ปฏิบัติการอื่นใดตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ปฏิบัติเป็นการ

เฉพาะราย

ข้อ ๑๓. ในกรณีที่ผู้ได้รับการผ่อนผันให้เข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ปฏิบัติตามข้อ ๑๒ ไม่ว่าจะเป็กรณีหนึ่งกรณีใด เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรให้มีหนังสือแจ้งให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และถ้าเห็นว่าไม่สมควรจะให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นต่อไปแล้ว ให้นำความในข้อ ๕ ข้อ ๖ ข้อ ๗ ข้อ ๘ และข้อ ๙ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๕

(ลงชื่อ) พ่วง สุวรรณรัฐ

(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ใช้อำนาจของ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ประธานคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

(สำเนา)

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย

ที่ ๑๐๙/๒๕๓๘

เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่ง ที่ ๓๕๐/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๕ แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน นั้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ และมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๐/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๕ และแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือ

๑. อธิบดีกรมที่ดินเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่สำหรับการอนุญาตระเบิดและย่อยหิน การขุดตัดดินลูกรังหรือหินผุ ในบริเวณที่เขาหรือภูเขา และปริมณฑลรอบที่เขาหรือภูเขา ๔๐ เมตร ที่รัฐมนตรียังมีได้ประกาศกำหนดพื้นที่นั้นให้เป็นแหล่งหินปูนหรือดินลูกรังหรือหินผุเพื่อการก่อสร้าง

๒. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่จังหวัดสำหรับการอนุญาตดังนี้

(๑) การระเบิดและย่อยหิน การขุดตัดดินลูกรังหรือหินผุ ในบริเวณที่รัฐมนตรีได้ประกาศกำหนดพื้นที่นั้น เป็นแหล่งหินปูนหรือดินลูกรัง หรือหินผุ เพื่อการก่อสร้าง และในพื้นที่นอกเขตเขาหรือภูเขาและปริมณฑลรอบที่เขา หรือภูเขา ๔๐ เมตร

(๒) การขุดหรือดูดทราย การเก็บหินลอย การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

(๓) การเข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า

(๔) การต่ออายุใบอนุญาต กรณีที่อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดได้อนุญาตไว้
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

(ลงชื่อ) ไพโรจน์ โล่ห์สุนทร

(นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย

ที่ ๕๐๕/๒๕๕๒

เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการ
คุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สิน
ของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓ เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการ คุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือทรัพย์สินของแผ่นดิน ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวข้างต้น และมีคำสั่งมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(๑) กรุงเทพมหานคร	ภายในเขตกรุงเทพมหานคร
(๒) เมืองพัทยา	ภายในเขตเมืองพัทยา
(๓) เทศบาล	ภายในเขตเทศบาล นั้น
(๔) องค์การบริหารส่วนตำบล	ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจสนับสนุน ประสานและให้ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม (๒) (๓) และ (๔) ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ และอาจสนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการดำเนินงานหรือเข้าไปดำเนินการเมื่อได้รับการร้องขอจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒

(ลงชื่อ) นายถาวร เสนเนียม

(นายถาวร เสนเนียม)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ที่ ๑/๒๕๕๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
จังหวัดทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)

ด้วยคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ ได้พิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายการยกฐานะของหน่วยงานของรัฐในราชการส่วนภูมิภาค และมีความจำเป็นในการเพิ่มเติมผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัดทุกจังหวัด ดำเนินการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป็นไปโดยถูกต้อง เหมาะสม ด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงมีมติให้ปรับปรุงแก้ไขคำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐที่ ๔-๗๘/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัดทุกจังหวัด

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๘ (๗) ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงให้ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๔-๗๘/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด และให้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัดใหม่เรียกโดยย่อว่า “กบร. จังหวัด” โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

(๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธานคณะกรรมการ
(๒) อัยการจังหวัด	อนุกรรมการ
(๓) ธนารักษ์พื้นที่	อนุกรรมการ
(๔) ปฏิรูปที่ดินจังหวัด	อนุกรรมการ
(๕) ประชาสัมพันธ์จังหวัด	อนุกรรมการ
(๖) ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดิน
เขต ๑-๑๒ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ
(๗) ผู้อำนวยการสำนักบริหาร
พื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑-๑๖ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ
(๘) ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากร
ป่าไม้ที่ ๑ - ๑๓ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ
(๙) นายอำเภอท้องที่ หรือปลัดอำเภอ	อนุกรรมการ

ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ
(เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดินของรัฐ
ที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบบรรจุอยู่
ในวาระการประชุม)

(๑๐) หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด	อนุกรรมการ
ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบหรือหัวหน้าส่วนราชการ
ผู้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ (เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิ
ในที่ดินของรัฐที่อยู่ในการดูแลหรือใช้ประโยชน์
บรรจุอยู่ในวาระการประชุม)	
(๑๑) ผู้แทนเลขานุการ กพร.	อนุกรรมการ
(๑๒) ปลัดจังหวัด	อนุกรรมการและเลขานุการ
(๑๓) หัวหน้าสำนักงานจังหวัด	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๑๔) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๑๕) ผู้อำนวยการสำนักงาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัด	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(๑๖) ข้าราชการในสังกัดที่ทำการปกครอง
จังหวัดที่ประธาน กพร. จังหวัด
แต่งตั้ง หนึ่งท่าน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบ
สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์
ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง
และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ
ตามที่ กพร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปีในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ
และรายงานให้ กพร. ทราบ ภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของทุกปี

(๔) พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามมาตรการที่ กบร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิให้ใช้ผลการอ่านแปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

(๕) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่าดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

(๖) รวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

(๗) เร่งรัดการพิจารณาวินิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้เป็นที่ยุติด้วยความรวดเร็ว

(๘) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐาน ข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กบร. จังหวัด

(๙) แต่งตั้งคณะทำงานหรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๑๐) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ กบร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตจังหวัด

(๑๑) ให้จัดการประชุม กบร. จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จแล้วให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กบร. ทราบด้วย

(๑๒) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ กบร. ทราบ เป็นรายไตรมาส และรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นรายปีนั้น ให้รายงานภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของปีถัดไป

(๑๓) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

ให้ กบร. จังหวัด เบิกจ่ายเบี้ยประชุมตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จากงบประมาณของกระทรวงมหาดไทย โดยให้เบิกจ่ายที่จังหวัด

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(ลงชื่อ) พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์

(สนั่น ขจรประศาสน์)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๓. นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติ ครม.
เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖

๓.๑ รัฐควรเร่งให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎรในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนหวงห้ามไว้ ตามกฎหมายและหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้อยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองแต่เดิมมาก่อนการสงวนหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงานและโครงการออกเอกสารสิทธิของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังมีแนวเขตที่ไม่ชัดเจน ให้เร่งดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่าราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐก็ควรพิจารณาดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

๓.๒ รัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๓.๓ ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธารพื้นที่ ลุ่มน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ พื้นที่สงวนหวงห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และที่ดินที่ยังไม่หมดสภาพการเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ที่มีผู้บุกรุกครอบครอง และรัฐไม่มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติดังนี้

(๑) ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน หากมีผู้บุกรุกถือครองที่ดินและเจ้าของที่ดินต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้ ส.ป.ก. ดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการตามกฎหมายแก่ผู้ต่อต้านโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งรายงาน กบร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่และทุกราย

(๒) การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการจัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดินตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเช่าตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่หรือนำไปใช้จัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตามพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔

(๓) ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดิน สำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

(๔) ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรการในการติดตามและตรวจสอบการครอบครองทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไข ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

๓.๔ ที่สาธารณประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ที่ผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์แต่ไม่ได้กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เช่าหรืออนุญาตให้เช่าทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษที่มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับเอกสาร ส.ป.ก. ตามจำนวนเนื้อที่ที่ได้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงเกินกว่าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควร ทั้งนี้ โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่า ตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรณีการเช่าในส่วนที่เกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการผู้รับผิดชอบเห็นสมควรให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราก้าวหน้า โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตามพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔ ด้วย

(๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัดและอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ

(๓) กำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มีความจำเป็นในแง่การอนุรักษ์หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเค็ม ก็ควรกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืชหรือกำหนดมาตรการฟื้นฟูที่เหมาะสมต่อไป

๓.๕ ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการผลิตกล้าไม้ผล ไม้ยืนต้น อย่างเพียงพอที่จะบริการแก่เกษตรกรในราคาต้นทุน ในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ ๔ และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

๓.๖ ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐและเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัด และ กปร. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลยปล่อยทิ้งเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ควรมอบหมายให้ผู้ตรวจราชการ

สำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

๓.๗ ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก่ไขกฎหมายที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

๒.๔ หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.)

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.) จึงได้วางมาตรการเรื่องการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐไว้ดังต่อไปนี้

๑. การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ดังนี้

(๑) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐหรือ

(๒) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

(๓) พยานหลักฐานอื่นนอกจากข้อ (๑) และ (๒) เช่น ส.ค. ๑ หรือพยานบุคคล เป็นต้นเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนค่ากล่าวอ้างว่ามีครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากการเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ในภาพถ่ายทางอากาศ ก็จะเชื่อตามพยานหลักฐานอื่น นั้น

๒. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กปร. แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการตามมาตรา ๖๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๒) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขออนุญาตออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ดำเนินการสอบสวนเปรียบเทียบตามมาตรา ๖๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๓) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขออนุญาตออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

๓. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กพร. จังหวัดแจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายใน ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินทราบภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ กพร. จังหวัด ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

(๒) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติของ กพร. จังหวัด ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

(สำเนา)

ที่ มท ๐๖๐๔/ว. ๑๙๗

กระทรวงมหาดไทย

๑๘ เมษายน ๒๕๑๐

เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๗๗๘๒/๒๔๙๗ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๙๗

และที่ ๑๓๘๐๒/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๐๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์และคำอธิบายการใช้

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน มาให้จังหวัดส่งเจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติและดำเนินการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ให้เรียบร้อยเป็นหลักฐาน นั้น

บัดนี้ กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นสมควรปรับปรุงทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์เสียใหม่ ตามแบบตัวอย่างและคำอธิบายการใช้ซึ่งได้ส่งมาพร้อมกับหนังสือนี้ ฉะนั้น ให้จังหวัดส่งอำเภอและกิ่งอำเภอจัดทำขึ้น ๓ ชุด เก็บรักษาไว้ที่กิ่งอำเภอหรือที่อำเภอและที่จังหวัดแห่งละ ๑ ชุด จัดส่งไปยังกรมที่ดิน ๑ ชุด แบบพิมพ์ทะเบียนและแฟ้มปกแข็ง กระทรวงมหาดไทยจะได้จัดพิมพ์ขึ้นต่อไป จังหวัดใดต้องการจำนวนเท่าใด ขอให้ทำใบเบิกขอเบิกไปยังกรมที่ดิน ส่วนการจัดทำทะเบียนให้ปฏิบัติดังนี้

๑. ให้ตรวจสอบจากทะเบียนฯ และบัญชีสำรวจซึ่งกระทรวงมหาดไทยสั่งให้จัดทำตามหนังสือที่ ๒๕๐/๒๔๗๙ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๗๙ ที่ ๒๒๐/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๙๑ และที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ แล้วนำรายการมารอกลงในทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามคำสั่งนี้

๒. ถ้าที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงใดมีรายการไม่ครบถ้วน ให้สอบสวนราษฎรตลอดจนกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ทราบเรื่องเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นดี เพื่อให้ได้รายการครบถ้วนตามระเบียบส่วนเอกสารการสอบสวนให้เก็บไว้เป็นหลักฐานต่อไป

๓. ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงใดไม่ปรากฏหลักฐานในทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์เดิมหรือบัญชีสำรวจดังกล่าวในข้อ ๑ ให้ดำเนินการตามข้อ ๒ แล้วนำขึ้นทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามคำสั่งนี้

๔. ที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้านซึ่งได้จัดหาไว้ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๓/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖ และที่ดินซึ่งเป็นทางสัญจรไปมา เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ถนน ทางเดิน ไม่ต้องจัดทำทะเบียนตามคำสั่งนี้

๕. ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงใด เมื่อได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้วให้จังหวัดแจ้งเลขที่ และวัน เดือน ปี ของหนังสือสำคัญดังกล่าว ไปยังกระทรวงมหาดไทยด้วย

๖. ในกรณีที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงใด ให้ชี้แจงรายละเอียดว่า รายการใดได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไร ด้วยเหตุผลประการใด ไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อแก้ไขทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ทางส่วนกลางให้ตรงกัน

ฉะนั้น ขอให้จังหวัดส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **พ. สุวรรณรัฐ**

(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)

รองปลัดกระทรวง รักษาการแทน

ปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน

(สำเนา)

ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๕

กระทรวงมหาดไทย

ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๘

เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด (เว้นกรุงเทพมหานคร)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๕๙๑

ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๙๑

๒. สำเนาความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา

ลงวันที่ - มิถุนายน ๒๕๙๒

๓. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๘๕๐/๒๕๙๙

ลงวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๙๙

๔. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๗๙๔

ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

๕. สำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดิน

แห่งชาติ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๘

๖. แบบรายงานฯ จำนวน ๔ ชุด

ด้วยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติแจ้งว่า ในการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๘ ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ ซึ่งมติที่ประชุมดังกล่าวได้กำหนดสาเหตุการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ พร้อมทั้งวางแนวทางแก้ไขและมีผลเกี่ยวข้องกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งนายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ จึงขอให้จังหวัดและอำเภอดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้ คือ

๑. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่เกิดจากที่ดินสาธารณะประโยชน์

๑.๑ ให้อำเภอตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย ปลัดอำเภอ ที่ดินอำเภอ ป่าไม้ อำเภอ และกำนันท้องที่ดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ หากปรากฏที่ดินแปลงใด

เป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ หากปรากฏที่ดินแปลงใดเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นโดยสภาพ เช่น หนองน้ำสาธารณะที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ หรืออาจเป็นโดยการใช้ประโยชน์ร่วมกันของพลเมือง เช่น ที่ป่าช้า หรืออาจเป็นโดยการสงวนหวงห้ามตามกฎหมาย เช่น การสงวนหวงห้ามที่ดินเพื่อให้พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตั้งแต่วันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับจะต้องดำเนินการตามมาตรา ๒๐ (๔) หรือเอกชนอุทิศที่ดินให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้ว่าจะเป็นที่ดินที่มีโฉนด การอุทิศก็ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็สมบูรณ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๘๒/๒๕๒๓ และ ๘๔๓/๒๕๒๓) และถ้าที่ดินดังกล่าวยังไม่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้อำเภอดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แล้วเสร็จโดยเร็ว กรณีที่ไม่มีการสงวนหวงห้ามให้ถูกต้องตามกฎหมายให้จังหวัดรายงานกรมการปกครองเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติเพื่อสงวนหรือหวงห้ามไว้ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามมาตรา ๒๐ (๔) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ทั้งนี้ เพื่อดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไปเช่นกัน

สำหรับการจำหน่ายที่ดินดังกล่าวออกจากทะเบียนเดิมเพราะมีทะเบียน แต่ไม่มีที่ดินกรณีที่เกิดการตรวจสอบพบว่าไม่มีที่ดินนั้น ให้นายอำเภอใช้หมึกสีแดงขีดฆ่าข้อความตลอดรายการของที่ดินแต่ละแปลงในต้นฉบับและหมายเหตุไว้ตอนท้ายของทะเบียนเป็นรายละเอียดโดยระบุว่า “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุไว้ในทะเบียนเดิม” เสร็จแล้วลงลายมือชื่อและระบุชื่อตัวบรรจงตำแหน่งพร้อม วัน เดือน ปี ให้ชัดเจนกรณีไม่มีที่ดินดังกล่าวไม่หมายความถึงที่ดินที่มีอยู่จริงแต่ถูกบุกรุกเข้าครอบครองทำประโยชน์หมดแล้วหรือบางส่วน

๑.๒ ให้อำเภอขอความร่วมมือจากข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และมวลชนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือแก่ราชการเกี่ยวกับการขูดคู ทำถนน ปลูกต้นไม้โดยรอบที่ดินสาธารณประโยชน์ ซึ่งอาจจะจัดทำในรูปโครงการที่มีงบประมาณของทางราชการสนับสนุนอยู่แล้ว หรือการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสอันควร เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล วันจักรี เป็นต้น หรืออื่นๆ

๑.๓ อำเภอมานำที่ดินสาธารณประโยชน์ใช้เป็นสนามกีฬา หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๘๕๐/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๙๙ หรืออาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนรวม เช่น ใช้เป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่างๆ ใช้เป็นสถานที่กลางสำหรับนำสินค้าไปจำหน่าย ใช้เป็นทุ่งปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๗๙๔ ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๒ และกรณีที่อำเภอจะดำเนินการเช่นนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๙๒ ซึ่งตอบข้อหารือ

ของกระทรวงมหาดไทย เรื่องสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินว่าสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันโดยสภาพย่อมเป็นทรัพย์สินที่จะใช้หรือจัดการได้โดยมีขอบเขตจำกัด เพราะการใช้และจัดการจะต้องมุ่งรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ร่วมกันของประชาชน จะต้องรอนสิทธิของประชาชนได้เฉพาะเป็นกรณีชั่วคราว หรือบางส่วนบางตอนตามสมควร ทั้งนี้ ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป

๒. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณสุขประโยชน์ที่เกิดจากผู้บุกรุก

๒.๑ ให้นายอำเภอประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจความหมายของคำว่า “สาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน” ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินของแผ่นดิน ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งใช้เพื่อสาธารณสุขประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งออกเป็นสามประเภทคือ

- ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

- ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวงทะเลสาบ

- ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อารูยุทธภัณฑ์

นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ทั้งนี้ นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่เฉพาะกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวเป็นของหน่วยงานหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่น เช่น ผู้อำนวยการทางหลวง มีอำนาจหน้าที่ดูแลทางหลวงประเภทต่างๆ ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๕๕ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ สุขาภิบาลมีหน้าที่ดูแลรักษาทางบก ทางน้ำ ภายในเขตสุขาภิบาลตามมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. ๒๔๙๕ เทศบาลมีหน้าที่ดูแลรักษาทางบก ทางน้ำ ภายในเขตเทศบาลตามมาตรา ๕๐ (๒) มาตรา ๕๓ (๑) แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้น

๒.๒ ให้อำเภอชี้แจงให้ประชาชนเห็นความสำคัญของที่ดินอันเป็นสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า การที่ทางราชการจัดให้มีที่ดินสาธารณสุขประโยชน์สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันนั้นเพราะคาดว่าในอนาคตบ้านเมืองเจริญขึ้น จำนวนของประชากรก็จะมีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยายเมืองออกไป เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว

จะไม่มีที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับให้สาธารณชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑

๒.๓ กรณีที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์โดยมิชอบในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว นายอำเภอมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้บุกรุกออกจากที่ดินดังกล่าวได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ หากไม่ยอมออกจากที่ดินก็อาจมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๕/๒๔๙๖) ถ้ามีการทำให้เสียหายทำลายทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ อาจมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินตามมาตรา ๓๖๐ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

๓. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ กรณีเกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาและระเบียบ คำสั่ง กฎหมาย

๓.๑ ให้นายอำเภอเอาใจใส่เกี่ยวกับการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ โดยให้ความสำคัญแก่การป้องกันมากกว่าการแก้ไขทันทีก่อนที่ปัญหาจะเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนกำชับให้กำนันปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ให้นายอำเภอมอบหมายให้สภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน ช่วยเหลือนายอำเภอและกำนันดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ด้วย โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และหมั่นประชุมแนะนำ กำชับ และสั่งการให้ถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

๓.๒ อำเภอต้องให้ความสำคัญแก่กรณีที่มีปัญหาข้อพิพาท เรื่องร้องเรียนหรือข้อขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยให้ดำเนินการให้ถึงที่สุด หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้รายงานจังหวัดช่วยเหลือ ถ้ายังไม่สามารถดำเนินการได้อีกให้รายงานกระทรวงมหาดไทยพิจารณาวินิจฉัยสั่งการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอให้โปรดดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ให้จังหวัดและอำเภอร่วมมือกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินตามแนวทางพอสังเขปที่กำหนดไว้ข้างต้นโดยเคร่งครัด และให้ถือเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงมหาดไทย

๒. ให้จังหวัดและอำเภอรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามแบบ ทส.๑ ทส.๒ ทส.๓ และ ทส.๔ ซึ่งส่งมาพร้อมนี้โดยให้รายงานเป็นงวดๆ ละ ๓ เดือน รวมปีละ ๔ งวด สำหรับอำเภอให้ใช้แบบ ทส.๑ ทส.๒ รายงานจังหวัดและจังหวัดใช้แบบ ทส.๓ ทส.๔ รายงานกระทรวงมหาดไทย

ภายในวันที่ ๑๕ ของเดือนมกราคม เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม เป็นประจำ สำหรับงวดแรก
ให้จังหวัดรายงานกระทรวงมหาดไทยภายในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๒๙

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ) **เสน่ห์ วัฒนาร**
(นายเสน่ห์ วัฒนาร)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทนปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองปกครองท้องถิ่น
โทร. (๐๒) ๒๒๒๙๘๘๘

(สำเนา)

ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๓๙๘๑๔

กรมที่ดิน

ถนนพระพิพิธ กทม. ๑๐๒๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๐

เรื่อง การออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๑๙/ว ๐๘๘๑๓ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๓๙

ตามที่กรมที่ดินได้วางทางปฏิบัติเกี่ยวกับการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ ตามหนังสือที่อ้างถึง ขณะนี้มีปัญหาเรื่องการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามที่ดิน พ.ศ. ๒๔๘๑ และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมกสิกรรม และนิคมนาเกลือในรูปสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ กรมที่ดินจึงยกเลิกหนังสือที่อ้างถึง และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติใหม่ กรณีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ ดังต่อไปนี้

๑. กรณีที่ราษฎรขอลอกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ เช่น ที่สาธารณประโยชน์ ที่ราชพัสดุ และที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท ก่อนจะออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้จังหวัดนำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร. ส่วนจังหวัด) พิจารณาตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคลผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ เพื่อพิสูจน์สิทธิในที่ดินก่อน ผลเป็นประการใด ก็ให้จังหวัดพิจารณาดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

กรณีที่ราษฎรขอลอกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครสรุปเรื่องเสนอให้กรมที่ดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) พิจารณาตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคลผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ เพื่อพิสูจน์สิทธิในที่ดินก่อนทุกแปลงเช่นเดียวกัน ผลการพิจารณาของกปร. ส่วนกลางเป็นประการใด ก็ให้เจ้าพนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครพิจารณาดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

๒. กรณีที่ได้ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้กับราษฎรไปแล้ว ต่อมาปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่า ได้ออกทับที่ดินของรัฐที่กล่าวมาข้างต้น หรือส่วนราชการผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐร้องขอให้ตรวจสอบก่อนที่จังหวัดจะพิจารณาดำเนินการเพิกถอนหรือแก้ไขเอกสารสิทธินั้นๆ

จังหวัดควรนำเรื่องเสนอต่อคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร. ส่วนจังหวัด) พิจารณาให้ความเห็นอีกครั้งหนึ่ง ผลเป็นประการใด ก็ให้จังหวัดพิจารณา ดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และสั่งให้เจ้าหน้าที่ทราบและถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ
วิเชียร รัตนะพีระพงศ์
(นายวิเชียร รัตนะพีระพงศ์)
อธิบดีกรมที่ดิน

กองหนังสือสำคัญ

โทร. ๕๐๓๓๙๕๙

ด่วนมาก

ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๒๔๓๔

กระทรวงมหาดไทย

ถนนอัษฎางค์ กทม. ๑๐๒๐๐

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๕๑๑.๒/ว ๗๗๗ ลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๖

ตามหนังสือที่อ้างถึง ได้ส่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ พร้อมคำสั่งที่เกี่ยวข้องมาเพื่อทราบ และว่าตามระเบียบใหม่นี้ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องทำหน้าที่ประธาน กปร. จังหวัดด้วยตนเอง นั้น

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล และได้กำหนดพฤติการณ์ส่วนบุคคลที่เข้าข่ายผู้มีอิทธิพลไว้ ๑๕ ประเภท มีเรื่องการบุกรุกที่ดินสาธารณะ และหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมอยู่ด้วย และโดยที่ กปร. จังหวัด มีอำนาจหน้าที่แก้ไขและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐจึงมีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล ดังนั้น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นการสนองตอบนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล จึงขอให้จังหวัดและ กปร. จังหวัดดำเนินการดังนี้

๑. ควบคุม กำกับ ติดตาม ดูแล ให้องค์กรของรัฐที่ดูแลหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้หมั่นตรวจสอบ ระมัดระวังอย่าให้มีการบุกรุกที่ดินของรัฐเป็นอันขาด หากมีหรือพบเห็นการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กปร. กำหนด โดยเคร่งครัด ถ้าปรากฏว่าการบุกรุกที่ดินของรัฐดังกล่าวมีเจ้าหน้าที่ผู้ใดให้การสนับสนุนช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมด้วย ก็ให้ดำเนินการทางวินัยและคดีอาญาโดยเด็ดขาดทุกรายไป

๒. ให้องค์กรของรัฐที่ดูแล หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ หรือดำเนินการเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ สำรวจตรวจสอบว่ามีการบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ระหว่างการหรือไม่ ถ้ามี มีจำนวนกี่เรื่อง เรื่องใด รายใดบ้าง ค้างดำเนินการอยู่ขั้นตอนใด มีปัญหาอุปสรรคใดที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ยุติไปได้ เช่น ไม่ชัดเจนว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์

หรือไม่ หรือไม่ทราบขอบเขตที่แน่นอน ฯลฯ จากนั้นให้หน่วยงานดังกล่าวสรุปข้อเท็จจริง ความ เป็นมาทั้งหมดพร้อมความเห็นเสนอ กพร. จังหวัดพิจารณาให้เป็นที่ยุติต่อไป

๓. กรณีราษฎรขอยกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ ให้จังหวัดนำเรื่องเสนอ กพร. จังหวัด พิจารณาก่อนทุกราย ทั้งนี้ ตามนัยหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๓๙๘๑๔ ลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๐ ซึ่งกรมที่ดินได้เวียนมาให้เจ้าพนักงานที่ดินถือปฏิบัติแล้ว และหากพบว่า เจ้าหน้าที่ที่ดินผู้ใดดำเนินการไปโดยไม่ชอบหรือโดยทุจริต หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาด คลาดเคลื่อนให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย โดยเร็ว

๔. เพื่อให้การปฏิบัติงานของ กพร. จังหวัด ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีผลงานที่เป็นรูปธรรม จังหวัดควรจัดให้มีการประชุม กพร. จังหวัดเป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและถือปฏิบัติ

ขอแสดงความนับถือ
เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช
(นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช)
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมที่ดิน

สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

โทร. ๐ - ๒๒๒๒ - ๑๘๔๐

โทรสาร ๐ - ๒๒๒๒ - ๒๘๕๑

มท. ๕๐๘๐๑-๑๒ ต่อ ๒๕๔, ๓๗๐

ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๗๑๘๒

กรมที่ดิน

ถนนพระพิพิธ กทม. ๑๐๒๐๐

๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒

เรื่อง การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับ
พลเมืองใช้ร่วมกัน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

- อ้างถึง ๑. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๕๖๗๘๔ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๖
๒. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๗/ว ๒๔๑๖๗ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๐

ตามที่กรมที่ดินได้วางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการ
ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และการยื่นแสดงความประสงค์ขอออกหนังสือ
สำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้ว โดยในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้น มาตรา ๘ ตรี วรรคสอง
แห่งประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการให้เป็นไปตามที่กำหนด
ในกฎกระทรวง ซึ่งกฎกระทรวงฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้
ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ข้อ ๑ กำหนดให้ทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา
เป็นผู้แสดงความประสงค์ในการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่ออธิบดี และในกรณีที่ดินอัน
เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นทบวง
การเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา ได้มีคำสั่ง ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖
มอบหมายให้นายอำเภอท้องที่ที่ดินตั้งอยู่เป็นผู้ดำเนินการแทน ดังนั้น ในการดำเนินการขอออก
หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
นายอำเภอจึงเป็นผู้ยื่นคำขอ (แสดงความประสงค์แทนกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นทบวงการเมือง
ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา) ตลอดมา อันเป็นการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง
ท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

เนื่องจากปัจจุบันพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑
มาตรา ๑๓ บัญญัติให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่
พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และให้ใช้ความใหม่แทนแล้วโดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน
๒๕๕๑ เป็นต้นมา ซึ่งความใหม่ในมาตรา ๑๒๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้นายอำเภอมิหน้าที่ร่วมกับ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติ
ของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันและสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นอันอยู่ในเขตอำเภอ

กรมที่ดินพิจารณาแล้วเห็นว่า จากการแก้ไขบทบัญญัติตามความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังนั้น ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง นอกจากนายอำเภอจะเป็นผู้แสดงความประสงค์แทนกระทรวงมหาดไทยแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสถานะเป็น “ทบวงการเมือง” ตามคำนิยามในมาตรา ๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ก็สามารถแสดงความประสงค์ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เช่นเดียวกัน สำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง รวมทั้งการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น นายอำเภอยังคงมีหน้าที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการดังกล่าวตามกฎหมาย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบและถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ
อนุวัฒน์ เมธีวิบูลวุฒิ
(นายอนุวัฒน์ เมธีวิบูลวุฒิ)
อธิบดีกรมที่ดิน

แบบตรวจสอบเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์/ที่ราชพัสดุ

ชื่อผู้ร้อง.....

ชื่อที่สาธารณประโยชน์/ที่ราชพัสดุ.....

ตั้งอยู่ที่ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ลำดับ ที่	รายการตรวจสอบ
๑	<p>สถานะของที่ดิน</p> <p>๑.๑ () กรณีเป็นที่สาธารณประโยชน์</p> <p>() โดยการสงวนหวงห้ามก่อนการใช้ พ.ร.บ. ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘</p> <p>() โดย พรฎ. ซึ่งออกตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยการหวงห้ามฯ พ.ศ. ๒๔๗๘</p> <p>() โดยสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันตั้งแต่.....</p> <p>() โดยประการอื่นๆ เช่น โดยการอุทิศ</p> <p>() โดยการสงวนหวงห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) ประมวลกฎหมายที่ดิน</p> <p>() อื่นๆ (ระบุ).....</p> <p>๑.๒ () กรณีเป็นที่ราชพัสดุ</p> <p>() เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา</p> <p>() เป็นทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ</p> <p>() โดยการสงวนหวงห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) ประมวลกฎหมายที่ดิน คณะกรรมการจัดที่ดิน</p> <p>() อื่นๆ (ระบุ).....</p>
๒	<p>กรณีข้อเท็จจริงยังไม่ยุติ ว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ และมีอาณาเขตแค่ไหน เพียงใด</p> <p>() ตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙</p> <p>() รังวัดทำแผนที่/รังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง</p> <p>() องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็น</p>

<p>๓</p>	<p>() อำเภอ/จังหวัด ให้ความเห็น () กบร. จังหวัดพิจารณา () อื่นๆ (ระบุ).....</p> <p>กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานะของที่ดิน ว่าเป็นที่ดินประเภทใด เช่น ที่ สาธารณประโยชน์หรือที่ราชพัสดุ</p>
<p>๔</p>	<p>() ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลร่วมกันพิจารณา () ส่งให้ กบร. จังหวัดพิจารณา () อื่นๆ (ระบุ).....</p> <p>จากข้อ ๒ กรณีที่มีการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง () ยื่นคำขอ/นัดทำการรังวัด,ออกหมายข้างเคียง,วางเงินค่ามัดจำ รังวัด</p> <p>() นำชี้เขต () มีผู้คัดค้านชั้นรังวัด/ไม่มี () รังวัดแสดงเขตที่มีผู้คัดค้านชั้นรังวัด () ประกาศหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง () มีผู้คัดค้านชั้นประกาศ/ไม่มี () รังวัดแสดงเขตที่มีผู้คัดค้านชั้นประกาศ () ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน/ไม่มี () ไม่มีหลักฐาน ใช้สิทธิทางศาล ปฏิบัติตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๔๕ วรรค ๒ (๑)</p> <p>() มีหลักฐาน สอบสวนสิทธิ ปฏิบัติตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๔๕ วรรค ๒ (๒)</p> <p>() ออก นสล. ส่วนที่ไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน () พิสูจน์สิทธิตามระเบียบ กบร. () อ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศ () กบร. มีมติ () หน่วยงานของรัฐเห็นด้วยกับมติ กบร./ไม่เห็นด้วย () เห็นด้วย ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามระเบียบ และกฎหมาย</p> <p>() ไม่เห็นด้วย ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่</p>

(ตัวอย่างกรณีศึกษา)

บันทึกรายงาน

ผลการสำรวจแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ

อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตามที่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่ง ที่ ๒๐/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ และคำสั่ง ที่ ๑๐๕/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยกำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่แน่นอนของที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนี้ และทำการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแห่งนี้ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว รวมทั้งดำเนินการสอบสวนการเข้ามาอยู่อาศัยของราษฎรในที่ดินสาธารณะแปลงนี้ ถ้าปรากฏว่าราษฎรได้มาอาศัยอยู่ก่อนหรือได้เข้ามาอยู่อาศัยโดยสืบเนื่องกันมาก่อน พ.ศ. ๒๔๙๒ ก็ให้กันที่ดินส่วนที่เป็นของราษฎรนั้นออกจากที่ดินสาธารณะ นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการได้พิจารณาดำเนินการตามคำสั่งแล้ว ขอรายงานผลดังนี้

ในการดำเนินการได้กำหนดแบ่งแนวทางการทำงานออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ในขั้นตอนที่ ๑ เป็นการดำเนินการพิจารณากำหนดแนวเขตที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทุ่งเลี้ยงสัตว์ “ทุ่งเขาพระ” ที่แน่นอน และดำเนินการรังวัดจัดทำแผนผังแสดงแนวเขตในขั้นตอนที่ ๒ ดำเนินการตรวจสอบบริเวณเนื้อที่ในทุ่งเลี้ยงสัตว์ ทุ่งเขาพระ ที่ราษฎรเข้าถือครอง รวมทั้งบริเวณที่ดินส่วนที่ทางราชการได้มีการออกหนังสือสำคัญไปแล้ว เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่าการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินในบริเวณทุ่งเลี้ยงสัตว์ให้แก่เอกชนไปนั้นในแต่ละรายได้กระทำไปโดยถูกต้อง เพียงใด และมีผู้ใดหรือไม่ที่ได้เข้าถือครองอยู่ก่อนนำที่ดินแปลงนี้ขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ เพื่อจะได้ดำเนินการกันที่ดินดังกล่าวออกจากเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ตามนัยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๐๕/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖ และในขั้นตอนที่ ๓ จะนำที่ดินดังกล่าวขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป

การดำเนินการในขั้นตอนที่ ๑

ข้อเท็จจริง จากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เอกสารหลักฐาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ข้อเท็จจริงได้ความว่า

๑. ที่ดินบริเวณทุ่งเขาพระนี้ เดิมเป็นบริเวณที่ดินอยู่ในเขตปกครองของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นที่ดินที่ราษฎรในเขตหลายท้องที่ได้ใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มาเป็นเวลานาน โดยไม่มีหลักฐานยืนยันได้แน่นอนว่า เริ่มใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มาตั้งแต่เมื่อใด คงมีแต่ถ้อยคำของกำนัน แหวน บุญนาง นายสนิท รอดบำรุง ซึ่งดำรงตำแหน่งที่ดินอำเภอ (ปี ๒๔๙๘-๒๕๑๑) นายประเทือง จำเนียรผล อดีตปลัดอำเภอหนองบัว และนายเชิญ นวลละออง อดีตกำนันหนองบัว (ปี ๒๔๘๗ - ๒๕๐๓) ยืนยันว่าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มากกว่า ๕๐ ปี ก่อนที่จะมีการนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

๒. เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ยกฐานะตำบลหนองบัว อำเภอชุมแสง ขึ้นเป็น “กิ่งอำเภอหนองบัว”^(๑) อยู่ในความปกครองของอำเภอชุมแสงเขตที่ดินบริเวณทุ่งเลี้ยงสัตว์แปลงนี้จึงมาขึ้นอยู่ในเขตปกครองของกิ่งอำเภอหนองบัว อำเภอชุมแสง และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงได้ยกฐานะกิ่งอำเภอหนองบัวขึ้นเป็นอำเภอหนองบัว พื้นที่เขตที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุ่งเขาพระจึงขึ้นอยู่ในเขตปกครองของอำเภอหนองบัว

๓. เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ สั่งให้ทุกท้องที่นำที่ดินที่มีสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกแปลงขึ้นทะเบียนจัดทำบัญชีไว้เพื่อประโยชน์แก่การตรวจสอบและรักษาที่หลวง อำเภอชุมแสง จึงได้นำที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินทุ่งเลี้ยงสัตว์เขาพระ ส่วนที่อยู่ในเขตท้องที่ตำบลหนองบัว กิ่งอำเภอหนองบัว ขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ไว้ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๒ จากการตรวจสอบหลักฐานจากอำเภอหนองบัวและจังหวัดนครสวรรค์ ไม่อาจหาหลักฐานต้นฉบับเดิมที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ คงปรากฏแต่เพียงสำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ของตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ที่สำเนามาจากทะเบียนฉบับเดิม โดยมีนายสืบศักดิ์ สุขไทย ลงนามเป็นผู้สำรวจลงทะเบียน และมีนายอรุณ วิไลรัตน์ นายอำเภอหนองบัว (เมษายน ๒๕๐๒-กรกฎาคม ๒๕๐๘)^(๒) เป็นผู้ลงนามรับรองสำเนาถูกต้อง และอีกฉบับหนึ่งซึ่งได้จัดแจ้งสำรวจลงทะเบียนเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๕ โดยระบุว่า นายทวีป โอหารส ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิม เลขที่ ๑ ขึ้นทะเบียนไว้เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๒^(๓) ซึ่ง

ทิศเหนือ	จดหนองบัว	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศใต้	จดคลองเสมา	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศตะวันออก	จดเขาสูง	ยาว ๒๐๐ เส้น
ทิศตะวันตก	จดหนองคอก	ยาว ๒๐๐ เส้น

หนองแขวนปลอก

ฉบับคัดลอกฉบับที่ ๑ เป็นสำเนาทะเบียนฉบับที่คัดลอกจากทะเบียนต้นฉบับที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ครั้งแรกที่อำเภอชุมแสง เนื่องจากกิ่งอำเภอหนองบัวแยกการปกครองออกมาจากอำเภอชุมแสง และการคัดลอกครั้งที่ ๒ กระทำเพราะเหตุกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลงทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์^(๔)

๔. จังหวัดนครสวรรค์ได้เคยดำเนินการรังวัดกำหนดเขตที่ดินสาธารณะทุ่งเขาพระแปลงนี้เพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ๒ ครั้ง ดังนี้

๔.๑ การรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เพื่อกำหนดรูปแผนที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง โดยมีนายสนธิ รอดบำรุง พนักงานที่ดินอำเภอหนองบัวเป็นเจ้าหน้าที่นำรังวัด ร่วมกับกำนันแหวน บุญนาง ในการรังวัดครั้งนั้น ทางด้านทิศเหนือ ได้รังวัดโดยยึดเอาทางน้ำธรรมชาติที่ชื่อว่า “ร่องเอื้อง” เป็นสุดเขต ส่วนทางด้านทิศใต้ มิได้นำรังวัดจดคลองเสมาตามที่ระบุไว้ในทะเบียน ได้รังวัดโดยถือเอาทางสาธารณประโยชน์สายหนองบัว-บ้านหนองไผ่ เป็นสุดเขตทางทิศใต้ (โดยอ้างว่าบริเวณที่ดินระหว่างทางสาธารณประโยชน์สายหนองบัว-บ้านหนองไผ่ กับคลองเสมานั้น มีสภาพเป็นที่น้ำซึ่งราษฎรได้เข้าทำประโยชน์เต็มเนื้อที่แล้ว) ด้านทิศตะวันออก (ซึ่งทะเบียนระบุจดเขาสูง) ได้รังวัดโดยยึดเอาทางสาธารณประโยชน์และที่ป่า เป็นสุดเขต ได้มีการปักเขตที่สาธารณประโยชน์ตามที่นำรังวัดไว้แล้ว และได้นำรูปแผนที่ปิดประกาศรอผู้คัดค้านจึงได้มีผู้ร้องเรียนหลายรายคัดค้าน การรังวัดที่ดินทางด้านทิศเหนือ โดยอ้างว่ารังวัดทับที่ดินของตน ในจำนวนผู้ร้องเรียนดังกล่าว ได้มีนายพิมพ์ เหมือนศรี บิดาของ น.ส. พรพิศ เหมือนศรี (ผู้ยื่นคำร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีตามหนังสือ ฉบับลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ เพื่อประกอบเรื่องคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ) กับพวก คือ นายชิต พุดดี นายชาญ พุดดี นายประเชิด คุ่มพลอย นายดวน เชื้อนุ่น นายน้อย แสงทอง นายโปร่ง โปธิศรี นางหนู เหมือนศรี น.ส. โสภิส เหมือนศรี นายสุรินทร์ พูนสวัสดิ์ นายปาน ชัยชนะ นายโพธิ์ คำสังข์ นายลือ ครองสิน นางชิต สุพิระ และนายช่วง ครองสิน โดยนายพิมพ์ เหมือนศรี ได้ยื่นคำร้องเรียนต่อคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติเรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. ๒๔๙๒ และคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ได้มีคำวินิจฉัยตามคำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๑๐

มกราคม ๒๕๑๖ ว่า ให้ยกคำร้องทุกข์^(๕) เนื่องจากที่ดินบริเวณเกิดเหตุร้องทุกข์ที่ผู้ร้องอ้างว่ามีสิทธิครอบครองนั้นเป็นที่ดินอยู่ในเขตที่สาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์ของราษฎร ผู้ร้องได้เข้าบุกเบิกก่นสร้างและรับซื้อรับโอนมาจากผู้อื่น ภายหลังใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ โดยมีได้ขอจับจองต่อเจ้าหน้าที่และมีได้มีหนังสือสำคัญประการใด เป็นการบุกรุกเข้าไปทำกินโดยไม่มีสิทธิ

๔.๒ การรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งกระทำขึ้นเนื่องจาก น.ส.พรพิศ เหมือนศรี ได้ร้องเรียนต่อนายอำเภอหนองบัวว่า ทางราชการ ผู้ร้องได้เข้าบุกเบิกก่นสร้างและรับซื้อรับโอนมาจากผู้อื่น ภายหลังใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ โดยมีได้ขอจับจองต่อเจ้าหน้าที่และมีได้มีหนังสือสำคัญประการใด เป็นการบุกรุกเข้าไปทำกินโดยไม่มีสิทธิ

(๑) มีเขตการปกครอง ๓ ตำบล คือ ตำบลหนองบัว ตำบลห้วยร่วม และตำบลห้วยใหญ่

(๒) นายอรุณ วิไลรัตน์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอหนองบัว ระหว่าง เมษายน ๒๕๐๒ - กรกฎาคม ๒๕๐๘

(๓) นายสนธิ รอดบำรุง ได้บันทึกถ้อยคำให้ไว้ต่อคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเขาพระ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๖ ว่า เป็นฉบับที่ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิมที่เก็บรักษาไว้ที่อำเภอชุมแสง ซึ่งเป็นต้นสังกัดเขตปกครองของกิ่งอำเภอหนองบัว ก่อนยกฐานะเป็นอำเภอหนองบัว สำเนาทะเบียนดังกล่าวทั้ง ๒ ฉบับ ได้รับอนุญาตของที่ดินไว้ว่า

(๔) ข้อเท็จจริงชี้แจงโดยนายวันชัย ตันต์สกุล เจ้าหน้าที่ของกรมที่ดินที่เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเขาพระ

(๕) แม้ว่าคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์จะวินิจฉัยว่าที่ดินของผู้ร้องทุกคนอยู่ในบริเวณที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์ ให้ยกคำร้อง แต่มีข้อเท็จจริงปรากฏต่อมาว่า ได้มีการออก น.ส. ๓ ให้นายชิต พุดดี โดยอ้างเหตุว่าที่ดินของนายชิต พุดดี อยู่นอกแนวเขตที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเขาพระ ไม่ยอมออก น.ส. ๓ ให้ คณะกรรมการสอบสวนที่จังหวัดแต่งตั้งตามคำสั่งที่ ๒๔๖/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ ได้เสนอขอให้สำรวจรังวัดที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเขาพระอีกครั้งเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร้องเรียนในการรังวัดครั้งนี้ คณะกรรมการชี้

เขตที่ตั้งตามคำสั่งอำเภอหนองบัวที่ ๗๑/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ ได้นำชี้รังวัดไปตามแนวเขตที่ระบุในทะเบียน

๕. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้มีการเดินสำรวจออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ราษฎรตามโครงการเดินสำรวจออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์โดยใช้รูปถ่ายทางอากาศ ได้ยึดเอาแนวเขตตามรูปแผนที่ที่รังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้มีการออกหนังสือสำคัญให้แก่ราษฎรไปเป็นจำนวนมากในบริเวณที่ดินระหว่างทางสาธารณประโยชน์สายหนองบัว-บ้านหนองไผ่ กับคลองเสมา (อันเป็นแนวเขตทางทิศใต้ของที่ดินทุ่งเลี้ยงสัตว์เขาพระที่ระบุในทะเบียน) และได้มีหนังสือกรมที่ดินที่ มท ๐๖๐๗/๑๐๐๓๒ ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐ อนุมัติให้กันเขตที่ดินเอกชนบางรายที่ครอบครองอยู่ออกจากเขตที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ (รายนายชิต พุดดี)

๖. เนื่องจากการนำรังวัดกำหนดแนวเขตรูปแผนที่ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระที่กระทำขึ้นทั้ง ๒ คราว มีความแตกต่างกัน และมีผลทำให้มีการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ราษฎรไปเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการประชุมหารือในระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทุ่งเขาพระเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๒๔ ว่าจะควรใช้แนวเขตใดในการประชุมครั้งนั้น มีผู้เห็นว่าแม้รูปแผนที่ปี ๒๔๒๓ จะตรงตามทะเบียนมากกว่า แต่ควรใช้รูปแผนที่ในการรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นจำนวน ๒๗ คน โดยให้เหตุผลว่า หลังจากรังวัดในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้มีการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ไปแล้วเป็นจำนวนมากและที่ดินบริเวณที่อยู่นอกเขตแผนที่ปี ๒๕๑๑ และในเขตแผนที่ปี ๒๕๒๓ มีราษฎรออาศัยครอบครองก่อนปี ๒๔๙๒ เป็นจำนวนมาก หากใช้รูปแผนที่ปี ๒๕๒๓ จะมีปัญหากับราษฎรมาก และมีผู้เห็นว่า ควรใช้ตามรูปแผนที่ปี ๒๕๒๓ ซึ่งตรงตามทะเบียน ซึ่งทางจังหวัด (โดยปลัดจังหวัด) ได้สรุปว่า แม้เสียงข้างมากจะเห็นว่าควรใช้รูปแผนที่ ปี ๒๕๑๑ แต่โดยที่เป็นแผนที่ที่รังวัดไม่ถูกต้องตรงตามทะเบียนซึ่งไม่เป็นการถูกต้องตามหลักนิติศาสตร์ จึงเห็นควรให้ถือตามรูปแผนที่ที่รังวัดตรงตามทะเบียนคือ รูปแผนที่ปี ๒๕๒๓

๗. แนวเขตของที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้แม้จะได้มีการนำขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ แต่เนื่องจากไม่อาจหาทะเบียนเดิมที่ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ มาเป็นหลักฐาน คงมีแต่ฉบับที่คัดลอกต่อจากฉบับเดิม ๒ ครั้ง จึงเป็นเหตุให้ไม่มีข้อยืนยันได้ว่า ฉบับคัดลอกนั้นตรงตามฉบับเดิมหรือไม่ ซึ่งในเวลาต่อมาเมื่อมีการนำชี้แนวเขตเพื่อนำรังวัดและการให้ถ้อยคำในการสอบสวนเมื่อมีการร้องเรียน ได้มีความเห็นเกี่ยวกับแนวเขตของที่สาธารณประโยชน์แห่งนี้ไว้อย่างสับสนหลายความเห็น ดังนี้

๗.๑ จากเอกสารรายงานการประชุมเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๒๔ ของคณะกรรมการสำรวจรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในการรังวัดปี พ.ศ. ๒๕๒๓ นายหนุ่ม ศรสุนทร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาตำบลหนองบัว ผู้นำชี้เขตได้ให้ความเห็นว่า ด้านทิศเหนือเขตที่สาธารณะจุดคลองร่องบง ส่วนคลองที่แยกจากคลองร่องบงลงมาทางทิศใต้ คือ คลองวังเหียง คลองนี้อยู่ในที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ นายเชิญ นวลละออง อดีตกำนันตำบลหนองบัว กรรมการได้กล่าวหาที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งเขาพระ” ทางทิศตะวันตกจดหนองแขวนปลอก และมาคูเมืองมาร่วมกับคลองบ่อระริน ขึ้นไปทางหนองหูกวางไปจดร่องบง ทิศตะวันออกจดทางด้านขวาง เขิงเขาสูง ทิศเหนือจดเขตหนองกลับ คลองร่องบง ทิศใต้จดคลองไม้แดง และตามรูปแผนที่ที่ทำการรังวัดไว้เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๑ กับรูปแผนที่ที่ทำการรังวัดเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๒๓ เขตที่สาธารณะฯ ยังไม่ถูกต้อง

๗.๒ จากบันทึกถ้อยคำของนายเชิญ นวลละออง ที่ได้ให้ถ้อยคำไว้ต่อนายอำเภอหนองบัว เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๕ นายเชิญฯ ให้ถ้อยคำว่า “ที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ สาธารณประโยชน์มาแต่เดิม และได้มีราษฎรหลายตำบล เช่น ตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ ตำบลธารทหาร ได้เข้ามาเลี้ยงสัตว์ในฤดูทำนาและฤดูที่น้ำท่วมตั้งแต่ก่อนที่ข้าพเจ้าได้เข้ารับตำแหน่งกำนัน และข้าพเจ้าได้รายงานต่อทางอำเภอขอขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เป็นที่เลี้ยงสัตว์สาธารณประโยชน์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ข้าพเจ้าได้นำประกาศไปปิด ณ ที่ดินแปลงนี้ก็ไม่มีผู้ใดคัดค้านหรือโต้แย้งแต่ประการใด” และจากบันทึกถ้อยคำลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๔ นายเชิญฯ ให้ถ้อยคำต่อผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย (นายสุภโยค พาณิชยวิทย์) ว่า การที่ในทะเบียนระบุว่า ที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้มีอาณาเขต

ทิศเหนือ	จดหนองบัว	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศใต้	จดคลองเสมา	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศตะวันออก	จดเขาสูง	ยาว ๒๐๐ เส้น
ทิศตะวันตก	จดหนองคอก	
	หนองแขวนปลอก	ยาว ๒๐๐ เส้น

เนื้อที่ ๒๐,๐๐๐ ไร่

ไม่ถูกต้อง ไม่ตรงกับที่ดินได้สำรวจและส่งแบบสำรวจมาให้เจ้าหน้าที่ทางอำเภอลงรายการตามข้อเท็จจริงที่ดินสาธารณะแปลงนี้เป็นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดคลองบ่อระริน และคลองวังหินเพลิงและคลองวังเหียง จนถึงร่องบง ซึ่งเป็นลำน้ำเดียวกัน ยาวประมาณ จำไม่ได้

ทิศใต้	จดคลองเสมา ยาวไปทางตะวันออกจนจดเขาน้ำสาต จำระยะไม่ได้
ทิศตะวันออก	จดทางด้านขวางเชิงเขาสูง จำระยะไม่ได้
ทิศตะวันตก	จากมุมหนองแขวนปลอกเลียบไปตาม เส้นทางมุมหนองคูเมือง ไปทางทิศเหนือ ไปจดคลองบ่อระริน ทางทิศเหนือ จำระยะไม่ได้ จนจรดร่องบง

เนื้อที่ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่

๗.๓ นายสนิท รอดบำรุง ให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาทฯ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๖ ว่า ในการนำรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ นั้น ทิศเหนือรังวัดไว้จรดร่องเอื้องหรือร่องบงเป็นเขต แต่ในทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ระบุว่า จดเขตหนองบัวไม่ตรงกันนั้น เรื่องนี้ ก่อนที่จะมีการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงนี้ ได้นำปัญหาเข้าหาหรือนายอำเภอหนองบัวในขณะนั้น คือ นายอรุณ วิไลรัตน์ แล้ว ในที่สุดนายอำเภอหนองบัวก็ได้นัดประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน สภาตำบลหนองบัว และสภาตำบลหนองกลับร่วมกับที่ประชุมลงมติว่า ทิศเหนือที่แท้จริงคือสุดเขตอำเภอหนองบัว (คณะกรรมการเห็นว่า น่าจะเป็นตำบลหนองบัวมากกว่า) ซึ่งถือร่องน้ำธรรมชาติที่เรียกว่า “ร่องเอื้อง” เป็นแนวเขตธรรมชาติแบ่งเขตตำบลหนองบัวกับตำบลหนองกลับเป็นเขตเพราะคำว่า “หนองบัว” ในทะเบียนนั้น จะใช้เป็นเขตไม่ได้แน่นอน เนื่องจากอยู่ทางทิศตะวันตกของหนองคอก และหนองแขวนปลอก ประมาณ ๓ ก.ม. เศษ และเป็นหนองน้ำธรรมชาติอยู่กลางหมู่บ้านหนองบัวที่ประชาชนทั่วไปปลูกบ้านอยู่อาศัยมานานนับร้อยปีแล้วยอมเป็นไปไม่ได้ที่เจ้าหน้าที่ในสมัยนั้นจะนำขึ้นทะเบียนไว้ โดยคลุมหมู่บ้านเกือบทั้งตำบลรวมไปด้วย และ “ร่องเอื้อง” กับ “ร่องบง” เป็นร่องเดียวกัน ส่วนที่เรียกชื่อผิดกันไปบ้างก็เป็นเรื่องการเรียกชื่อระหว่างต้นน้ำและปลายน้ำที่มีอยู่ทั่วไป และได้เริ่มทำการรังวัดครั้งแรกในด้านทิศเหนือนี้ก่อน

๗.๔ จากหลักฐานบันทึกข้อความของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณี น.ส. พรพิศฯ ร้องเรียนที่จังหวัดนครสวรรค์ ตามคำสั่งที่ ๒๔๖/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ รายงานผลการสอบสวนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดว่า

นายเจริญ นวลละออง ได้ให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการฯ ว่า สภาพที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ ทิศเหนือ จดคลองบ่อมะริน และคลองหัวควาย หรือคลองหัวยบ ซึ่งต้นน้ำไหลมาจากเขาสูง เขาวีจันทร์ ตอนปลายคลองมะริน เรียกว่า คลองวังเหียง เดิมคลองนี้ไหลลงสู่บ้านหนองบัว ซึ่งเป็นที่ราบ ปัจจุบันปลายคลองได้ต้นเขินหมดสภาพไปแล้ว

คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงของจังหวัด พิจารณาแล้วเสนอความเห็น โดยมีข้อสังเกตว่า หลักฐานสำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนี้ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิม เล่มที่ ๑ ซึ่งขึ้นทะเบียนไว้เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๙๒ โดยคัดลอกใหม่เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๕ อาจมีการผิดพลาดในการคัดลอกได้ เนื่องจากตามแผนที่ภูมิประเทศที่อ้างอิงแสดงคลองวังเหียง เริ่มต้นจากเชิงเขาพระไหลไปลงหนองม่วง บ้านหนองม่วงซึ่งอยู่ที่คเหนือของที่ดินสาธารณประโยชน์ “ทุ่งเขาพระ” แปลงนี้ การเขียนหรือคัดลอกเพื่อขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ อาจผิดพลาด โดยเขียนหนองม่วงเป็นหนองบัวก็อาจเป็นไปได้ ทำให้ผิดจากสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติไป และคณะกรรมการฯ เชื่อว่าตามสภาพความเป็นจริงอาณาเขตทิศเหนือของที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระ มิได้จดหนองบัว แต่น่าจะจดแนวคลองที่ต้นน้ำไหลจากเขาสูงมาถึงคลองวังเหียงและบริเวณที่มีสภาพเป็นป่าทั้งหมด ด้านทิศใต้ของถนนสายหนองบัว - ชุมแสง ในปัจจุบัน

ความเห็น

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทฯ เห็นว่า ก่อนที่จะพิจารณากำหนดแนวเขตที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ ว่ามีแนวเขตอย่างไร ในขณะที่ดินที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ยังมิได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นไว้มีมาตรา ๘ ตรีวรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติว่า ที่สาธารณประโยชน์สำหรับราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระที่เป็นปัญหาพิพาทอยู่ขณะนี้ ได้มีหลักฐานของทางราชการอยู่คือ ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ที่มีข้อเท็จจริงฟังได้ว่าได้จัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๙๒ แต่ทะเบียนฉบับดั้งเดิมได้สูญหายไป คงมีแต่ทะเบียนที่คัดลอกไว้จากทะเบียนเดิมเท่านั้น และทะเบียนฉบับคัดลอกระบุว่า ที่สาธารณะแปลงนี้มีแนวเขต

ทิศเหนือ	จดหนองบัว
ทิศตะวันออก	จดหนองคอก หนองแขวนปลอก
ทิศใต้	จดคลองเสมา
ทิศตะวันตก	จดเขาสูง

เรื่องนี้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาเบื้องต้นอยู่ว่า เมื่อไม่สามารถจะหาทะเบียนเดิมที่ได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ มาเป็นหลักฐานได้ ทะเบียนที่ทางราชการได้สำเนามาจากทะเบียนเดิมโดยมีนายอำเภอหนองบัวเจ้าของท้องที่รับรองสำเนาไว้โดยถูกต้อง และทะเบียนที่ได้กระทำขึ้นใหม่เพราะเหตุทางราชการเปลี่ยนแบบทะเบียน^(๖) โดยคัดลอกมาจากสำเนาทะเบียนเดิมนั้น จะถือได้ว่าเป็นหลักฐานของทางราชการอันจะเชื่อถือได้เพียงใด

ในปัญหานี้ เห็นว่าไม่ว่าเอกสารสำคัญของทางราชการในเรื่องใด ตามกฎหมายใด ถ้าทางราชการได้มีการคัดลอกลงไว้จากต้นฉบับเดิม ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด และได้ลงลายมือชื่อเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบรับรองความถูกต้องไว้แล้ว ย่อมต้องถือว่าเอกสารฉบับที่คัดลอกไว้นั้นเป็นหลักฐานของทางราชการอันจะต้องรับฟังได้จนกว่าจะมีข้อพิสูจน์ได้ว่า เอกสารนั้นได้จัดทำขึ้นโดยไม่ถูกต้องและโดยไม่ชอบ และขณะนี้หลักฐานที่จะแสดงให้เห็นเช่นนั้นยังไม่ปรากฏ

ดังนั้น ด้วยเหตุที่คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ เห็นว่า ทะเบียนที่สาธารณชนที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ (ปี ๒๕๑๕) เป็นหลักฐานของทางราชการที่จะรับฟังได้ จึงมีความเห็นว่า การกำหนดแนวเขตที่ดินแปลงนี้ จะต้องเป็นไปตามแนวเขตที่ระบุไว้ในทะเบียน

ในการพิจารณากำหนดแนวเขตตามทะเบียนคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทเห็นว่า ถ้อยคำที่ระบุเป็นแนวเขตทางด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศใต้ ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะถ้อยคำระบุเขตธรรมชาติเป็นหลักอย่างแจ่มชัด ปัญหาคงมีอยู่แต่เฉพาะแนวเขตทางด้านทิศเหนือ ซึ่งทะเบียนระบุว่า “ทิศเหนือ จดหนองบัว” จากถ้อยคำว่า “จดหนองบัว” นั้นพิจารณาตามถ้อยคำก็น่าจะแปลว่า จดหนองน้ำที่ชื่อว่า “หนองบัว” ซึ่งในเขตท้องที่ตำบลหนองบัวนั้นมีหนองน้ำชื่อว่าหนองบัวอยู่จริง แต่อยู่ในสภาพที่เห็นได้ชัดแจ้งว่าไม่อาจถือเอาเป็นแนวเขตได้ เพราะอยู่ไกลไปทางทิศตะวันตกของที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนี้กว่า ๒ กิโลเมตร และอยู่ในเขตชุมชนหนองบัว

(๖) การเปลี่ยนแบบทะเบียนเป็นไปตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๙ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๐

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้พิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏดังกล่าวแล้วเห็นว่า การที่ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ ระบุถ้อยคำว่า “ทิศเหนือจดหนองบัว” นั้น น่าจะสันนิษฐานได้ว่า ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๑ อันเป็นช่วงระยะเวลาที่จัดตั้งกิ่งอำเภอหนองบัวขึ้นนั้น กิ่งอำเภอหนองบัว มีเพียง ๓ ตำบล คือ ตำบลหนองบัว ตำบลห้วยร่วม และตำบลห้วยใหญ่ ยังไม่มีตำบลหนองกลับ แต่ในช่วงที่ดำเนินการขึ้นทะเบียนที่สาธารณสมบัติแปลงนี้ส่งขึ้นทะเบียน คือ พ.ศ. ๒๔๙๒ นั้น ได้มีการแยกหมู่บ้านจากตำบลหนองบัวไปตั้งเป็นตำบลหนองกลับขึ้น และที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์แปลงนี้มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีอาณาเขตเลยเข้าไปจนถึงเขาสูงในหมู่บ้านที่ถูกแยกไปจัดตั้งเป็นตำบลหนองกลับด้วย ดังนั้นการจดแจ้งลงทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ที่อยู่ในเขตปกครองของตำบลหนองบัวจึงจำต้องระบุแต่เฉพาะส่วนที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นเขตปกครองของตำบลหนองบัว จึงต้องจดแจ้งลงไว้ในทะเบียนว่า “ทิศเหนือจดหนองบัว” ซึ่งหมายความว่า ทิศเหนือจดเขตตำบลหนองบัวนั่นเอง ข้อสันนิษฐานนี้จะสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ว่าแนวเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลหนองบัว หนองกลับที่จังหวัดนครสวรรค์จัดส่งมาให้ตามหนังสือ ด่วนมาก ที่ นว ๐๐๒๐/๓๙๐๐ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘ ซึ่งแจ้งว่า เขตท้องที่ตำบลหนองกลับกำหนดเขตทางด้านทิศใต้ไว้ว่า

“ทิศใต้ เริ่มต้นจากทิศตะวันออกของหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองบัวถ่อลำคลองห้วยถั่วเป็นเขตผ่านหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัวกับหมู่ที่ ๑ ตำบลหนองกลับและถ่อลำเหมืองส่งน้ำเข้าสระวัดหนองกลับ ระหว่างหมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกลับกับหมู่ที่ ๖, ๗ และ ๘ ตำบลหนองบัว ไปทางทิศตะวันออก จนจดลำคลองห้วยไม้แดงวกขึ้นไปทางทิศเหนือเลียบเชิงเขาลูกจันทร์และหัวเขาพระเข้าสู่ทางสาธารณประโยชน์ผ่านหัวเขาสูงเลียบทางสาธารณประโยชน์ ผ่านหนองกระทุ่มไปจนจดสันเขาน้ำโจน อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ยาว ๖๐ ก.ม.” และกำหนดเขตทางทิศเหนือของตำบลหนองบัวไว้ว่า

“ทิศเหนือ ติดต่อเขตตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว เริ่มต้นจากทางทิศตะวันออกของหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองบัวถ่อลำคลองห้วยถั่วเป็นเขต ผ่านหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัวกับหมู่ที่ ๑ ตำบลหนองกลับ และแยกเข้าสู่ทางสาธารณประโยชน์ระหว่างหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัวกับหมู่ที่ ๒ ตำบลหนองกลับ และถ่อลำเหมืองส่งน้ำเข้าสระวัดหนองกลับเป็นเขตระหว่างหมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกลับกับหมู่ที่ ๖, ๗ และ ๘ ตำบลหนองบัวไปทางทิศตะวันออกจนจดลำคลองห้วยไม้แดงวกขึ้นไปทางทิศเหนือเลียบเชิงเขาลูกจันทร์และหัวเขาพระเข้าสู่ทางสาธารณประโยชน์ไปทาง

ทิศตะวันออกผ่านหัวเขาสูงเลียบบางทางสาธารณประโยชน์ผ่านหนองกระทุ่มไปจนถึงสันเขาห้วยน้ำโจน ตำบลบ้านโพน อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดเพชรบูรณ์ ยาวประมาณ ๖๐ กม.”

จากข้อความที่ระบุดังกล่าว เห็นได้ว่า แนวแบ่งเขตระหว่างตำบลหนองบัวและตำบลหนองก๊กนั้น ยึดเอาแนวทางน้ำที่ชื่อว่า คลองไม้แดง^(๗) อ้อมหัวเขาพระ เป็นเส้นแบ่งเขต และมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพิ่มเติมจากการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทกับคณะกรรมการสภาตำบลหนองบัวและหนองก๊กว่า ในเขตตำบลหนองก๊กที่ติดเส้นแบ่งเขตกับตำบลหนองบัวมีที่สาธารณสมบัติทุ่งเลี้ยงสัตว์อยู่อีกแปลงหนึ่งเรียกว่า “ทุ่งเขาพระน้อย” ซึ่งกรมที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้ว เมื่อนำรูปแผนที่ของที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระน้อยตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง^(๘) มาพิจารณาแล้วจะเห็นว่า แนวเขตทางด้านทิศใต้ จดร่องเอื้องตาม และอ้อมเชิงเขาพระด้านทิศเหนือ ตรงกับเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัวและตำบลหนองก๊กดังกล่าวแล้วนั่นเอง

ตามข้อเท็จจริงนี้ จึงเป็นการสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ที่ว่า เดิมทุ่งเลี้ยงสัตว์ทั้ง ๒ แปลงนี้มีแนวเขตติดต่อกัน แต่เมื่อนำลงทะเบียนที่สาธารณะจำเป็นต้องแยกทะเบียนออกเป็น ๒ แปลง เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตปกครองของทั้ง ๒ ตำบล

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงมีความเห็นว่า คำว่าหนองบัว ที่ได้จดแจ้งไว้เป็นแนวเขตทางด้านทิศเหนือนั้น หมายถึงสุดเขตตำบลหนองบัวที่ต่อกับเขตตำบลหนองก๊ก และเมื่อมีความเห็นเช่นนี้แล้วจึงเห็นว่า เมื่อตำบลหนองบัวและตำบลหนองก๊กมีทางน้ำที่เรียกว่าลำคลองห้วยไม้แดงเป็นเส้นแบ่งเขตแล้ว ไม่ว่าจะลำ

(๗) คลองไม้แดง เป็นทางน้ำและเป็นเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัวกับตำบลหนองก๊กไปทางด้านทิศเหนือของที่สาธารณะทุ่งเขาพระ

(๘) “ทุ่งเขาพระน้อย” เป็นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์ในเขตท้องที่ตำบลหนองก๊ก ซึ่งกรมที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ ๒๔๑๐๙ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๘ คลองห้วยไม้แดง จะมีชื่ออื่นเรียกว่าอย่างไร จึงไม่เป็นสาระสำคัญ คงสำคัญแต่เพียงว่าคือตามแนวคลองห้วยไม้แดงที่วกขึ้นไปทางทิศเหนือเลียบบางทางสาธารณประโยชน์ดังกล่าวที่ระบุไว้ในประกาศกำหนดแนวเขตตำบลดังกล่าวแล้วเท่านั้น ความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ดังกล่าวแล้วนี้ สภาตำบลหนองบัวหนองก๊ก ก็มีความเห็นชอบด้วยแล้ว

ดังนั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงได้มีมติตั้งคณะอนุกรรมการนำชี้แนวเขตเพื่อรังวัดจัดทำรูปแผนที่ของที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ขึ้น โดยกำหนดให้นำชี้แนวเขตทางทิศเหนือไปตามแนวเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัว หนองกลับ ส่วนแนวเขตทางด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศใต้ นั้นให้นำชี้ไปตามแนวเขตธรรมชาติที่ระบุไว้ในทะเบียน

บัดนี้ คณะอนุกรรมการฯ ได้ดำเนินการรังวัดเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีแนวเขตที่ปรากฏตามรูปแผนที่ที่แนบมาพร้อมรายงานนี้

อนึ่ง แนวเขตตามรูปแผนที่นี้ยังมีความแตกต่างไปจากรูปแผนที่ที่รังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ เพราะได้รังวัดอ้อมเขาพระเข้าไว้ด้วย ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ เห็นว่า น่าจะไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของราษฎรมากนัก เพราะบริเวณภูเขาจนถึงปริมณฑล รอบเขา ๔๐ เมตร นั้นเป็นบริเวณที่ดินหวงห้ามตามประกาศหวงห้ามของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งผู้ใดจะเข้ายึดถือครอบครองไม่ได้อยู่แล้ว

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงขอกราบเรียนรายงานผลการดำเนินการกำหนดเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งเขาพระในขั้นตอนที่ ๑ มาเพื่อโปรดพิจารณาสั่งการว่าจะเป็นการสมควรและถูกต้องประการใดหรือไม่ และหาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีเห็นว่า แนวเขตที่กำหนดดังกล่าวเป็นการถูกต้องและสมควรแล้ว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ก็จะได้ดำเนินการส่งให้กรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

สำหรับการดำเนินการสอบสวนสิทธิของราษฎรที่เข้าอยู่อาศัยในบริเวณที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้ อันเป็นขั้นตอนปฏิบัติตามคำสั่งในขั้นตอน ๒ และขั้นตอนออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อันเป็นขั้นตอนปฏิบัติตามคำสั่งในขั้นตอน ๓ นั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้พิจารณาเห็นว่า หลักเกณฑ์วิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้น ตามมาตรา ๘ ตรี วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้กำหนดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และโดยที่กฎกระทรวงฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้กำหนดวิธีการในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ว่า

๑. ทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสำหรับที่ดินแปลงใด ให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดี

๒. เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ แล้ว ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินและประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับ ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป ถ้ามีผู้คัดค้านให้อธิบดีรอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล แสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า หากคณะกรรมการฯ จะเข้าดำเนินการสอบสวนสิทธิ และดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงโดยไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนดไว้ดังกล่าว จะมีผลทำให้การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงนี้เป็นไปโดยไม่ชอบ ดังนั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงเห็นว่าเมื่อได้รูปแผนที่แนวเขตที่ดินตามที่กราบเรียนมานี้แล้วก็ควรให้กรมที่ดินรับไปดำเนินการตามขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และเมื่อกรมที่ดินจะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปดำเนินการ ก็ขอได้แจ้งให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้ทราบด้วย เพื่อจะได้ออกไปร่วมพิจารณาในเรื่องสิทธิของราษฎรตามควรแก่กรณี หากเห็นชอบด้วยขอได้โปรดมีบัญชาให้กระทรวงมหาดไทยสั่งให้กรมที่ดินรับดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีการในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแห่งนี้ต่อไป

ลงชื่อ สุนันท์ นวลจันทร์กุล ประธานกรรมการ
(นายสุนันท์ นวลจันทร์กุล)

ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี

ลงชื่อ ไชยศักดิ์ สุนทรรัช กรรมการ
(นายไชยศักดิ์ สุนทรรัช)

ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ

ผู้แทนกรมที่ดิน

ลงชื่อ อุดม วัฒนะศิริ กรรมการ
ผู้อำนวยการกองหนังสือสำคัญ ผู้แทนกรมที่ดิน

ลงชื่อ แสงว กองพันธ์ กรรมการ
(นายแสงว กองพันธ์)

เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดนครสวรรค์
ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์

ลงชื่อ ดวงกมล นิธิอุทัย กรรมการ
(นางดวงกมล นิธิอุทัย)

ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ลงชื่อ ทองเจือ สร้อยทอง กรรมการและเลขานุการ
(นางสาวทองเจือ สร้อยทอง)

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ลงชื่อ วันชัย ตัณฑ์สกุล กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(นายวันชัย ตัณฑ์สกุล)

กรมที่ดิน

ลงชื่อ เดชา คังคายะ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(นายเดชา คังคายะ)

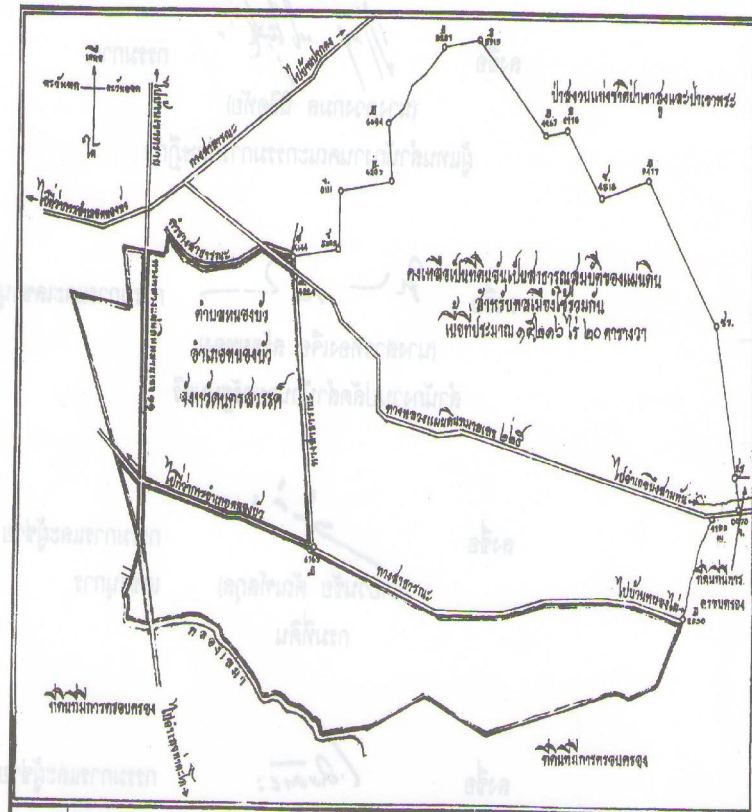
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

แผนที่ที่กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ออกแสดงที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งบรรพบุรุษของเจ้าของที่ดิน
ในท้องที่ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๓๓

เนื้อที่ประมาณ ๑๐,๙๗๕ ไร่ ๒ งาน ๗๑ ตารางวา

หากวัดพื้นที่ ๑:๕๐,๐๐๐

- เส้นเขตที่ดิน
- ทางหลวง ถนน
- คลอง

 (นายสุวิทย์ ชัยเกียรติยศ) ผู้อำนวยการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา	 (นายสมชาย ตรีรัตน์) รองผู้อำนวยการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา
 (นายสมชาย ตรีรัตน์) ๗๙๐๕๒๒ ผู้ควบคุมการรังวัด	 (นายสมชาย ตรีรัตน์) ๗๙๐๕๒๒ ผู้ควบคุมการรังวัด